

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**OSMANİYE'NİN SOSYO- KÜLTÜREL
VE
EKONOMİK YAPISI
(1923-1950)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF HASKÖY

**GAZİANTEP
TEMMUZ 2019**

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**OSMANİYE’NİN SOSYO- KÜLTÜREL
VE
EKONOMİK YAPISI
(1923-1950)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF HASKÖY

Dr. Öğretim Üyesi SÜLEYMAN ÜNÜVAR

GAZİANTEP
TEMMUZ 2019

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

OSMANİYE'NİN SOSYAL EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPISI
(1923-1950)

Elif HASKÖY

Tez Savunma Tarihi: 06.09.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Erol ERKAN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ÜNÜVAR
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak oybirliği/ oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ÜNÜVAR

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz ŞAVKILI

İmzası

ETİK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

ELİF HASKÖY

ÖZ

OSMANİYE’NİN SOSYO- KÜLTÜRELVE EKONOMİK YAPISI (1923-1950)

HASKÖY, Elif

Yüksek Lisans Tezi, Tarih ABD

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Süleyman ÜNÜVAR

Ekim 2019, 133 sayfa

1914 yılında Adana (Ceyhan, Karaisalı, Yumurtalık), Kozan (Haçın, Feke, Kars), Cebelibereket (Dört Yol, İslahiye, Bahçe, Hassa) ve Mersin (Tarsus) sancaklarından meydana gelmiştir. 1921 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu ile sancakların vilayete dönüştürülmesi üzerine Mersin, Kozan ve Cebelibereket sancakları da vilayet olmuştur. 1923’de Cumhuriyetin ilanı ile Sancakların vilayete dönüştürülmesi nedeniyle “Cebelibereket Vilayeti” adını alarak yeni idari düzenleme ile vilayete dönüştürülen yönetim alanının merkezi yine Osmaniye olmuştur. 20 Mayıs 1933 tarih ve 2197 sayılı “Bazı Vilayetlerin İlgası ve Bazılarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun” ile Adana’nın sınırları tekrar değişmiştir. Bu kanunla Cebelibereket vilayetinin ilga edilmesi üzerine vilayetin merkez kazası olan Osmaniye ile Bahçe, Ceyhan ve Dört Yol kazaları Adana’ya bağlanmıştır. 1996 yılında tekrar İl statüsüne kavuşan Osmaniye’nin yönetim alanı içerisinde, merkez ilçe dışında Kadirli, Düziçi, Bahçe ilçeleri ile yeni ilçelerden Sumbas, Toprakkale ve Hasanbeyli ilçeleri yer almaktadır. Tarihi süreç içerisinde idari yapılanma olarak durağan olamayan bir alana dâhil olmasının yanında Osmaniye Avrupa-Asya-Afrika kavşağında kurulmuş önemli bir merkez durumundaydı. Bundan dolayı tarihte büyük önem taşıyan İstanbul -Bağdat demiryolu, Irak- Suriye karayolu ile demiryolu bağlantısına sahip merkez durumuna gelmiştir. Coğrafi avantajlarının yanında bereketli topraklara sahip bu coğrafya uzun yıllar Cebelibereket (bereket dağı) olarak adlandırılmıştır. Kendine has kültürel yapıya, gelenek ve göreneklere sahip olan Osmaniye; Çukurova’nın karakteristik yapısının içinde nadide bir yere sahiptir. Cumhuriyetin ilk yıllarında milli kültür ve değerlerin inkişaf ettirilmeye çalışıldığı bir zamanda kendi bünyesinde barındırdığı Karatepe höyüğü, Osmaniye ağıtları, yaylacılık geleneği ile önemli bir katkı sağlayan bu coğrafya nihayetinde bereketli toprakları nedeniyle cumhuriyet tarihinin ilk köy enstitülerinden biri olan “ Düziçi Köy Enstitüsü” ne de ev sahipliği yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adana, Cebel-i Bereket, Düziçi Köy Enstitüsü, Osmaniye, Karatepe Höyüğü

ABSTRACT

THE SOCIO-CULTURAL OF OSMANIYE AND ECONOMIC STRUCTURE (1923-1950)

HASKÖY, Elif

M. A. Thesis, Department of History

Supervisor: Dr. Öğretim Üyesi Süleyman ÜNÜVAR

December 2019, 133 pages

In the year 1914 Adana (Ceyhan, Karaisalı, Yumurtalık), Kozan (Haçın, Fekte, Kars), Cebelibereket (Dörtyol, Islahiye, Bahçe, Hassa) and Mersin (Tarsus) consisted of these sanjaks. With the help of Turkish Constitution in 1921, sanjaks of Mersin, Kozan and Cebelibereket were become states. Due to sanjaks becoming states in 1923, with the proclamation of the republic Osmaniye has become the center of the management area of “State of Cebelibereket”. In 20 May 1933 with the law 2197 called “Some Provincial Interest and Law About Merger of the Provinces” the borders of Adana changed again. Osmaniye, Bahçe, Ceyhan and Dörtyol boroughs that are the center of Cebelibereket Province were connected to each other by this law. Again in 1916 Osmaniye that became a city again in the management area also, Kadirli, Düziçi, Bahçe and Sumbas, Toprakkale and Hasanbeyli were in management area too. In this historical process beside the administrative structure that was in unstable area, Osmaniye was in an important center for the intersection of Europe-Asia-Africa. Because of these, the railway of Istanbul-Bagdat and the highway of Iraq-Syria became the center of the roads. Beside geographical advantages, Cebelibereket had loam and because of this it is called Cebelibereket (The Mountain of Fertility). Osmaniye that has unique ethos and traditions has been in the Cukurova’s character. At the first years of proclamation of the republic national culture and values were tried to make flourish also with the help of transhumance tradition, Karatepe Mound and Osmaniye Laments hosted “Düziçi Köy Enstitüsü”. (Duzici Village Institute)

Key Words: Adana, Cebel-i Bereket, Duzici Village Institute, Düziçi Köy Enstitüsü, Osmaniye, Karatepe Mound

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	vii
RESİMLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
BİRİNCİ BÖLÜM	1
CEBEL-İ BEREKET'TEN OSMANİYE'YE	1
I. GİRİŞ	1
II. İDARİ YÖNÜYLE OSMANİYE	2
III. OSMANİYE'NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	8
A. DOĞAL AFET VE RİSK DURUMU FAKTÖRLERİ	9
IV. OSMANİYE VE İLÇELERİNİN NÜFUS ÖZELLİKLERİ	13
A. NÜFUS MÜBADELESİ VE OSMANİYE	16
B. NÜFUS SAYIMLARI VE NÜFUS HAREKETLERİ	18
İKİNCİ BÖLÜM	24
OSMANİYE'NİN KÜLTÜR, EĞİTİM VE TARİHİ YAPISI	24

I. OSMANİYE’NİN KÜLTÜREL YAPISI	24
A. BASIN FAALİYETLERİ VE GAZETELER	24
II. OSMANİYE’ DE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA EĞİTİM VE MİLLET MEKTEPLERİ.....	27
A. İLKÖĞRETİM	32
B. YAYGIN EĞİTİM KURUMLARI VE YETİŞKİN EĞİTİMİ	34
C. KÖY ENSTİTÜLERİ	36
D. HALKEVLERİ VE HALKODALARI	46
III. DERNEKLER VE CEMİYETLER	49
A. TÜRK TAYYARE CEMİYETİ (TÜRK HAVA KURUMU)	49
B. OSMANİYE KIZILAY ŞUBESİ	50
C. ADANA TİCARET VE SANAYİİ ODASI.....	50
D. TÜRK OCAĞI.....	50
IV. OSMANİYE’DE TARİHİ VE KÜLTÜREL VARLIKLAR.....	52
A. FOLKLORİK FAALİYETLER	57
B. DİNİ GELİŞMELER.....	64
V. OSMANİYE HALK KÜLTÜRÜ TEMALARI (YAYLA KÜLTÜRÜ, AĞIT, ÂŞIKLIK GELENEĞİ).....	67
A. YAYLA KÜLTÜRÜ	67
B. OSMANİYE AĞIZLARI	74

VI. OSMANİYE’DE 1923-1950 YILLARI ARASINDA SANAT FAALİYETLERİ	75
A. SİNEMA VE TİYATROLAR.....	77
B. KARATEPE’NİN KEŞFİ VE MÜZE ÇALIŞMALARI.....	78
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	82
OSMANİYE’NİN 1923-1950 ARASI EKONOMİK DURUMU	82
I. OSMANİYE’DE EKONOMİK DURUM	82
A. 1923-1950 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE EKONOMİK DURUM	82
B. OSMANİYE’NİN COĞRAFİ KONUMUN EKONOMİYE ETKİSİ ...	83
II. Tarım ve Hayvancılık.....	85
A. NARENCİYE ÜRETİMİ	88
B. FISTIKÇILIK	90
C. İPEKBÖCEKÇİLİĞİ.....	91
III. CUMHURİYET DÖNEMİ SANAYİLEŞME FAALİYETLERİ.....	92
A. PETROL ARAMA ÇALIŞMALARI.....	93
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	96
OSMANİYE’DE 1923-1950 YILLARI ARASINDA	96
I. OSMANİYE’DE 1923-1950 YILLARI ARASINDA ULAŞIM VE HABERLEŞME OLANAKLARI.....	96

II. OSMANİYE'DE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE BAYINDIRLIK VE İSKÂN FAALİYETLERİ	98
A. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TOPRAK REFORMU VE OSMANİYE99	
B. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ YOL VE ULAŞIM (KARAYOLU, DEMİRYOLU) OLANAKLARI.....	103
SONUÇ	106
KAYNAKÇA.....	109
ÖZGEÇMİŞ VE VITAE.....	120

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Cumhuriyet Döneminde Adana (Seyhan)'a Tâbi Olan İlçeler (1927- 1996)	6
Tablo 2: İlin Akarsu Potansiyeli	9
Tablo 3: 1927 Nüfus Sayımına Göre Çeşitli İstatistikler	19
Tablo 4: 1927 Yılı Nüfus Sayımına Göre Yüz Eve Düşen Nüfus Ortalaması.....	19
Tablo 5: Seyhan Vilayetine Tâbi Kazaların 1935-1955 Yılları Arası Nüfusu.....	20
Tablo 6: 1935 Nüfus Sayımına Göre Nüfusun Kazalara Göre Dağılımı	21
Tablo 7: 1927 Yılı Osmaniye ve Çevre İlleri Okur Yazar Oranları.....	29
Tablo 8: 1927 Yılı Osmaniye ve Çevre İlleri Kadın Okur Yazar Oranları.....	30
Tablo 9: 1932-1956 Arası Osmaniye Genelinde Açılan Kurslar ve Katılımcı Sayıları	35
Tablo 10: Adana'ya Bağlı Osmaniye 'de Faaliyet Gösteren Halkevi ve Halkodaları Faaliyet Gösteren Halkevi ve Halkodaları	47
Tablo 11: Bahçe ve Kadirli İlçesi Halkodaları.....	49
Tablo 12: Yıllara Göre Osmaniye Kuran Kursu Katılımcı Sayıları	66
Tablo 13: Osmaniye Narenciye üretimi (1937- 1950 Arası).....	85
Tablo 14: 1937-1950 Yılları Arasında Osmaniye'de Bulunan Narenciye Ağaçlarının Yıllara Göre Dağılımı.	88
Tablo 15: Adana Vilayet Portakal ve Limon Üretimi (1933-1950).....	89
Tablo 16: Osmaniye Dağıtılan Toprak Sayıları	100

Tablo 17: Seyhan Vilayet Nüfusu Kazaların şehir Merkezi, Nâhiye ve Köy Esaslı Dağılımı102

Tablo 18: 1927 Yılı Osmaniye ve Çevre İlleri Ev ve Bina Sayıları.....103

Tablo 19: 1927 Yılı Osmaniye ve Çevre İller Çeşitli Kurum Sayıları.....103

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Türkiye'nin Sıhhi İçtimai Coğrafyası: Cebel-i Bereket (Osmaniye) Vilayeti.....	14
Resim 2: 7 Ocak İlk Okulu (1940)	32
Resim 3: 7 Ocak İlk Okulu (1940)	33
Resim 4: 1902 Yılında Bağdat Demiryoluna 9 km. Uzaklıkta Alman İmparatorluğu Tarafından İnşa Edilen Alman Konağı'nın 1956 Tarihli Bir Fotoğrafı	37
Resim 5: Düziçi Köy Enstitüsünden Bir Fotoğraf.....	39
Resim 6: Bela Bartok Osmaniye Yaylalarında.....	59
Resim 7: Bela Bartok.....	61

KISALTMALAR LİSTESİ

Amerika Birleşik Devletleri:	:	ABD
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi	:	BCA
Cumhuriyet Halk Fırkası	:	CHF
Cumhuriyet Halk Partisi	:	CHP
Devlet Demir Yolları	:	DDY
Maden Tetkik Arama	:	MTA
Serbest Cumhuriyet Fırkası	:	SCF
Türkiye Büyük Millet Meclisi	:	TBMM
Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü :		B. İ. G. M.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEBEL-İ BEREKET'TEN OSMANİYE'YE

I. GİRİŞ

Bu çalışma, kısa bir kent tarihi çalışmasıdır. 1923-1950 yılları arasında Osmaniye'nin sosyal kültürel ve ekonomik yapısının ele alındığı bu çalışma ile cumhuriyetin ilk yıllarındaki yerel tarih çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Türkiye'de şimdiye kadar yapılan yerel tarih çalışmalarına baktığımızda, bu çalışmaların genellikle Osmanlı dönemi üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bununla birlikte özellikle son zamanlarda Cumhuriyet Dönemine ait yerel tarih çalışmalarında bir artış olduğu da gözlenmektedir.

Sosyal, kültürel ve ekonomik gelişim bakımından birçok avantaja sahip olmasına rağmen bölge dengeleri bakımından daha geride kalan Osmaniye ile ilgili bu çalışmada; özellikle çevre illerden müstakil kültürel yapısının vurgulanması amaçlanmıştır. Ancak bu durum sırasında bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Çalışılan dönemin kısalığına rağmen (27 yıl) tarihi araştırılan kentin ilgili tarih süreci içerisinde idari olarak farklı tanımlanması nedeniyle kaynaklara erişimde karşılaşılan sorunlardır. Cumhuriyet tarihi boyunca bir il merkezi olarak idari ölçütlere göre 1923-1933 yılları arasında tartışmasız kent kimliği taşıyan Osmaniye 1 Haziran 1933 yılına kadar vilayet olarak kalmış bu tarihten sonra da kazaya dönüştürülerek Adana iline bağlanmıştır. 3 Kasım 1996 tarihinde yapılan mahalli idareler ara seçimleri öncesinde, il olması tekrar gündeme gelen Osmaniye, TBMM' de 23 Ekim 1996 tarihinde yapılan oylamada il olması karara bağlanmış, 28.10.1996 gün ve 22801 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 24.10.1996 gün ve 4200 sayılı kanun ile yeniden il olmuştur. Bu durum ilgili coğrafya kaynaklarının merkezi idare gölgesinde (Adana) kalmasına neden olmuştur.

Erken cumhuriyet dönemi Osmaniye'nin sosyal kültürel ve ekonomik yönden durumunu ele alan bu çalışma; 27 yıllık tarihsel bir süreci kapsamaktadır. 10 yıllık sürecin müstakil vilayet olarak, 17 yıllık sürecin de Adana iline bağlı bir ilçe olarak ele alındığı bu çalışmada karşılaşılan diğer bir sorun; bölge idari yapılanmasının geç tamamlanmış

olmasından dolayı araştırmanın coğrafi sınırlılıklarının çizilmesinde karşılaşılan zorluklardır. Örneğin; Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmaniye 'ye bağlı kaza olan İslâhiye'nin daha sonra Maraş sınırlarına dâhil edilmesi bunlardan biridir. Ceyhan ve Dört Yol ilçeleri için de aynı durum söz konusudur. Bu ilçelerden Ceyhan daha sonraki tarihlerde Adana vilayeti sınırlarına dâhil edilmiş Dört Yol ise Hatay sınırlarında yer almıştır. Burada araştırmanın tarihi sınırlılıklarına sadık kalınmış ve ilgili tarihlerdeki mevcut idari yapı göz önünde bulundurulmuştur.

Bu çalışma aynı zamanda cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan yaşanan değişimi merkezden uzak bir coğrafyadan görme imkânı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmamızda, konunun etraflıca ele alınabilmesi için; arşiv belgeleri, anı kitapları, gazete ve dergiler gibi döneme ilişkin bilgilerin bulunabileceği mevcut tüm kaynaklardan istifade edilmesine gayret gösterilmiştir. Aynı zamanda Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi taranmış dergi ve gazete veri tabanları kullanılarak yerel basın kaynaklarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Belirlenen içeriklerin oluşturulması sırasında kentin bir dönem dâhil olduğu idari yapı olan Adana Vilayeti belge ve kaynakları da araştırmaya dâhil edilerek bu kaynaklarda Osmaniye ile ilgili izler aranmıştır. Tarihi sınırlama içinde (1923-1950) 10 yıl il, 17 yıl da ilçe olarak kalan Osmaniye ile ilgili bu çalışma idari yapılanmanın gelişime etkisi bakımından da önemli bir örneklem teşkil eder.

II. İDARİ YÖNÜYLE OSMANİYE

Akdeniz bölgesinin doğu kesiminde, Amanos (Nur) dağlarının batı eteklerinde şehirle aynı adı taşıyan ovanın başladığı düzlük alanda yer alır. Bulunduğu geniş ova Ceyhan nehri, Hamis, Karaçay Kesik suyu ve Sabun çayları sebebiyle sulak ve verimli olup Çukurova'yı doğuya bağlayan yolların kavşağını oluşturur. Çukurova, tarihin ilk dönemlerinden başlayarak farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır¹Konumunun coğrafi ve stratejik değerinden dolayı yerleşime uygun olan Osmaniye, Güneydoğu Anadolu'nun giriş kapısıdır. Ortadoğu ülkelerine bağlanan yolun üstünde olması ve İpek ticaret yolunun Osmaniye geçmesi Osmaniye'nin eskiden beri değerli bir yer olmasını sağlamıştır.

¹ KURT, Yılmaz, "Osmaniye", DİA, C.33, 2007, s. 478.

Osmaniye çevresinin tarihi Kalkolitik çağ ve ilk Tunç çağına kadar iner. Bölge, milattan önce 612 yılına kadar süren Asur egemenliğinden sonra Kilikya Krallığı'nın elinde kaldı. Milattan önce 522-486 yıllarında Persler, 333-312 yıllarında Büyük İskender, daha sonra Selevkiler ve milattan önce 12' de Romalılar burada hâkimiyet kurdu. Milattan sonra 260-271 ve 613-622 yılları arasında Sasaniler' in hâkimiyetinde kaldı ²Miladi VII. yy.'dan başlayarak Arap devletleri Anadolu'yu almak istemiştir. Bu dönemde Osmaniye civarında Avrupa'dan gelen Hıristiyan olup farklı milletlerden oluşan Haçlılarla Emevi, Abbasi ve Türkler arasında büyük savaşlar meydana gelmiştir. Abbasi Halifesi Harun Reşit döneminde, bölgedeki stratejik değeri olan kaleler ve yerleşim birimleri onarılmış ve yeniden inşa ettirilmiştir. 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'nun kapılarının Türklere açılması ile Anadolu'ya gelen Türkmenlerden Ulaşlı aşireti, Amanos dağlarının bulunduğu bölgelere yaşam için elverişli olduğunu düşünerek yerleşmiştir³

Adana Ovası'na kadar inen Ulaşlı aşireti, daha sonra ilk defa Haraz civarında, Osmaniye'yi köy olarak kurmuştur. Miladi XI ve XII. yüzyıllarda bölgede, bir süreliğine Haçlılar egemenlik sağlamış, M.S. XIV yy. başlarına kadar yerel Ermeni kralları bölgede varlığını devam ettirmiştir. M.S. 1332'den sonra bölge, tamamıyla Memluklerin kontrolüne geçen bölge, 1352'de Ramazanoğulları Beyliğinin, 1517'den sonra ise Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında olmuştur. Bu bölgelerde egemenlik kuran aşiret beylikleri, sancak şeklinde örgütlenmiştir. Kanuni Sultan Süleyman devrindeyse bu sancak "Üzeyirli" adı ile önce Zülkadriye, sonra da Halep eyaletine dâhil edilmiştir. 1517'de Toprakkale'nin doğusunda, ipek ticaret yolunun bulunduğu bölgede önemli bir ticari merkez oluşturulmuştur. Fakuşağı, Dereobası, Karacalar ve Erzin'i de içine alan bölgeye "Kınık" denmişti. Bu şehre Adana, Tarsus, Maraş ve Belen'den bezirgânlar ticari mallarını getirip "İsneyn" (Pazarlar, salı günleri kurulduğu için bu bölgeye "İsneyn" adı verilmiştir.) pazarında satmıştır. Ünlü gezgin Evliya Çelebi, Seyahatname isimli eserinde bu bölgeden "Kınık" şehri olarak bahsetmektedir. O dönemde Kınık şehri; 5 mahalle, 12 köy ve 48 mezradan oluşmaktadır⁴.

²KURT, Osmaniye, s. 478.

³ KOCA, Nusret, *Doğal ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri Açısından Osmaniye Yaylaları*, 2011, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, s. 145.

⁴ KOCA, ...*Osmaniye Yaylaları*, s. 146.

Osmaniye'nin ilk çekirdeğini teşkil ettiği anlaşılan Kınık' ta; “Yunus Dede” ve “Hamaceoğlu Selman” adını taşıyan iki mahallede 144 nefer vergi mükellefi yaşamaktaydı. 1525' te kasabada “Cami” isimli yeni bir mahalle teşekkül etti, nüfus da 425 vergi mükellefine ulaştı (yaklaşık 2000 kişi) . 1530 yılında Kınık' ta “Dursunlu” ve “Bayram Halife” adıyla iki mahalle daha kuruldu. Bu durum, kasabanın bölgedeki konargöçer gruplarca iskânının XVI. yüzyılın ilk çeyreği boyunca sürdüğüne işaret eder. On yıllık bir sürede hem yeni mahallelerin kuruluşu hem de nüfusun iki kattan fazla artışı bunun açık bir göstergesidir. 1547'de nüfusu önemli bir düşüş göstererek 284 haneye (yaklaşık 1500 kişi) ve 1572' de 182 haneye (yaklaşık 900 kişi) indi. Bu durum göçebe aşiret yerleşmesinin kararsızlığıyla ilgili olması yanında bölgeyi sarsan asayişsizlikle de alakalı olabilir. 1572' de burada yıllık geliri 7000 akçe olan bir boyahane ve 2700 akçe olan bir tabakhane vardı; ayrıca “Hacı Mustafa” ve “Cihangir” adlı mescitlerin ismine de rastlanır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu Çukurova'ya bağlayan yolların üstünde “Kınık” adına sahip olan Osmaniye, XVII. y.y.'da dağılarak ortadan kalkmıştır⁵. Osmanlılar zamanında 1691 yılında Suriye'deki Rakka bölgesinden kaçarak bölgeye gelen aşiretlerce ilçedeki yerleşmelerin talan edilerek ortadan kaldırılması ve yöre halkının güvenliklerini daha kolay sağlayacakları dağlık alanlara çekilmesinden sonra ilçe tekrar 1865 yılında Fırka-i İslahiye hareketi ile yeniden iskân edilmiştir⁶.

Cebelibereket (Bereket dağı) adı, Fırka-i İslahiye'nin bu yörede ıslahatta bulunmasından sonra, tahminen 1890 yılından biraz önce arazinin verimliliğini ifade etmek için kullanılmıştır. Bölgede daha 1568 yılından itibaren Halep eyaletine bağlı, merkezi “Payas” olan “Üzeyr Sancağı” bulunuyordu. Ekim 1881'de yeniden kurulan Halep vilayetinin bir sancağı olarak görülen Üzeyr sancağı; Payas, Osmaniye ve Belen kazalarından oluşmaktaydı. Sancak merkezi 1880'de Payas'tan, Cebelibereket üzerinde hâkim bir noktada bulunan Yarpuz' a nakledilmiştir⁷. Bir yandan bölge coğrafyasındaki hareketlilik idari yapılanmaya da yansımıştır. Buna bağlı olarak Adana'da, XIX. yy. sonlarına doğru yönetsel bölümlenmede değişiklik olmuştur. Adana'nın içerisindeki yerleşim yerlerinin bir kısmı XIX. yy. 'da hızla gelişmiştir. Adana çevresindeki yerleşim

⁵KURT, *Osmaniye*, s. 479.

⁶KOCA, *Osmaniye Yaylaları*, s. 146-147.

⁷HALAÇOĞLU, Yusuf, *Cebeli Bereket*, DİA, C.7, 1997, s. 185

yerlerinden bir olan Osmaniye de Hacı Osmanlı köyü merkezde bulunmak üzere Kıyı nahiyesinden bir kaza oluşturulmuş ve adına da “Osmaniye” denmiştir. Çukurova bölgesinden Tecirli ve Cerid aşiretlerine bağlı kışlak alanları ve Ulaşlı'nın Çendoğlu nahiyesi de Osmaniye'ye bağlanmıştır⁸. Burada en önemli etkenlerden biri aşiretlerin iskânıyla görevli Fırka-i İslahiyye buradaki Hacı Osmanlı köyünün güneybatısında konaklamasıdır. Ve bir süre sonra Hacı Osmanlı köyü merkez olmak üzere Kıyı nahiyesi köyleri bir kaza kabul edilerek adına “Osmaniye” denilmiştir⁹. Böylelikle Osmaniye; XIX. yy.'ın sonundan itibaren Adana Vilayetine bağlı Cebel-i Bereket Sancağının Yarpuz, İslahiye, Hassa, Bulanık ve Payas'la birlikte idari bir birimi olmuştur¹⁰.

1923'de Cumhuriyet'in ilanıyla sancakların vilayete dönüştürülmesi sebebiyle “Celibereket Vilayeti” ismini almak suretiyle yeni idari düzenlemeyle vilayet haline getirilen yönetsel teşkilatın merkezi tekrar Osmaniye olmuştur. Adana vilayeti, 1914'te Adana (Ceyhan, Karaisalı, Yumurtalık), Kozan (Haçın, Feke, Kars), Celibereket (Dört Yol, İslahiye, Bahçe, Hassa) ve Mersin (Tarsus) sancaklarıyla oluşturulmuştur. 1921 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu'yla sancakların vilayete dönüştürülmesiyle birlikte Mersin, Kozan ve Celibereket sancakları da vilayete dönüştürülmüştür. Ancak bu sancaklar, kısa bir süre sonra çeşitli gerekçeler ile kaza seviyesine düşürülmüştür. Bu vilayetlerden biri olan Kozan sancağı da genel gelirinin yetersizliğinden dolayı 30 Mayıs 1926 tarihli 877 sayılı kanun ile kaza statüsüne düşürülmek suretiyle Adana'ya dâhil olmuştur. Aynı kanun ile Ceyhan kazası Celibereket vilayetine bağlanmış, Celibereket'e bağlı Hassa'yla Adana'ya bağlı Yumurtalık kazaları da nahiye olmuştur. Bu düzenlemenin ardından Adana vilayeti; Adana merkez kaza olmak üzere Saimbeyli, Feke, Karaisalı, Kozan ve Kars kazalarından oluşmuştur. 20 Mayıs 1933 tarihli 2197 sayılı “Bazı Vilayetlerin İlgası ve Bazılarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun”la Adana'nın sınırlarında yine değişiklik yapılmıştır. Bu kanun ile Celibereket vilayetinin ilga edilmesi üzerine vilayetin merkez kazası olan Osmaniye'yle Bahçe, Ceyhan ve Dört Yol

⁸SARIKÖSE, Selma Turhan, *XIX. Yüzyılda Çukurova'da Doğal Afetler Ve Salgın Hastalıklar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2013, s.18.

⁹KURT, *Osmaniye*, 479

¹⁰KOCA, Nusret, ... *Osmaniye Yaylaları*, s. 1.

kazaları Adana'ya bağlanmıştır. Bu biçimde teşkil edilen Adana vilayetinin adı da merkezi Adana olmak üzere “Seyhan” şeklinde değiştirilmiştir¹¹.

1933'te Adana'ya bağlı bir ilçe haline getirilen Osmaniye, 1996'da yeniden il olmuştur. İlin yönetim alanı içinde merkez ilçenin haricinde Kadirli, Düziçi, Bahçe ilçeleriyle yeni ilçelerden Sumbas, Toprakkale ve Hasanbeyli bulunmaktadır¹². Aşağıda Cumhuriyet Döneminde Adana (Seyhan)'a Tâbi Olan İlçelerin idari yapılarının yıllara göre değişimi görülmektedir.

Tablo 1: Cumhuriyet Döneminde Adana (Seyhan)'a Tâbi Olan İlçeler (1927-1996)¹³

1927	1935	1940-50	1955	1958	1960	1965	1996
Saimbeyli	Saimbeyli	Saimbeyli	Saimbeyli	Saimbeyli	Saimbeyli	Saimbeyli	Saimbeyli
Feke	Feke	Feke	Feke	Feke	Feke	Feke	Feke
Karaisalı	Karaisalı	Karaisalı	Karaisalı	Karaisalı	Karaisalı	Karaisalı	Karaisalı
Kozan	Kozan	Kozan	Kozan	Kozan	Kozan	Kozan	Kozan
-----	Ceyhan	Ceyhan	Ceyhan	Ceyhan	Ceyhan	Ceyhan	Ceyhan
Kars	Kadirli	Kadirli	Kadirli	Kadirli	Kadirli	Kadirli	-----
-----	Osmaniye	Osmaniye	Osmaniye	Osmaniye	Osmaniye	Osmaniye	-----
-----	Bahçe	Bahçe	Bahçe	Bahçe	Bahçe	Bahçe	-----
-----	Dört Yol	-----	-----	-----	-----	-----	-----
-----	-----	-----	Pozantı	Pozantı	Pozantı	Pozantı	Pozantı
-----	-----	-----	-----	Mağara	Mağara	Tufanbeyli	Tufanbeyli
-----	-----	-----	-----	Karataş	Karataş	Karataş	Karataş
-----	-----	-----	-----	-----	Yumurtalık	Yumurtalık	Yumurtalık

Tablo incelendiğinde Osmaniye'nin il olduğu 1996 yılına kadar Ceyhan'ın Adana iline dâhil edilmesi dışında idari yapılanmada herhangi bir değişiklik yokken bu tarihten sonra idari yapılanma Osmaniye'nin il olmasıyla değişikliğe uğramıştır.

Osmaniye şehrinin merkez olduğu Osmaniye ili Adana, Kahramanmaraş, Gaziantep ve Hatay illeriyle kuşatılmıştır. Merkez ilçeden başka Bahçe, Düziçi, Hasanbeyli, Kadirli, Sumbas ve Toprakkale isimli altı ilçesi vardır.

¹¹ÇANAK, Erdem, YEŞİL, Ahmet, “Atatürk Döneminde Adana (Seyhan) Vilayetinin Demografik Yapısı”, Tarihî Peşinde, Sayı:14, 2015, s. 104.

¹²KOCA, ...Osmaniye Yaylaları, s. 1.

¹³ ÇANAK, ... Adana (Seyhan) Vilayetinin Demografik Yapısı, s. 663.

Osmaniye'nin nüfus bakımından en büyük ilçesi olan Kadirli'de yerleşme tarihinin Neolitik döneme kadar indiğini gösteren Tatarlı ve Şamşin höyüklerinde kültür katlarına rastlanmıştır. İlçenin doğusunda Ceyhan Irmağı kenarındaki Aslantaş-Karatepe Açık Hava Müzesinin bulunduğu alanın M.Ö. VIII. yy'dageç Hitit çağında kurulduğu, ilçenin güneybatısında Roma Döneminin en önemli kentlerinden Anavarza bulunduğu dikkate alınrsa sahanın yerleşme tarihinin oldukça eskiye dayandığı görülmektedir. Hatta 1932 yılında Kadirli şehri içerisinde yapılan bir binanın fosseptik çukuru kazısında çıkarılan Roma İmparatoru Hadrianus heykeli ilçenin bu dönemden beri yerleşmeye sahne olduğunu göstermektedir. İlçenin bulunduğu sahada Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Beylikler döneminde Ramazanoğulları'yla Dulkadiroğulları ve son olarak Osmanlılar egemenlik tesis etmiştir¹⁴. Osmanlı döneminde Maraş Beylerbeyliğine bağlı bir sancak (Kars-ı Maraş, Kars-ı Zül Kadriyye) olan Kadirli, 1865'e kadar müteselsillikle yönetilmiş, 1865'de ilçeye dönüştürülmüş ve 1872'de merkezde belediye kurulmuştur. Şehre Osmanlı döneminde "Kars-ak-eli" Pazaryeri" ve "Kars Pazarı" gibi farklı isimler verilen ilçe 1928'de "Kadirli" ismini almıştır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Osmaniye>). İlçe, 1996'ya kadar Adana'ya bağlıken 1996'dan başlayarak Osmaniye'ye bağlanmış, hem yüzölçümü olarak (1050 km2) hem de nüfus yönünden (merkez ilçeden sonra) ilin en büyük olmuştur¹⁵.

Toprakkale Kasabası'nın ilk yerleşim nüveleri Karakışla Mevkii'nde yer almaktadır. Karakışla, bugünkü Dağıstan ve Kışla mahallerinin belirli bir bölümünü kapsar. Özellikle Dağıstan Mahallesi'nde faaliyet gösteren demiryolu istasyonu, demiryolu işletmesine ait lojman binaları ve birkaç işyeri Toprakkale'nin ilk yerleşim çekirdekleridir. İlk yerleşim çekirdeklerinin ortaya çıkışı, 1913 yılında Bağdat Demiryolları'nın, Toprakkale-İskenderun kesiminin inşası sırasında ortaya çıkmış olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Sultan II. Abdulhamid döneminde Almanlar Anadolu'da demiryolu inşa etmeye ve işletmeye başlamışlardır. Antlaşma gereği Almanlar ilk olarak İstanbul-Konya arasına demiryolu hattı döşemişlerdir. Bu hat tamamlandıktan sonra hattın Konya'dan Bağdat yolu üstünden Basra'ya kadar uzatılması kararı alınmıştır. 1903'te imzalanan Bağdat Demiryolu İmtiyaz Anlaşması'na uyarınca inşaatı yapacak olan firmaya

¹⁴ÜÇEÇAM, Karagel Döndü, *Kadirli İlçesi'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2008, s. 170.

¹⁵KOCA, Nusret,... *Osmaniye Yaylaları*, s. 147.

bu hattı şube hatlar ve diğer alanlara bağlama kolaylığı sağlanacaktı. İmtiyaz anlaşmasının 12. maddesine göre Bağdat Demiryolu Şirketi'ne Toprakkale'den İskenderun'a bir hattın inşasıyla Akdeniz'e bağlantı kurulması hakkı verilmiştir. 12.maddeye istinaden 1911'de Bağdat Demiryolu Şirketiyle Osmanlı hükümeti arasında Toprakkale-İskenderun şube hattının inşaatının verildiği imtiyaz anlaşması imzalanmıştır. Osmanlı hükümeti bu hat için kilometre ve işletme garantisi ödemişdir. Bağdat Demiryolu Şirketi kendi imkânlarıyla inşaatı gerçekleştirmiş ve hat 1 Kasım 1913 tarihinde işletmeye açılmıştır. Bu yolla Almanlar, Akdeniz'e doğru bir bağlantı elde etmiş oldular. Bu hat üzerinde yıllık 16.000 yolcu, 112.000 ton yük ve eşya, 6477 canlı hayvan taşınması yapılmakta olup, 78.619 lira kar elde edilmiştir. Toprakkale Kasabası 1913 yılında tamamlanan demiryolu hattı, hizmet ve lojman binaları çevresinde gelişerek kısa sürede çevresinden nüfus toplamaya başlamıştır. Toprakkale Kasabası'nın (Osmaniye) Kuruluş ve Gelişimi 1149 Kasaba aynı zamanda karayolları içinde bir kavşak noktası olması nedeniyle, gerek demiryolu ve gerekse de karayolu hatlarına kısa sürede yeni yollar eklenerek hızla gelişmeye başlamıştır. Günümüz de Toprakkale'yi Adana-Osmaniye-Gaziantep Otoyolu, Osmaniye- Adana-Gaziantep D-400 karayolu, Konya-Karaman-MersinAdana-Osmaniye-Gaziantep (6.bölge) demiryolu hattı çevrelemektedir ¹⁶

III. OSMANİYE'NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Osmaniye ili, doğu Akdeniz'de (Doğu Çukurova bölgesinde) bulunan, aynı bölgenin iklim özelliklerini taşıyan, batıdan kuzeye doğru Orta Toroslar, doğu ve güneydoğu kesiminde Amanos dağlarıyla yükselen, kuzey yarımkürede, 30.00 - 37.08 kuzey enlemiyle 36.13-36.20 doğu boylamlarının arasında bulunan, Çukurova'ya özgü verimli tarım toprakları ve geniş ormanlar ile çevrilidir. Doğusunda Gaziantep, güneyinde Hatay, batısında Adana, kuzeyinde de Kahramanmaraş bulunmaktadır. Osmaniye ilinin merkez sınırları içerisindeki dağlara coğrafyacılar "Amanoslar" bölge halkıysa "Gavurdağları" olarak adlandırmıştır. Osmaniye'nin yüzölçümü 3.222 km²'dir. Topraklarının hemen hemen % 42'si orman ve fundalıklar, % 39'u ekili, % 2'si diğer araziler ile kaplıdır. Toprakların % 17'si tarıma elverişli değildir. Osmaniye, denizden 118

¹⁶DEMİR, Şule SEVİNDİ, Cemal, "Toprakkale Kasabası'nın (Osmaniye) Kuruluş ve Gelişimi", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21 (3), 2017, s. 1149.

m yüksekliktedir. İlin merkezindeki bazı dağ ve tepelerin isimleri ve yükseklikleri ise Koyunmelen Dağı 2108 m, Kelda Dağı 1900 m, Kösür Dağı 1702 m, Büyük Kösür Dağı 1626 m, Tozaklık Dağı 1616 m, Hacıdağı 1549 m, Honazin Gediği 1086 m, Haçbel Dağı 1426 m, Boğatepe 850 m'dir. Kahramanmaraş'ın topraklarında doğan Ceyhan Nehri, Osmaniye topraklarından geçip Akdeniz'e ulaşmaktadır. Ceyhan Nehri'yle birlikte Savrun, Sumbas, Hamus, Kesiksu, Karaçay ve Sabun çayları da Osmaniye'nin akarsu kaynakları arasındadır. Bu akarsuların üstünde Aslantaş, Berke Kalecik, ve Kesiksu barajları vardır. Söz konusu barajlar ile Osmaniye'nin verimli arazileri sulanmaktadır. Osmaniye ulaşım açısından da uygun konumda olup, Pozantı-Gaziantep-İskenderun-Mersin otoyolunun kavşak noktasında bulunmaktadır. Bu bağlamda ülkemizin güney doğusuyla batısı arasındaki karayolu ve demir yolu ulaşımı açısından geçit noktasıdır. Denizle sınırı bulunmayan Osmaniye, Mersin Limanı'na 220 km, İskenderun Limanı'naysa 60 km uzaklıktadır. Osmaniye'ye en yakın havaalanı 110 km uzaklıktaki Adana Şakir Paşa Havaalanı'dır. Osmaniye ayrıca Avrupa-Asya-Afrika kavşağında kurulmuş önemli bir merkez durumundadır. Tarihi açıdan ciddi öneme sahip olan İstanbul-Bağdat demiryoluyla Irak ve Suriye karayolu ile demiryolu bağlantısına sahip merkez durumundadır¹⁷.

A. DOĞAL AFET VE RİSK DURUMU FAKTÖRLERİ

Osmaniye'ye yaşam katan Seyhan; Ceyhan ve Berdan nehirleri ile beraber "Çukurova" şeklinde isimlendirilen bölgeyi oluşturur. Bu açıdan söz konusu nehirler, bölgenin topraklarının zenginleşmesini sağlamıştır. Ayrıca bölgedeki ilk yerleşim yerlerinin gün yüzüne çıkmasına ve insani hayatın devamına da imkân sağlamıştır. Fakat bazen meydana getirdikleri seller ile de bölgedeki hayatı bozarak can ve mal kaybına neden olmuştur.

Tablo 2: İlin Akarsu Potansiyeli ¹⁸

Akarsu İsmi	Toplam Uzunluğu(km)	İl Sınırları içindeki Uzunluğu (km)	Debisi (m3/sn)
-------------	---------------------	-------------------------------------	----------------

¹⁷KILIÇARSLAN,Hatice, *İktisadi Açıdan Bölgesel Dengesizlik Olgusu Osmaniye Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2009, s.109-110.

¹⁸Devlet Su İşleri 64. Şube Müdürlüğü, Osmaniye İli Akarsu Potansiyeli <https://www.govserv.org/363816067285106/Osmaniye-DSİ-64.Şube-Müdürlüğü>(21.09.2019)

Ceyhan Nehri	510	75	220
Kalecik Deresi	25	25	1.54
Karaçay	70	42	2.39
Savrun Çayı	83	65	7.95
Kesiksuyu Deresei	23	23	3.75
Sabunsuyu Çayı	43	23	5.24
Yarpuz Çayı	30	30	1.66
Horu(Harris) Çayı	55	55	3.17
Keşiş Çayı	60	47	10.3

Çukurova'daki sellere kış mevsimlerinde yağmur, ilkbahardaysa yağmurla birlikte karların erimesi yol açmaktadır. Söz konusu seller, bölgenin genel itibarıyla ovalık olmasından dolayı geniş bir alanda etkili olmaktadır. Ayrıca etki alanıyla ilgili olarak can ve mal kaybını artırmaktadır. Çukurova bölgesinde, bilinen ilk önemli sel felaketi 1845'te meydana gelmiştir. Sonradan başka sel felaketleri de olmuştur. Benzer olaylar, Cumhuriyet döneminde de meydana gelmiştir. Bu dönemdeki ilk önemli sel hadisesi 1930'da meydana gelmiş, 1956'da Seyhan barajı yapılıncaya kadar da buna benzeyen olaylar meydana gelmiştir. Bu dönemdeki sellerden özellikle 1936 ve 1948'deki, tesir ve neticeleri itibarıyla ötekilerden farklıdır. 1936'daki sel ile beraber Seyhan'ın kontrol altına alınma düşüncesi uygulamaya geçirilmiştir. Bu çerçevede nehrin üstünde regülatör yapılmış, 1948'deki sel ile beraber de baraj yapılmaya başlanmıştır. Bu tesisler ile beraber seller önlendiği gibi kontrol altına alınan sulardan sulama amacıyla da yararlanılmıştır¹⁹.

Sel felaketinde zarar görenlere dönük ilk çalışmalarsa Kızılay başta olmak üzere valilik, belediye ve askeriye tarafından yürütülmüştür. Bu kurumlardan belediye mahsur kalanların tahliyesi, yerleştirilmesi ve yeme-içme sorunları ile ilgilenmiş, şehrin un üretimini büyük ölçüde karşılayan Cumhuriyet ve Bosnalı Salih'in fabrikalarının su içerisinde olmasından dolayı ekmek sorunu oluşmaması için Doğruluk Fabrikası'ndaki 1.800 çuval una el koymuş, birtakım vurguncuların yolların kapalı olmasından yararlanarak kömür ve odun vurgunculuk yapabileceğini düşünerek Tarsus, Mersin ve Osmaniye belediyelerinden kömür istemiş, dışarıdan gelen kömürleri de emrine alarak sattırmıştır. Osmaniye Cumhuriyet Halk Partisi de sel felaketinde zarar görenlere

¹⁹ÇANAK, Erdem, *Cumhuriyet Döneminde Adana (Seyhan)'Da Meydana Gelen Seller ve Alınan Önlemler (1930-1956)*, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 1, 2015, s. 298.

dağıtılması için 10 ton kömürle 30 ton odun vermiştir. Ankara'daki ecnebi sefaret erkânı ve memurlar da aralarında topladıkları 2.025 lirayı göndermiştir. Bunun yanında Adana başta olmak üzere ülkenin pek çok yerinde yardım kampanyaları yapılmıştır. Türk Spor Koruma Genel Merkezi de bütün kulüplerin birer maç yapmak suretiyle gelirini sel felaketinde zarar görenlere vermesi yönünde karar almış, bu kararını da ilgililere tebliğ etmiştir. Bütün bu çalışmaların neticesinde felaketzedelere yapılan ayni ve nakdi yardımın miktarı 80.000 liraya varmıştır²⁰.

Sel baskınları ile ilgili bilgilere arşiv belgelerinde de rastlamak mümkündür. Başvekâlet tarafından baskınların yaşandığı vilayetlere gönderilen telgrafla bölge hakkında son durum raporlanmıştır. Bu raporlarda zayıtın derecesini görmek mümkündür. 1931 yılında nisan ayındaki sel baskınında zayıtın daha çok hayvanatla ilgili olduğu bir askerin yardım sırasında şehit olduğu bildirilmiştir²¹.

Yine 1931 yılı nisan ayında Osmaniye'de gerçekleşen bir başka sel felaketinde 20000 dönüm arazinin sular altında kaldığı bunun da 44 köy olarak bildirildiği, köy hakkında can kaybı olmadığı ve kurtarıldığı belgeden anlaşılmaktadır²².

Türkiye'de sıtma hastalığının en çok görüldüğü bölgelerden biri de Silifke, Mersin ve Adana bölgeleridir. Silifke'nin ardından Adana'yı içerisine alarak Osmaniye'ye kadarki bölgede sıtma hastalığı uzun bir süre etkili olmuştur²³. Bu bakımdan Osmaniye'ye dair tarihte görülen doğal afet ve risk durumlarından biri de sıtma mücadelesidir.

Osmaniye'nin coğrafi olarak bataklığa meyilli yapısı özellikle mücadeleyi bataklıkların ıslahına yöneltmiştir. Nitekim bölge coğrafyasının yetiştirdiği en önemli edebiyatçılarından biri olan Yaşar Kemal romanlarında da sivrisinek teması çoğunlukla işlenmiş, özellikle tarım işçilerinin en önemli sorunlarından biri olduğu birçok hikâyede vurgulanmıştır. Bataklıkların kurutulmadığı ve derelerin ıslah edilmediği bu zamanlar için yapılan tasvirlerin gerçeği yansıttığından şüphe yoktur.

²⁰ÇANAK, Erdem, "... Seller ve Alman Önlemler (1930-1956) , ,s. 312-313

²¹ BCA 117/ 819/ 6.

²² BCA 117/ 819/ 3.

²³TUĞLUOĞLU, Fatih, *Türkiye'de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)*, Türkiye Parazitoloji Dergisi, 2008, Cilt, 32, Sayı:4, s.354.

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra sıtmayla mücadele meselesi daha ciddi olarak ele alınmış ve bu konuda kanun ve genelgeler çıkarılmıştır. 1924 yılında İstanbul Bakteriyoloji Hanesi'nde bir kurs düzenlenerek burada kurs gören kişilerle Sıhhat Vekâleti, ilk önce Ankara, Afyon ve Adana bölgelerinin her birinde mücadele merkezi açarak faaliyete başlamıştır. Türkiye'de sıtmayla mücadelenin esasları 13 Mayıs 1926 tarihinde çıkan 839 sayılı kanun ile ortaya konmuştur. Çıkan kanuna göre mücadele, 3 temel alanda yürütülmüştür:

1.Kanlarında parazit olan hastaların tedavisi,

2.Sıtmalı kişileri sıtmanın yayılmasını önlemek için sıtma mikrobu taşıyan anofellerden uzak tutmak (Anofel, hemen hemen 400 türü olan bir sivrisinek cinsidir. 30-40 türü sıtmaya yol açan parazit taşımaktadır. En bilineniyse en tehlikeli türü Plasmodiumfalciparum'dur. Diğer sivrisinek cinslerinden de virüs taşıyıcısıdır),

3. Anofellerin üremelerini engellemek ve bataklık alanları kurutmak²⁴(Tuğluoğlu,2008:355).

Bu amaçla Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti içerisinde sıtma hastalığı için birimler kurulmuştur. Adana Sıtma Enstitüsü, sıtmayla mücadelede araştırma ve incelemelerin yapıldığı, eğitimlerin verildiği merkez olmuştur. Sivrisineklerin çoğaldığı ortamları yok etmek için uygulanan fakat 1930'ların başında ekonomik krizden dolayı yetersiz kalan bayındırlık faaliyetleri 1937'de yeni atılımlarla sürdürülmek istenmiştir. 12 Şubat 1937 tarihinde yayımlanan 3132 sayılı kanun ile su işleri için 1937-1941 arasında 31.000.000 lira harcama yetkisi hükümete verilmiştir. Sıtmaya yola açan ortamları yok etmek için yapılan imar çalışmalarının yanında sulak ve nemli topraklarda ağaçlandırma çalışmaları da yapılmıştır. Sıtmanın yayılmasını önleyen okaliptüs ağaçlarının kullanılmasına Osmanlı'nın son dönemlerinde başlanmıştır. Cumhuriyet döneminde hızlanan sıtma mücadelesiyle kavak ve söğüt ağaçlarının da bataklıkları kurutma etkisini taşıdığı anlaşılmış, bu çerçevede Adana ve Ege kıyılarında 1939'da ilk uygulama gerçekleştirilmiştir. Su birikintileri ile üretilen çeltik, sıtmayla mücadelede kontrol altında

²⁴TUĞLUOĞLU, ... Sıtma Mücadelesi (1924-1950), s.355.

tutulmaya çalışılmıştır. Çukurova bölgesinde, suyun bol olduğu kazalarda bilimsel koşullara dikkat edilmeden yapılan çeltik tarımı, çevredeki halkın üstünde olumsuz etkiler bırakmıştır. 1926'da başlatılan sıtma mücadelesinin ilk dönemi 1944'e dek sürmüştür. Mücadelenin ardından kanlarında sıtma olanların oranı % 11'e kadar düşürülmüşken İkinci Dünya Savaşı esnasında sıtma hastalığı artış göstermiştir. Savaştan dolayı sıtma ve sivrisinek ilaçlarının elde edilememesi, içgöç ve askeri hareketlerin artması sıtmanın ülkeye yayılmasına yol açmış ve ülkede salgınlar görülmeye başlanmıştır. Köylerde de kuyu, pınar ve artezyen ayakları ıslah edilmiş, sulama kanalları düzenli olarak temizlenmiş ve kontrol altında tutulan kesik sulamaya tabi olan arazilerdeki halk sıtmaya daha az yakalanmıştır. Samsun'da tütün ziraatı, Ege Bölgesi'nde pamuk ve keten, Adana bölgesinde sebze ve narenciye tarlalarındaki sulamanın kontrolüyle sivrisineklerin üremesi azalmıştır²⁵

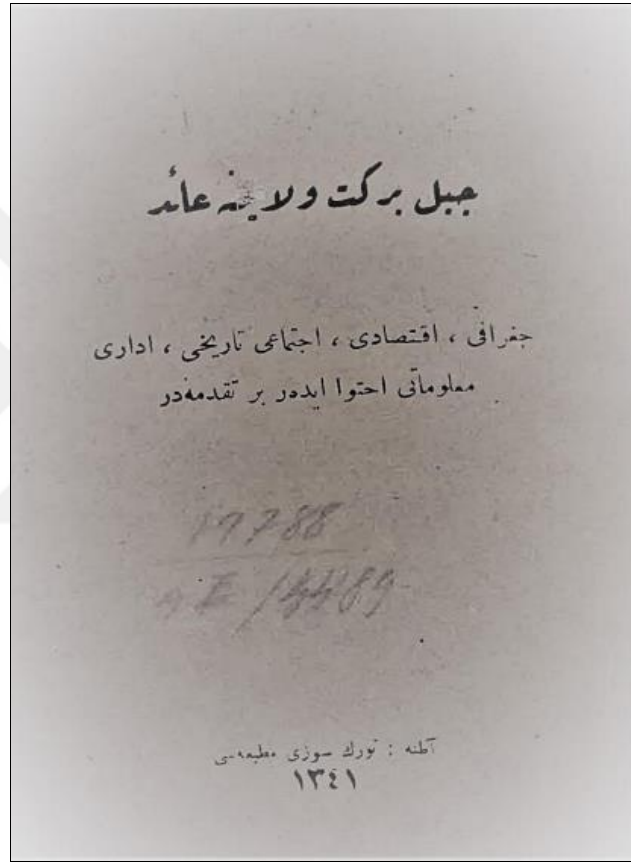
IV. OSMANIYE VE İLÇELERİNİN NÜFUS ÖZELLİKLERİ

1921'de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Türkiye'nin nüfus ve ekonomik potansiyelini tespit etmek, coğrafi, toplumsal ve sağlık sorunlarını yerinde bulgulamak için tüm ülkenin aynı yöntemle incelenmesi ve bu incelemelerde elde edilen bulguların yayımlanmak suretiyle kamu istifadesine sunmuştur. Ülkenin yaşadığı sorunlar ve süren Milli Mücadele göz önünde tutulduğunda bu geniş ve uzmanlık isteyen çalışmayı yalnızca subay, öğretmen ve sağlık memurlarının yapabileceği düşünülmüştür. Bakanlık, illerde ve sancaklarda görevli memurlar arasında bu bilimsel araştırmayı gerçekleştirebilecek hekim ve sıhhiye müdürlerini görevlendirmiştir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Refik Saydam'ın başlattığı bu geniş çalışma, kendisinden sonra göreve gelen Dr. Rıza Nur tarafından da sürdürülmüştür. Çalışmaların sonucunda 1922-1938 arasında Türkiye'nin toplumsal, coğrafi ve sağlık konularındaki gerçekliğini ortaya koymak için "Türkiye'nin Sıhhi ve İctimai Coğrafyası" adı ile toplam 21 eser yayımlanmıştır. Cumhuriyet'in kuruluş dönemindeki politikalara temel olan bu yapıtlar 1925 yılında sekiz, 1926'da iki, 1932'de bir ve 1938'deyse bir tane basılmıştır. 1922-1926 arasına ait yapıtlar Osmanlıca, 1932 ve 1938'de hazırlananlarsa Latin harfleri ile kaleme alınmıştır. Sınırlı sayıdaki çalışmaya konu olan bu eserlerin toplam sayısına dair çelişkili bilgiler vardır. Bu bağlamda konuyla

²⁵TUĞLUOĞLU, ... *Sıtma Mücadelesi* (1924-1950), s. 358.

ilgili olarak arşiv ve kütüphanelerde 21 adet eserin bulunduğu görülmüştür. Bu çerçevede belirlenen yapıtlardan biri de “Türkiye'nin Sıhhi İçtimai Coğrafyası/Cebel-i Bereket (Osmaniye) Vilayeti” adlı eserdir. Cebel-i Bereket Vilâyeti Halk Fırkası merkez şubesinde hazırlanan ve 1925 yılında Adana'daki Türk Sözü Matbaası'nda basılan bu kitap, 30 sayfadır.

Resim 1: Türkiye'nin Sıhhi İçtimai Coğrafyası: Cebel-i Bereket (Osmaniye) Vilayeti²⁶

Osmaniye İle dair coğrafi, ekonomik, toplumsal, tarihi ve idari ön bilgileri kapsamaktadır. Osmanlı yönetsel teşkilatı içinde uzun süre Halep eyaletinin Payas sancağına bağlı olan Cebel-i Bereket, Adana ilinin kurulmasından sonra Payas'la birlikte buraya bağlanmıştır. 1878'deyse sancak merkezi Yarpuz olmuştur ve yeni bir idari birim olan Cebel-i Bereket sancağının merkezi haline getirilmiştir. II. Meşrutiyet dönemindeyse

²⁶Büyük Millet Meclisi Umur-ı Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti, *Türkiye'nin Sıhhi İçtimai Coğrafyası: Cebel-i Bereket (Osmaniye)*, Türk Sözü Matbaası, Adana, 1341/1925, s. 1

sancağın merkezi Yarpuz'dan Osmaniye'ye taşınmış ve bu durum Cumhuriyet'in ilk yıllarına dek sürmüştür. Cebel-i Bereket Sancağı; kuzeyden Düziçi, doğudan Bahçe, İslâhiye, kuzeydoğudan Kadirli, batıdan Ceyhan, güneydoğudan Erzin ilçeleri ile çevrilmiştir. 1924 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunuyla sancakların ile dönüştürülmesinin ardından Cebel-i Bereket Sancağı da il olmuştur. Bu değişiklik ile Bağçe, Dörtüol, Hassa, İslâhiye ve Ceyhan kazaları tekrar ile bağlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerine ait yöresel yazılı belgelerin az olması dikkate alındığında adı geçen dönemin şartlarında hazırlanan bu yapıtın çalışmamıza temel alınmasını sağlamıştır. Bu çalışmada Osmaniye'nin nüfus özellikleri ayrıntılarıyla verilmiştir. Bu bilgiler sayesinde Osmaniye'nin konar-göçer aşiretlerinden yerleşik köylerine kadar çok geniş bilgiler bulunmaktadır. Bütünlüğü bozmamak adına bu bilgiler sadeleştirilmek suretiyle aşağıda verilmiştir.

“Şu sıralarda aşiret kimliği tamamıyla ortadan kalkmamış olan Türk aşiretlerinin özellikleri aşağıdaki gibidir: (İlin şu andaki sınırlarında değil, tabii sınırına bakarak) Osmaniye kazası: Tacirli, Ulaşlı, Kumarlı aşiretleri ile az miktarda Rum muhaciri; Dörtüol kazası: Biraz Bozdoğan aşiretinden, biraz da Rum ve Girit göçmenlerinden; Ayas (Yumurtalık) kazası: Biraz Bozdoğan aşiretinden, biraz da Rum göçmenlerinden; Ceyhan kazası: Biraz Bozdoğan aşiretinden, biraz da Rum göçmenlerinden; Ceyhan kazası: Kürt ve Çerkez göçmeni; Bağçe kazası: Farsak Dilgili aşiretlerinden; İslahiye kazası: önemli bir kısmı Ökçe İzzettin aşireti ile Kürt aşiretlerinden Celikânlı, Delikânlı, Müsikanlı, Şerikanlı, Ekibyanlı, Bilikanlı, Beveriyanlı, Melikanlı aşiretlerinden; Hassa kazası: Ökçe İzzettin aşiretinin geri kalanı ile bunların dışında hareket halindeki aşiretlerden Aydınlı bulunsa da bunlar yaz mevsiminde diğer illerin etrafında, kış mevsiminde ilimizin içerisinde dolaşırlar. Yüzyıllardır yakın temasta bulunmalarından dolayı adet, gelenek ve anlatı bakımından bütünüyle denebilecek seviyede benzerlikler bulunan ilin doğal sınırları içerisinde ikamet eden Türk aşiretleri, Türk kelimesinin kapsadığı biçimde ifadesini bulan ulusal toplumun kimliğini kazanmakta ve derece derece özel kimliklerinden uzaklaşmaktadır. İslahiye kazasında ikamet eden Kürt aşiretleri büyük oranda Türkleşmiştir, ama yakın zamanda ve küçük özel bir gayretle tamamıyla Türkleşebileceklerdir. Ceyhan kazasının içerisindeki Çerkezler milli kimliklerini korumaktaysalar da küçük bir azınlık olmalarından dolayı herhangi bir durumda etkili olabilmeleri kesinlikle mümkün değildir; çünkü bariz bir şekilde görünen bir benliği bulunan ve ulusal benliği giderek daha da kuvvetlenen Türk çoğunluğu arasında kalmış olduklarından dolayı ulusal kimliklerini korumalarına yardımcı olan sarayda hizmetkarlık yapamamışlar ve diğer dayanma noktalarının harap olmuştur. Ceyhan nehrinin doğal sınırlarla ayırdığı ilimizin içerisindeki Türk aşiretleri, uzun bir süredir burada bulduklarından dolayı belirlenmiş bir çevrenin etkisinde kalmaktan ve her hareketlerinde yüzyıllarca iletişim halinde bulunmalarından dolayı adet, gelenek ve ortak

anlatulardan ve benzerliklerden dolayı ilimizin doğal oluşumuna ve başka etkilerini üzerinde taşıyan bir yöresel kimlik edinmişlerdir. O kadar ki Ceyhan Nehri'nin Kozan ve Adana bölümleriyle ilimizde ikamet edenler arasında dikkatli bakıldığında yaşamsal ve net farklar görebiliriz”²⁷.

A. NÜFUS MÜBADELESİ VE OSMANIYE

Lozan görüşmeleriyle ortaya çıkan politik neticelerden biri de 30 Ocak 1923'te imzalanan “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine ilişkin Sözleşme ve Protokol”üdür. TBMM tarafından 23 Ağustos 1923 tarihinde onaylanan bu sözleşme, 25 Ağustos 1923'te yürürlüğe konmuştur. Sözleşmede, mübadeleye edilecek kimselerle mübadelenin koşullarına ilişkin hükümler geniş bir biçimde bulunmaktadır. Bu sözleşmenin 1. maddesinde Türkiye’de kalan Rumlar ile Yunanistan’daki Müslüman Türklerin değiştirilmesi; 2. maddesinde de 30 Ekim 1918 tarihinden önce İstanbul’a yerleşen Rumlar ile Batı Trakya Türklerinin mübadele haricinde tutulması karar altına alınmıştır. Yine söz konusu sözleşmeye göre, Türk ve Yunan temsilcilerinin de içinde olduğu bir uluslararası karma komisyonun kurulması kararlaştırılmış, sözleşme gereği belirtilen Muhtelit Mübadele Komisyonu’nun kurulması ile Kasım 1923’te karşılıklı nüfus değişimi yapılmıştır. Muhtelit Mübadele Komisyonu’nun öngörüsü çerçevesinde Girit, Kavala ve Selanik’ten başlayan nüfus değişimine 1923’ün Kasımında 34.627, Aralıkta 26.691 olmak üzere yılsonuna dek toplam 61.318 göçmen Türkiye’ye gelmiştir. Mübadeleyle 1925 ortalarına dek Türkiye’ye 456.720 Müslüman gelmiş ve Ekim 1923’te kurulan “Mübadele İskân ve İmar Vekâleti” tarafından tespit edilen bölgelere yerleştirilmiştir²⁸.

Mübadele için sonuçlarını değerlendirdiğimizde arşiv kaynaklarında bu tarihlerde en sık rastlanan kavram tasfiye talepleridir. Mübadeleye maruz kalanların yanlarına alamadığı mal ve mülklerinin dökümü yapılmak suretiyle Türkiye’de ortaya çıkabilecek sorunları çözüm noktasına taşıyabilmek, planlama ve uygulamayı yürütmek, ihtiyaçları karşılamak için oluşturulan Mübadele İmar ve İskân Vekâleti de söz

²⁷Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası,”...*Cebel-i Bereket (Osmaniye s.9-10-11*

²⁸ÖZTÜRK, Gülin, *Tasfiye Taleplerini Işığında Mübadillerin Yerleştirilmesi*, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt:31 Sayı: 1, 2016, s. 248.

konusu mal dökümlerinin kayıtlarını tutmakla görevlendirilmiştir. Bu kayıtlar çerçevesinde mübadillere gittikleri ülke tarafından eşdeğerde mülk sağlanması lazımdır. Mübadillerin mal varlıklarını gösteren “Mübadil Tasfiye Talepnamesi” yerel makamlar tarafından korunup tasfiye işlerini yürüten muhtelit komisyona verilecektir. Bu belgeler, 4 nüsha olarak mübadilin gideceği ülkeye ve kendisine verilecek biçimde hazırlanmıştır²⁹.

Romanya ve Bulgaristan’dan gelecek olan 25.000 muhacirin Ankara, Yozgat, Kayseri, Niğde, Konya ve Adana illerindeki çeşitli ilçelerde iskân edilmesine karar verilmesi üzerine, arşiv belgelerine göre Selanik’ten 47, Girit’ten ise 2 mübadilin o dönem kaza olan Osmaniye’ye yerleştirildiği belirlenmiştir. Selanik ili Siroz sancağından gelen 39 kişinin kaza dağılımına bakıldığında, 39 kişinin de “Demirhisar”, diğerleri “Langaza”, “Petriç”, “Karaferye” ve “Kılıkış” a 2’şer kişi şeklinde dağıtıldığı görülmüştür. Osmaniye’ye Girit’in “Kandiye” ve “Hanya” sancaklarından 1’er kişi gelmiştir ancak hangi kazalardan geldiği belirlenememiştir. Adana’dan, Bahçe kazasına yalnızca Selanik ilinden 7 mübadil yerleştirilmiştir. Bunlardan 7’si Selanik’e bağlı “Kılıkış” kazasındandır. Selanik’ten Kadirli ve Feke kazalarında ait 1’er mübadilin kaydı vardır, Dört Yol kazasında da yine Selanik’in “Langaza” sancağından gelen 2 mübadilin yerleştirildiği görülmektedir³⁰.

1927-1935 yıllarında il genelinde yaşayan yabancı ülke doğumluların sayısı kayda değer bir biçimde artmıştır. Buna göre 1927’de 2.628 olan yabancı ülke doğumlularının sayısı 1935’te 19.393’e varmıştır. Bu artışta Cebelibereket ilinin bir kısmının Adana’ya bağlanması yanında Yunanistan, Suriye, Bulgaristan ve Yugoslavya’dan gelen göçmenlerin bir bölümünün bölgeye yerleştirilmesinin de payı vardır. Nitekim 1927’de 662 olan Yunanistan, Bulgaristan ve Yugoslavya doğumluların sayısının 1935’te 11.384’e yükselmesi de bu teyit etmektedir. Bu veriden hareket ederek 1927-1935 yıllarında bölgede önemli bir mübadil iskânı olmuştur³¹

²⁹ÖZTÜRK, ... *Mübadillerin Yerleştirilmesi*, s. 249.

³⁰BCA 1301613 2, BCA 736 2388 1- 33, 130 16132, BCA 7432425 22- 33, BCA 5561356 10, 11, 21, 22, BCA 13016132 77, BCA 27622 14 15 16 .

³¹ÇANAK, YEŞİL, ... *Demografik Yapısı*, s. 124.

B. NÜFUS SAYIMLARI VE NÜFUS HAREKETLERİ

Cebel-i Bereket Vilâyeti Halk Fırkası merkez şubesinde hazırlanan ve 1925'te Adana'daki Türk Sözü Matbaası'nda basılan "Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası/Cebel-i Bereket (Osmaniye) Vilayeti" adlı yapıtta dönemin nüfus yapısıyla ilgili yine ayrıntılı bilgilere rastlamak mümkündür. Yapıta göre ilin nüfusu şu şekildedir:

"Nüfus ve yüzölçümü açısından ilin incelenmiş ve ilan edilmiş nüfusu 64.000'dir. İlin doğal sınırları içerisinde bulup da bazı nedenlerden dolayı ilden ayrılan Ceyhan ve Ayas kazalarının nüfusları bu hesaba dahil değildir. İncelenmiş nüfus miktarının, tahmini olarak dörtte biri oranında gizli nüfus olduğu kuvvetli bir ihtimaldir. Hükümet ve idarenin sessiz kaldığı dönemlerde sözleriyle uygulamaları arasında önemli farklar görüp kendi hükümetinin ve netice olarak kendi benliğinin birçok menfaatlerini ihmal etmeye alışan halk içinde bulunulan dönemdeki idarenin fitri eğilim başarı görmekte ve bundan dolayı menfaatlerini daha geniş olarak algılayacak olanak bulduğundan muhtelif sebeplerin etkisiyle nüfusun gizlenmesinin faydalı olduğunu düşünmekte olan halk düzenli olarak nüfusa kaydedilmekte ve ilin gerçek nüfusu ortaya çıkmaktadır. İlin şu andaki yönetim sınırlarına göre yüzölçümü 100 bin kilometredir ve dört köşedir. Doğal sınırlarına göre -ki Ceyhan ve Ayas kazalarının Ceyhan nehri ile sınırlandırılan bölümleri de dahil olmak üzere- yüzölçümü (boş) kilometredir ve dört köşedir. Sunulan bilgilere göre kilometresinde ve dört köşesinde hiç nüfus yoktur. Nüfus yoğunluğunun az olması doğal olarak dikkat çekmektedir. Bütün bereket ve önemine göre nüfusun az olması endişe sebebidir. Bundan dolayı ilin nüfusa ihtiyacı olduğu ortadadır. Kıyı ilimizin içerisinde geçiren ve bundan dolayı yetenek ve doğal hallerine alışan ve dostluk oluşturan tahmini (boş) nüfusa yetişkin konar göçer aşiretlerin ilin içerisinde iskanı uygun görülebilir. Konar göçer aşiretler farklı cinslerde hayvan yetiştirmek olduğu için işlerini değiştirme zorluğuna uğramaları ve üretim problemlerinden korunmuş olmalarından dolayı kabiliyetlerinden yararlanmak ve derece derece eğilim gösterecekleri ziraat için geniş ve verimli arazide oturmalarını sağlamak iki taraflı bir yerleştirme olacağından havası ve doğal hisleriyle şu anda ve gelecekte uyum sağlamaları mümkün olan Bağçe kazasının Haruniye nahiyesine yerleştirilmelerinde belli açılardan isabet vardır. Ziraata oldukça müsait olan Islahiye Ovası ve daha önce anılan kazanın Keferdiz nahiyesi de çiftçilik mesleğinde uzman olan göçmenler için kıymetli bir yerleşim yeridir. İlimizin bizli ve bilinen nüfusunun muhtemel toplamı olan 80 bine konargöçer aşiretlerin yerleştirilmesiyle katılacak olan (boş) nüfusla kilometre ve dört köşesine (murabbaina) karşılık gelen nüfus (boş) olsa da eldeki vasıtalar, mahallin gereksinimlerine göre üretici nüfusun kilometre ve dört köşesine (murabbaina) karşılık gelmesi müreffeh ve özgür bir yaşam için deneyimimize göre lazım ve şimdilik yeterli olduğu için 40-50 bin nüfusu kaldırabilecek durumdadır. Daha önce ziraat yeteneği olan noktalar bildirilmiştir. Ova kesimlerine yerleştirilecek olanların işleri ziraat olacaksa da dağlık alana yerleştirilecek olan nüfusun işleri zeytincilik, fıstık ve fındıkcılık ile genellikle meyvecilik ve kerestecilik olacaktır. Dağlarımız zeytin, fındık, fıstık açısından zengindir. Geriye

kalan eserlerle karşılaştırıldığında eski devirlerde ormanlarımızda bağcılık, zeytincilik çok fazla yapılmıştır. Fiil ve sözler ve uygulamada sürekli olarak uygunluk ve Cebel-i Bereket'in Çukurova yönü eğimli yüzeyler olgun zeytin ağaçları ile örtülüdür³²”.

Aşağıda 1927 yılında yapılan nüfus sayımı istatistikleri yer almaktadır. Cebelibereket kazasının sınır kaza ve vilayetlerle yer aldığı bu tablo yakın yerleşimlerle Cebelibereket kazasını nüfus bakımından karşılaştırma imkânı sağlar.

Tablo 3: 1927 Nüfus Sayımına Göre Çeşitli İstatistikler³³

Vilayet	Erkek	Kadın	Toplam Nüfus	Merkez Nüfus	Kent	Kırsal
Cebelibereket	55467	52227	107694	4968	21403	86688
Adana	116341	111377	227718	72652	82026	145709
Mersin	59697	59410	119107	21765	41703	76688
Maraş	93443	93412	186855	-	36343	148615

Tablo incelendiğinde Cebelibereket kazasının, aynı idari yapılanmaya sahip olması bakımından diğer yerleşimlerle karşılaştırıldığında en düşük nüfus oranına sahip olduğu görülür. En dikkat çekici durum ise kırsal alan yerleşmelerinin yüksekliğidir.

Aşağıda verilen tabloda ise 1927 yılı nüfus istatistikleri içinde yer alan yüz eve düşen nüfus ortalaması yer almaktadır. Burada Cebelibereket vilayeti yine yakın yerleşimlerle beraber verilmiştir.

Tablo 4: 1927 Yılı Nüfus Sayımına Göre Yüz Eve Düşen Nüfus Ortalaması

Vilayet	Yüz Eve Düşen Nüfus
Adana	540
Cebelibereket	582
Maraş	651

³²Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası, "...Cebel-i Bereket (Osmaniye, s. 19.

³³ 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Ankara,1927, s.8

Mersin	637
--------	-----

Osmaniye'nin tarih içinde farklı idari yapılanmaya ve dâhil olduğu vilayetlerin değişime sahip olduğu düşünüldüğünde aşağıdaki tablo yirmi yıllık uzun bir süre içinde Osmaniye'nin nüfus oranlarını göstermektedir.

Tablo 5: Seyhan Vilayetine Tâbi Kazaların 1935-1955 Yılları Arası Nüfusu³⁴

İlçeler	1935	1940	1945	1950	1955
Adana	130.471	138.83	152.970	186.071	241.394
Ceyhan	54.226	4.331	61.262	78.074	93.300
Karaisalı	41.843	43.447	45.417	49.509	44.647
Kozan	31.151	35.752	40.563	52.580	63.940
Kadirli	27.941	26.013	31.670	43.144	53.342
Osmaniye	24.119	24.778	29.054	34.661	47.670
Saimbeyli	19.930	19.639	21.908	23.055	26.444
Bahçe	17.855	19.558	22.352	26.362	31.657
Feke	12.073	13.476	13.544	14.822	16.126
Dörtyol	24.028	-----	-----	-----	-----
Pozantı	-----	-----	-----	-----	9.985
Toplam	383.645	375.777	418.740	508.518	628.505

Tablo incelendiğinde Osmaniye nüfusunun yirmi yıllık süre içinde ikiye katlandığı görülmektedir. Bu oranlar içinde yine Osmaniye'nin ilçelerinden biri olan Kadirli, nüfusu ikiye katlanan yerleşimler arasındadır.

Farklı kaynaklarda nüfus ile ilgili farklı bilgilere de ulaşmak mümkündür. Bu kaynaklara göre; 1927'deki ilk nüfus sayımında, Adana'nın toplam nüfusu 72. 652 kişi olarak tespit edilmiştir. Şehrin nüfusu 1935'te % 6,41 artarak 76473'e yükselmiştir. Bunu izleyen dönemlerdeyse özellikle nüfus politikaları ile nüfusun arttırılmasına dönük teşvikler nüfus artış hızında etkide bulunmuştur. Bunun neticesinde 1935-1945 yıllarında pek çok erkeğin II. Dünya Savaşı'ndan dolayı askere alınmasına karşın ilde nüfus artış hızı % 27,6 dolayında olmuştur. Nüfusu artırma politikalarına ilaveten 1950'lerde fazlalaşan şehirleşmeyle, Türkiye genelinde olduğu gibi Adana'da da nüfus artış hızı yüksek olmuştur. Nitekim 1945-1955 yıllarında şehrin nüfus artış hızı % 51,48 dolayında

³⁴ Seyhan Vilayeti 20 İlkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı, İstanbul, 1937, s.5-6.

olmuştur. 1955-1960 yıllarındaysa ilde nüfus artış hızı % 54,1'e, toplam nüfusa 290 bine ulaşmıştır. Adana'da olduğu gibi Türkiye'nin tamamında da nüfusun hızlı bir şekilde artması, aile planlaması politikalarının uygulanmasına yol açmış ancak bu uygulamayla istenen sonuçlara ulaşamamıştır³⁵.

Tablo 6: 1935 Nüfus Sayımına Göre Nüfusun Kazalara Göre Dağılımı

Kazalar	Nüfus			Yüzölçümü (Km2)	Ortalama Nüfus Yoğunluğu
	Erkek	Kadın	Toplam		
Adana Merkez	69.461	61.010	130.471	2.960	44
Ceyhan	28.692	25.534	54.226	1.785	30
Karaisalı	20.908	20.935	41.843	4.555	9
Kozan	15.755	15.396	31.151	2.265	14
Kadirli	14.757	13.184	27.941	1.515	18
Osmaniye	12.285	11.834	24.119	850	28
Dört Yol	12.719	11.309	24.028	835	29
Saimbeyli	9.932	10.006	19.938	2.830	7
Bahçe	8.950	8.905	17.855	1.060	17
Feke	6.066	6.007	12.073	2.035	6
Toplam	199.525	184.120	383.645	20.690	19

Yapılan yerel tarih araştırmalarında ilçelerle ilgili nüfus bilgileri de bulunmaktadır. Bu çalışmalar daha çok Kadirli ve Düziçi bölgelerinde yoğunlaşmakla beraber bu çalışmalarda bölgelerin nüfus yapısı ve kültürel yapısı hakkında bilgiler yoğunluktadır. Bu yerel tarih araştırmalarına göre XX. yy'ın başlarında Kadirli'nin bilinen ilk nüfusu, 1927'deki genel nüfus sayımına göre 2474'tür. Kadirli'nin nüfusunda, yeniden kurulduğu 1865'ten 1927'ye ve 1927'den 1950'li yıllara kadar geçen yaklaşık 90 yıllık zaman zarfında önemli artışlar olmamıştır, alansal büyümeye elverişli koşullarının bulunmasına rağmen fazla gelişme gösterememiş bir ticaret ve pazar kasabası gibi görünmektedir. Bilhassa coğrafyası, iklimi, toprak ve su kaynakları açısından sahip olduğu potansiyelin uzun yıllar farkında olunmayan ve mübadillerin iskân edildiği yer olan Kadirli, ancak 1960'larda beklenen gelişmeyi gösterebilmiştir. Tarım ekonomisi ile beraber sedanter

³⁵SÖNMEZ, Mehmet Emin, *Adana Şehrinin Alansal Gelişimi ve Yakın Çevresinin Arazi Kullanımında Meydana Gelen Değişimler*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:57, 2012, s. 58.

hayatın önemine inanan insan topluluklarının daimi mekânı olmaya başlaması ve özellikle dağlık kesimdeki kırsal alanlardan aldığı göçlerin neticesinde kasabanın nüfusu 1935’de 2554’e, 1950’de 4751’e ulaşmıştır. Kadirli’nin, coğrafi bakımdan il şeklinde tanımlanmaya başlandığı 1960’lardaki nüfusu 10.964’e ulaşmıştır. Yerleşmenin kurulduğu merkezin çevresinde daha çok Savrun Çayı’na doğru dairesel bir biçimde yayıldığı görülmüştür.

1865-1950 yıllarında Kadirli kasabasının ekonomisi tarıma dayalıdır. Burası aynı zamanda çevresindeki kırılık alanlardaki insanların belirli dönemlerde gününbirlik geliş-gidiş yaptığı ve değişik gereksinimlerini karşıladığı, imal ettiği ürünleri pazarladığı, varsa resmi işlemlerini yaptığı ve köyüne döndüğünde “Kasabaya vardım.” dediği önemli bir merkezdir. Kadirli’nin henüz şehir olarak algılanmadığı ve sektörel çeşitliliğe erişemediği 1950’lerin sonlarında Savrun Çayı’nın batısındaki mekânsal büyüme üstünde etkili olan en önemli gelişme alanları; Halk Eğitim Merkezi (1943), Cumhuriyet İlkokulu (1947), Kadirli İlkokulu (1948), Rasim Ünal İlkokulu(1953) ve kaymakamlık binasıdır (1956). 1940’larda şehrin yönetsel bakımdan merkezi bulunduğu ilçenin % 91’i, 1960’lı yıllarda ise ancak % 79’u köylerde yaşamaya başlamıştır. Kadirli ilçesinin kır nüfusu, 1965’e kadar hızlı artmasına rağmen 1965’ten sonra hiç artmamıştır. Bu durum, başta Kadirli olmak üzere illere doğru hızlanan bir göç olayının bulunduğunu net olarak ortaya koymaktadır. Kadirli’nin nüvesi olan kuzey-güney yönlü Uzunçarşı Caddesi’nin çevresindeki dairesel alanın kuzeybatısı, kuzeyi ve kuzeydoğusunda Yenimahalle, Kurtuluş ve Yeşiltepe; güneydoğusunda 7 Mart; güneyinde Derviş Paşa, Şehit M. Delikuş ve Şehit M. Hallaç; güneybatısında Şehit V. Kocadallı ve Cengiz Topel mahalleleri; Savrun çayının batısında ise Cemal Paşa mahallesinin güney bölgeleri 1960’ların başında gelişmeye başlamıştır³⁶.

Osmaniye’de nüfus artışı özellikle 1945 yılından itibaren başlamış ve 1950 yılından sonra bariz bir şekilde devam etmiştir. Bu yıllarda nüfusun artmasındaki en önemli faktör, ziraat şartları çok mükemmel olan Yukarıova’dan istifade edilmeye başlanmasıdır. II. Dünya Savaşı sırasında zirai ürünlerde görülen fiyat artışları ve 1950 yılından itibaren makineleşmenin sonucunda ziraat alanlarının genişlemesi, yörede yoğun olarak zirai faaliyetlerin yapılmasına sebep olmuştur. Özellikle, yörede yapılan pamuk ziraatının

³⁶ÜÇEÇAM, Döndü, HAYLİ, Selçuk, *Kadirli’nin Kuruluş ve Gelişmesi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ 2003, Cilt: 13, Sayı: 2, s. 78.

ekimi, seyreltilmesi, çapalanması, sulanması, gübrelenmesi, hastalıklarla olan mücadelesi ve toplanması çok fazla iş gücüne ihtiyaç göstermektedir. Bu sebeple Osmaniye'ye Güneydoğu ve Doğu Anadolu illerinden (Şanlıurfa, Gaziantep, Adıyaman, Malatya) ovada çalıştırmak amacıyla mevsimlik işçiler getirilmiştir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinden Yukarı ovaya yapılan göçler tarımsal faaliyetlerdeki istihdam olanaklarını karşılamak ile başlamıştır. Osmaniye il statüsüne eriştikten sonra kalkındırılması gereken iller kapsamına alınmıştır ve sanayi alanındaki girişimler hızla artmıştır. Organize Sanayi Bölgesinin kurulması da bir başka çekici faktör olmuştur. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin yaşadığı ekonomik sıkıntılar, terör olayları Çukurova'yı ve Yukarıova'yı daha cazip kılmaktadır. Güneydoğudan batıya doğru olan göçler için bir geçiş bölgesi niteliğinde olan araştırma sahası aynı zamanda uğrak sahası da olmaktadır. Günümüzde Şanlıurfalılar Derneği, Malatyalılar Derneği, Andırınlılar Derneği'nin (Kahramanmaraş) olması geçmişte yaşanan göç olayının birer kanıtlarıdır³⁷.

Zirai faaliyetler ile nüfus artmaya başlamış İskenderun Körfezi'ne Demir-Çelik, Toros Gübre, Tekfen gibi tesisler ile Osmaniye şehrine hammaddesi tarıma dayanan çırçır-pres, yağ, un gibi fabrikaların kurulması ve tarım ürünlerine dayanan ticaretin yoğunlaşması, Osmaniye'nin il olduğu dönemdeki nüfus artışının başlıca sebeplerini teşkil etmektedir³⁸

³⁷AKÇAÖZLÜ, Emine Yılmaz, *Osmaniye İli'nin Kültürel Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2018, s. 61.

³⁸AKÇAÖZLÜ, Emine Yılmaz, ... *Kültürel Coğrafyası*, 2018,s,53.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANİYE’NİN KÜLTÜR, EĞİTİM VE TARİHİ YAPISI

I. OSMANİYE’NİN KÜLTÜREL YAPISI

A. BASIN FAALİYETLERİ VE GAZETELER

Türk basını Cumhuriyet’in ilanından sonraki beş önemli aşama etkilemiştir. Bunlar: Latin harflerine geçilmesi, dizgi makinelerinin tercih edilmesi, gazetelerin içeriklerindeki değişiklik, ofsete geçiş ve bilgisayar teknolojilerindeki ilerlemedir. Milli Mücadele’nin bitmesiyle Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde basında büyük bir canlanma meydana gelmemiştir. Çünkü Cumhuriyet’in ilk senelerinde gazetecilik sektörü; matbaa, kâğıt, haberleşme olanakları, nitelikli insan gücü gibi imkânlardan mahrumdur. 1928’de harf devrimiyle de matbaaların eski harfleri kullanarak bastığı yayınlar ellerinde kalmış, yeni harfler ile basılan yayınlar için de müşteri bulunmasında zorluk çekilmiştir. Milli Mücadele esnasında işgale direnen bölgesel gazetelerin Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra İstanbul basınıyla yerel basının yönleri değişmiş, bu da hükümetin yerel basına karşı ağır önlemler almasına neden olmuştur. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinde Kemalist ideolojinin yerleştirilmesi için Matbuat Umum Müdürlüğü (Basın ve Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü) kurulmuş, aynı dönemde komünizm tehdidi, Şeyh Sait İsyanı, ekonomik problemler ve diğer iç karışıklıklardan dolayı iktidar yanlısı basın teknik ve ekonomik olarak desteklenirken muhalif basın baskıya maruz kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile birlikte ülkede toplumsal, politik ve ekonomik değişiklikler gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından 7 Ocak 1946’da Demokrat Parti kurulmuş, 14 Mart 1950’de yapılan seçimle iktidara gelmiştir. Çok partili politik yaşama geçilmesiyle beraber 1950’den 1960’a kadar Demokrat Parti, Türkiye’de üç seçimde de tek başına iktidara gelmiş, basın tarihi için önemli olabilecek uygulamalar yapmıştır³⁹. İktidar sahipleri iktidarlarını sürdürmek ve meşruiyetlerini sağlamak için düşünce ve inançlarının

³⁹ŞİMŞEK, Gülsüm, *Geçmişten Günümüze Osmaniye’de Yerel Basın*, The Online Journal of Communication and Media, Eylül 2018,s.161.

kamuoyuna duyurması ve kamuoyunun desteğini sağlaması oldukça önemlidir. Bu sebeple iktidarın basına karşı ekonomik destek, siyasal baskılardan koruma ve kamusal görevleri yerine getirmede kolaylıklar sağlama gibi sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar yerine getirilmediği ve iktidarın basının gücünü denetleme isteği artması durumunda da basın-iktidar ilişkisinde sorunlar yaşanmaktadır. Bu bağlamda Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında basına karşı sorumluluklarını yerine getirmiş ve yapılan düzenlemeler ile basın-iktidar adeta bir balayı dönemi yaşamıştır⁴⁰

Bunlardan biri DP'nin iktidara gelmesi ile birlikte, basın ile ilgili kanuni düzenlemelerdir. Türkiye'nin çağdaş anlamda ilk basın yasası olan 5680 sayılı Basın Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiş, ardından Matbaalar Kanunu ve basın çalışanlarına yeni özlük haklar sağlayan Basın-İş Kanunu ile olumlu bir sürece girilmiştir. Ancak bu süreç uzun sürmemiş, DP ile ekonomik nedenlere dayalı gerginlikler sebebi ile ilişkiler bozulmuştur. Menderes gazete patronları ile kurduğu yakın ilişkiler sebebi ile muhalif yazılar çıkarmamalarını beklemiştir. Örtülü ödenekten gazeteleri desteklemesi, 6-7 Eylül olaylarında iktidar tarafından basının sorumlu tutulması, gazete ve dergi kâğıtlarının tek elden ithali, resmi ve özel ilanlar ile ilgili düzenlemelerin basın aleyhine yapılması tahkikat komisyonu ve sıkıyönetimin ilan edilmesi gibi baskı uygulamaları ile basının DP'ye ve Menderes'e karşı muhalif sesler yükselmiştir.⁴¹

Osmaniye'nin yerel basın tarihi 100 yıla yakın bir geçmişe dayanmaktadır. Osmaniye'de faaliyet gösteren gazetelerle ilgili olarak yaşayan kişilerle yapılan alan araştırmasında ilk yerel gazete ile ilgili farklı görüş ve tespitler ortaya çıkmıştır. Buna göre; bu görüşlerden biri ilk basılan gazetenin "Haraz Gazetesi" olduğu ile ilgili görüştür. Sahibi Yemliha Yazar' dır.Gazete 1927'de Cebel-i Bereket Mutasarrıflığında eski yazıyla ve tek sayfa halinde yayınlanmıştır. Ancak farklı tanıklara göre de Osmaniye'de 1927'yle 1928 yıllarında basılan ilk gazete Cebel-i Bereket'tir. Diğer bir kaynağa göre; "Celibereket Gazetesi" "Yurt Duygusu Gazetesi" nin isim değiştirmiş halidir. Bu kaynağa göre; Vasfi Polat tarafından 17 Eylül 1927-1 Mart 1928 tarihleri arasında haftalık

⁴⁰ YILDIZ, Nuran, *Demokrat Parti İktidarı ve Basın (1950-1960)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C 51,S 1, 1996, s. 481.

⁴¹ AŞÇI,Elif, *Darbe Sonrası Karikatürlerde Menderes Ve Demokrat Parti İmajı*, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, Cilt 2. ,Ankara 2018, s. 1338.

periyotta yayınlanmış siyasi içerikli bir gazetedir. Ancak 11 Mart 1928 tarihinde “Cebelibereket” adıyla Osmaniye’de çıkmaya başlamıştır. Nüshası 5 kuruştan satılmıştır. Gazetenin yayıncısı Vasfi Bey, “Yurt Duygusu” nun yanı sıra “Mektep Mecmuası” sahibi ve başmuharriri, “Gürses Gazetesi” ve “Toros Çocukları Mecmuası”nın da sahibidir. Bazı kaynaklarda Vasfi Bey’in 1923 yılında “Mücadele”, 1927-1928 yılları arasında da “Yurt” ve “Ceyhan” isimli iki gazete daha yayınladığı bilgisi yer almaktadır.⁴² Rengi pembe olan Cebel-i Bereket gazetesi 1927’de Osmaniye’nin il olduğu dönemde yayımlanmaya başlanmıştır. Gazeteyi kuran ve sahibi olan kişi Vasfi Bolat’tır. Cebel-i Bereket, Osmanlıca harfler ile pazartesi, salı ve perşembe günleri yayımlanmaktaydı. 1928’de harf inkılabı ile gazete yayın yapmayı durdurmuştur. Gazete, dönemin toplumsal ve iktisadi olaylarının etkisinde kalmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyet’inde Latin harflerine geçilmesi ile yerel basın da bir süre sekteye uğramış, çok sayıda matbaa kapanmıştır. Osmaniye’nin ilk yerel gazetesi Cebel-i Bereket de harf devrimi ve ekonomik koşulların zorlaşması gibi sebeplerden dolayı yayın hayatını bitirmiştir. 1928’den 1950’lere dek Osmaniye’de maddi olanakların kısıtlı olmasından dolayı herhangi bir gazete yayımlanmamıştır. 1950’de Osmaniye Postası, Osmaniye’de okurla buluşmuştur. Bu gazetenin mesul müdürü (sorumlu yazı işleri müdürü) Velettin Temel, sahibi Yemliha Yazar ve Nuri Arıkan’dır. Salı ve cuma günleri yayımlanan Osmaniye Postası, 1960’da yayın hayatını bitirmiştir. Ancak gazetenin Osmaniye Kent Müzesi’ndeki arşivine bakıldığında Osmaniye Postası’nın 1952’de kurulduğu ve 1963’te de yayınını sürdürdüğü ve fiyatının da 10 kuruş olduğu görülmektedir. Osmaniye Kent Müzesi’nden elde edilen nüshalarında gazete, o dönemde hem uluslararası hem de yerel haberlere yer vermiştir⁴³.

Osmaniye Postası’nı kuran ve sahibi olan kişi Yemliha Yazar’dır. Haftalık periyotla yayın yapan gazete, 1960’da yayın yapmayı durdurmuştur. 1928’de harf inkılabının ardından Osmaniye’de 1950’li yıllara dek olanakların kısıtlı olmasından dolayı gazete çıkmamıştır. 1950-1952 yıllarında “Osmaniye Postası” yayımlanmıştır. Bu gazetenin

⁴² ÇANAK, ... *Seyhan Şehri*, s. 425

⁴³ŞİMŞEK, Gülsüm, *2014 Yerel Seçimlerinde Osmaniye’ de Yerel Basının Siyasal Partilere ve Adaylara Yaklaşımı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015, s. 22.

mesul müdürü (sorumlu yazı işleri müdürü) Veletdin Temel, sahibi Yemliha Yazar ve Nuri Arıkan'dır.

Yedi ocak; Osmaniye'nin üçüncü gazetesi "7 Ocak Gazetesi"dir. Gazete, ismini Osmaniye'nin 7 Ocak 1922'deki Fransız işgalinden kurtuluşuna istinaden almıştır. 7 Ocak 1955'te yayın yaşamına dâhil olmuştur. Gazetenin sahibi Mehmet Cemal Şenadam, mesul müdürüyse Avukat Necdet Kılıç'tır. Salı ve cumaları yayımlanan gazete, 34 yıl süren yayın yaşamının ardından Mehmet Cemal Şenadam'ın hasta olmasından dolayı yayınına ara vermiştir. 34 yıllık mazisi olan 7 Ocak gazetesinden günümüze Ali Erat'ın arşivindeki "8 Kasım 1963 Cuma" tarihli fotokopi nüshası bulunmaktadır, bunun haricinde bir gazete nüshasına ulaşamamıştır. Fotokopi nüshasındaki gazetenin fiyatı 10 kuruştur⁴⁴.

Bunun yanında Osmaniye ilçelerinde de yerel gazete faaliyetleri gerçekleşmiştir. Kadirli'de ilk mahalli basın organı "Oba" adıyla 1948 yılında çıkarılmıştır. Adana'da basılan bu gazete, 1950 yılına kadar yayın hayatını sürdürebilmiştir. 1951 yılında Kadirli'de ilk matbaa kurulduğu zaman "Kadirli'nin Sesi" adlı bir yerel gazete yayınlanmaya başlamış ancak 1979 yılında kapatılmıştır⁴⁵.

II. OSMANİYE' DE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA EĞİTİM VE MİLLET MEKTEPLERİ

Kurtuluş Savaşı sırasında ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında, ilköğretimle ilgili çalışmalar yapılmışsa da, 1913 tarihli Tedrisat-ı İptidaiye-İ Kanun-u Muvakkatı hala yürürlükteydi. Bu geçici kanun; ilköğretim okullarını, ana mektepleri ve sıbyan sınıfları, iptidaiye mektepleri, ileri ve sanat mektepleri olmak üzere 3'e ayırmıştır. İlköğretimdeki bu teşkilatlanma yapısı, 1926 yılında kabul edilen "Maarif Teşkilatına Dair Kanun" ile değiştirilmiş, ilkokullar; şehir ve kasaba gündüzlü okullar, şehir ve kasaba yatılı okullar, köy gündüz okulları ve köy yatılı okulları şeklinde yeniden teşkilatlandırılmıştır⁴⁶. Bu

⁴⁴ŞİMŞEK, ... Osmaniye'de Yerel Basın, s.168.

⁴⁵ÜÇEÇAM, Döndü, HAYLİ, Selçuk, *Kadirli'nin Etki Sahası ve Merkezi Yer Olarak Önemi*, Osmaniye Folkloru ve Halk Kültürü Sempozyumu, Osmaniye,2003, .s.163.

⁴⁶ AYTEKİN, Hakan; *1914-1924 Yılları Arasında Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimleri*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.9.

arada, Cumhuriyet Hükümeti, ilkokullara ait müfredat programının ilkinin 1924 yılında yapmıştır. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının hedefi laik, çağdaş, milli ve demokratik temellere dayalı yeni bir devlet kurmaktır. Bunun için 1922 yılından itibaren yeni devlete, bu yönde ekil vermek istemi ve bu amaç doğrultusunda devrim hareketleri başlatmıştır. Bu devrim hareketlerinin bir parçası da, eğitim alanında atılan adımlardır. Bundan önce Mustafa Kemal, değişik tarih ve yerlerde eğitim konusunda yaptığı konuşmalarda her seferinde; “milli eğitim”, “eğitimde birlik”, “laik ve çağdaş eğitim” konuları üzerinde durmuştur. Nihayet 1 Mart 1924’te TBMM’nin açılış konuşmasında bir kere daha, eğitimin birleştirilmesi gerektiğinden (Tevhid-i Tedrisat’tan) bahsetmiştir. Bunun üzerine bir kısım milletvekilleri TBMM’ye eğitimin birleştirilmesi ile ilgili kanun teklifi sunmuştur. Bunun üzerine meclis, 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı “Tevhid-i Tedrisat Kanunu”nu çıkararak eğitim birliğini sağlamıştır. Bu yasanın temel hedefi; ilk, orta, lise düzeyindeki yeni nesillere ortak ulusal kültürü vermek; kuşakları farklı akımların, görüşlerin belli bir hedefe yönelik eğitim ve şartlandırma gayelerinden uzaklaştırmak ve laik, çağdaş ve demokratik bir eğitim yaratmaktır. Yine bu yasa ile sıbyan-iptidai, ilk mektep-medrese ikilemelerine son verilmiş; ilköğretim tabanına dayalı eğitim, dil ve tarih birliği öngörülmüştür. Osmanlı Devleti’nden devralınan medrese ve mektepleri; Maarif-i Umumiye Nezareti’ne bağlı okullar; yabancı devlet ve kiliselere bağlı ilk, orta, yüksek okullar; özel vakıflara bağlı medrese ve sıbyan mektepleri; şer’iyye ve EvkâfVekaleti’ne bağlı medreseler ve sıbyan mektepleri; Özel daireler’e bağlı sıbyan, rüştiye ve sanat okulları; bazı mahalle ve köylerde açılan ve bakanlığının denetleyemediği okullar; kişilerce açılan özel okullar ve azınlık okulları ekinde sekiz ayrı kaynaktan beslenip yönetildiği düşünüldüğünde Tevhid-i Tedrisat Yasası’nın çıkarılmasının ne kadar isabetli bir karar olduğu anlaşılmaktadır ⁴⁷.

Cumhuriyet döneminde eğitimde gerçekleştirilen önemli değişikliklerin başında eğitimin ulusallaştırılması ve laik esaslar üzerine kurulması için 3 Mart 1924’te Tevhid-i

⁴⁷ ÖNSOY, Rıfat; *Cumhuriyetten Bugüne İlk Ve Orta Öğretimimiz ve Bazı Meseleleri*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 1991, Sayı: 6/ 1- 23, s. 4-5.

Tedrisat Kanunu'nun kabulü gelmektedir. Bu kanun ile bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmış, eğitim alanında Tanzimat'tan beri süregelen medrese-mektep ikiliği bitirilmiştir. Böylece Milli Eğitim Bakanlığının sorumluluğunda laik bir eğitim sistemi kurulmuştur. Türk eğitim sistemini etkileyen diğer önemli bir değişiklikse 1 Kasım 1928'de Latin alfabesinin kabulüdür. Bu sayede Türkçe kelimelerin yazımı konusundaki sorunlar ortadan kalkmış, okumada ve yazmada kolaylıklar ortaya çıkmıştır. Yeni alfabenin öğretilmesi hususunda yurt çapında kurs açılmış ve 15-45 yaşları arasındaki bütün vatandaşlara söz konusu kurslara katılma mecburiyeti getirilmiştir. 1928 sonbaharında, yalnızca öğretmenlerin yürüttüğü kursların sayısı 5500'e varmıştır. Bu kurslara 220.000 öğrenci kaydolmuş, 1928-42 yıllarında bu kurslarda hemen hemen 1.200.000 kişi okuma-yazma öğrenmiştir.

Tüm yurttaki başlayan kurs seferberliğinde okuma-yazma oranında artış sağlamak amaçlanmıştır. Bu amacın farkındalığını anlamak adına cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'deki okuma yazma oranlarını bilmek önemlidir. Aşağıdaki tablo okuma-yazma oranı bakımından cumhuriyetin ilk yıllarında Cebelibereket (Osmaniye) 'in durumunu göstermektedir. Burada özellikle bir açıklama yapmak gerekir. Bu da "Cebelibereket" olarak tam anlamıyla Osmaniye'nin anlaşılması gerekliliğidir. Her ne kadar vilayetin merkezi Osmaniye olsa da sayısal veriler merkezle beraber kazaların tümünü de kapsamaktadır. Buna göre; Osmaniye'nin bugün anladığımız coğrafi sınırlar içinde düşünülmemesi gerekir. Bu durum genel olarak cumhuriyetin ilk yıllarında idari yapılanmadaki değişiklikler olmakla beraber Osmaniye özelinde de belli nedenlere bağlıdır. 1935 yılında tekrar kaza olan Osmaniye ile ilgili sayısal bilgilere; 1935 yılındaki sayımda, istatistiklere kazaların de dâhil edilmesiyle ancak erişilebilmektedir.

Tablo 7: 1927 Yılı Osmaniye ve Çevre İlleri Okur Yazar Oranları

Vilayet	Okur-yazar
Adana	% 17.02
Cebelibereket	% 14.56
Maraş	% 9.19
Mersin	% 19.82

1927 yılında Osmaniye'nin coğrafi sınırlarının Cebelibereket vilayeti içinde yer aldığı gerçeğiyle yukarıdaki tablo incelendiğinde; 1927 yılında yapılan nüfus sayım

istatistiklerine göre; Cebelibereket vilayeti okuryazar oranı bakımından bölgede en düşük ikinci ildir. Bu durumun aşağıda verilen kadın-erkek okuryazar oranlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir.

Tablo 8:1927 Yılı Osmaniye ve Çevre İlleri Kadın Okur Yazar Oranları

Vilayet	Kadın Okur-Yazar Oranı
Adana	% 3.82
Cebelibereket	% 1.69
Maraş	% 1.04
Mersin	% 4.56

Okuryazar oranları ile ilgili genel verilerle beraber değerlendirildiğinde yukarıdaki tabloların birçok bölgede değişmediği gerçeği ortaya çıkar. Cumhuriyet'in ilk yıllarında okuma yazma bilmek, ayrıcalıklı bir durumdu. Cumhuriyet'in ilk beş yılında eğitim alanında birçok devrim gerçekleştiği halde, okuma-yazma oranı fazla değişmiyordu. Bunun en önemli sebebi, Arap alfabesinin kullanılmasıdır. Mustafa Kemal'in Türk toplumunda bir harf devriminin yapılması gerektiği görüşü, Cumhuriyet'ten önceki yıllara dayanmaktadır. 1 Kasım1928 tarihinde TBMM'de yaptığı uzun konuşmasında da: "Efendiler! Türk Harflerinin kabulüyle hepimize -bu memleketin vatanını seven bütün yetişkin evlatlarına- önemli bir görev düşmektedir. Bu görev; milletimizin okuyup yazmak için gösterdiği istek ve aka dorudan hizmet ve yardım etmektir. Hepimiz, özel ve genel hayatımızda rastladığımız okuma-yazma bilmeyen erkek, kadın ve her vatandaşımıza, yeni harfleri öğretmek için can atmalıyız" Diyerek okuma yazması olan herkesi, cehaletle savaşmak için bu okuma yazma seferberliğine çağırmıştır. Mustafa Kemal'in bu konuşmasından sonra Meclis, 11 maddeden oluşan 1353 Sayılı Yeni Harfler Kanunu'nu kabul etmiştir. Yeni Türk Harfleriyle, Haziran 1929 tarihinden itibaren, diğer eğitim kurumlarında olduğu gibi tüm ilkokullarda, eğitim yapmak için kullanılmaya başlanmıştır. Eski harflerle basılmış kitaplar öğretimden kaldırılmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesi ile beraber okuma-yazma bilmeyen insanların, Cumhuriyet ilkelerine göre nasıl eğitileceği, nasıl okutulacağı tartışılmaya başlanmış, "Halk Mektepleri", "Halk Dershaneleri", "Halkevi" ve "Gece Okulları'nın kurulması gibi öneriler sunulmuştur. Halk eğitimi; diğer bir deyişle kitle eğitimi ve bu kitlenin okuma yazma seviyesinin yükselmesi "Harf Devrimi'nin en önemli amacı idi. Nitekim Bakanlar Kurulu'nun 24 Kasım1928 tarihli

yönetmeliğine göre kurulan “Millet Mektepleri”;

yeni Türk harfleriyle daha kısa sürede okuma-yazmayı öğretmek amacıyla kurulmuşlardır. 16- 40 yaşları arasındaki vatandaşlar bu okullara devam etmek veya dışardan sınav vererek belge almak zorundaydılar. Eski ve yeni yazıyı bilmeyen yetişkinler, bu okulların dört aylık A Kurslarına, sadece eski harfleri okuyup yazabilenler, iki aylık süreyle B Kurslarına devam edip yeni harfleri öğreneceklerdir. Mustafa Kemal, böylesine anlamlı bu Millet Mektepleri Teşkilatının Genel Bakanlığını ve Başöğretmenliğini kabul etmiştir⁴⁸.

Millet Mektepleri uygulamasına ilaveten 19 Şubat 1932’de şehir merkezleri ve ilçelerde halkevleri, köylerdeyse halkodalarının açılması büyüklerin eğitiminde bütünüyle bir kurum şeklinde düşünülmüştür. Cumhuriyetin ilan edilmesi ile beraber okuma-yazma bilmeyen ciddi sayıdaki insanın, Cumhuriyet ilkelerinin hedeflerine göre eğitimlerinin nasıl olacağı ve bu kişilerin hangi surette okutulacağı tartışılmaya başlanmış, ‘Halk Mektepleri’, ‘Halk Dershaneleri’, ‘Halkevi’ ve ‘Gece Okulları’nın kurulması gibi öneriler sunulmuştur. Halk eğitimi; diğer bir deyişle kitle eğitimi ve bu kitlenin okuma yazma seviyesinin yükselmesi ‘Harf Devrimi’nin en önemli amacı idi. Nitekim Bakanlar Kurulu’nun 24 Kasım 1928 tarihli yönetmeliğine göre kurulan “Millet Mektepleri”;

yeni Türk harfleriyle daha kısa sürede okuma-yazmayı öğretmek amacıyla kurulmuşlardır. 16- 40 yaşları arasındaki vatandaşlar bu okullara devam etmek veya dışardan sınav vererek belge almak zorundaydılar. Eski ve yeni yazıyı bilmeyen yetişkinler, bu okulların dört aylık A Kurslarına, sadece eski harfleri okuyup yazabilenler, iki aylık süreyle B Kurslarına devam edip yeni harfleri öğreneceklerdi⁴⁹.

Millet Mektepleri, her yıl 1 Kasım’da açılıyor ve öğretimi dört ay sürüyordu. Başarılı olanlara, Mart ayı içinde diplomaları veriliyordu. 1928-1935 arası “Millet Mektepleri” olarak bilinen bu okullar 1936-1950 yılları arası “Ulus Okulları” adıyla çalışmırlardır. Millet Mekteplerine, 16 yaşından 40 yaşına kadar kadın ve erkekler devam etmiştir. Kurs sonunda yapılan sınavlarda başarılı olanlara “Millet Mektepleri Diploması” verilmiştir. Adana Halkevinin, okul çağını geçmiş vatandaşları okutma ve onlara ulusal

⁴⁸CAN, Sadık, *Cumhuriyet Dönemi’nde Adana’da Eğitim (1923-1950)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2006, s. 43.

⁴⁹CAN,... *Adana’da Eğitim (1923-1950)*,2006, s.82

kültürü verme konusundaki çalışmaları her yıl artarak devam etmiştir. 1938 yılında Millet Mektepleri, “Ulus Okulları” adıyla Halkevinin bünyesinde açılmıştır.

A. İLKÖĞRETİM

Cumhuriyetin ilk yıllarında 38 ilde 80 kadar anaokulu bulunuyordu ve bu okullarda toplam olarak 5880 öğrenci eğitilmekteydi ⁵⁰.1931 yılına ait arşiv belgesinde ise Osmaniye’de bir ana mektebi açılmasının kararlaştırıldığı görülmektedir⁵¹.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmaniye’deki okullarla ilgili bilgiler kişisel arşivlerde de yer almaktadır. Bunlardan biri 1940 yılına ait bir fotoğraf ve arkasındaki yazıdır. Fotoğrafta “7 Ocak İlkokulu” hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilere göre; ilkokulun iç ve dış mimari yapısı ile ilgili bilgiler edinmek mümkündür.

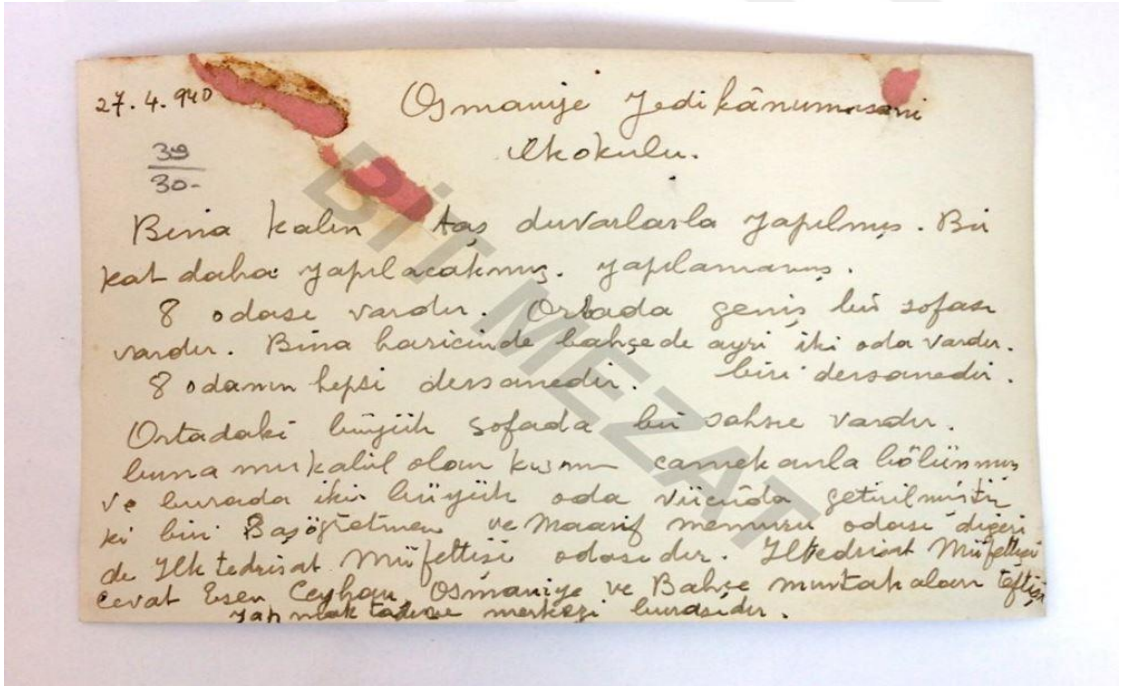
Resim 2: 7 Ocak İlk Okulu (1940)

⁵⁰ DERMAN, Meral Taner, BAŞAL Handan Asude, Cumhuriyetin ilanından Günümüze Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim ve ilköğretimde Niceliksel ve Niteliksel Gelimeler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3 / 11 / 2010, s.561.

⁵¹ BCA 493 1984 2

Resim 3:7 Ocak İlk Okulu (1940)

“Osmaniye yedi kânunusani ilkokulu 27,04,1940, Bina kalın taş duvarlarla yapılmış. Bir kat daha yapılacaktır, yapılamamış.8 odası vardır. Ortada geniş bir sofa vardır. Bina haricinde bahçede

ayrım iki oda vardır. 8 odanın hepsi ders amaçlı biri de dershanedir. Ortadaki küçük sofada bir sahne vardır. Buna mukabil olan kısım cemekânla bölünmüş ve burada iki büyük oda vücuda getirilmiştir ki biri başöğretmene ve maarif memuru odası diğeri de yek tedrisat müfettişi odasıdır. Yek tedrisat müfettişi Cevat esen Ceyhan, Osmaniye ve bahçe muntıkası alan teftişi yapmaktadır ve merkezi burasıdır”.

Osmaniye merkez ilçe yanında yerel tarih araştırmalarında 1923-1950 yılları arası köy ve beldede eğitim durumuyla ilgili bilgiler edinmek mümkündür. Bahçe Köyü yaşlılarının verdiği bilgiye göre, okul ilk olarak, 1926 yılında “Köyyeri” diye tabir edilen köyün yukarı kısmında Hıdırlar sülalesinin samanlığına kurulmuştur. Bu okul tek sınıftır. Öğretmenliğini ise Kozanlı Abdullah Efendi üstlenmiştir. Bu tek sınıflı okulda; Keçebaş Hanifi, Karaküçük Mehmet, Delihösünlü sülalesinden Uzun Hüseyin (Hösün), Karagedik Halil ve Kırmahmut Halil (Dükkâncı Halil) olmak üzere toplam beş kişi okuma yazma öğrenmişlerdir. Bu kişilerin hiçbiri hayatta değildir. Daha sonra halen köyün merkezinde yer alan ilkokulun bulunduğu kısma üstü çinko, etrafı çitten oluşan tek oda yeni bir okul inşa edilmiş, burada; bir, iki ve üçüncü sınıflar olmak üzere eğitim devam ettirilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde sadece üçüncü sınıfa kadar verilen eğitim şekli köyde bir müddet devam etmiş, 1930’lu yılların ortalarına kadar üçüncü sınıftan sonrasına devam etmek isteyen öğrenciler at arabalarıyla ırmağa kadar gidip, Ceyhan Irmağı’nı sandallarla geçerek Osmaniye’ye dördüncü ve beşinci sınıfa okumak için gitmişlerdir. İlkokul diploması alma mücadelesi 1940’lı yıllarda kadar zorluklarla devam etmiştir. O dönem kız çocuklarının da erkek çocukları gibi okula gönderildiği fakat okuma yazma öğrendikten sonra veya ilkokulu bitirdikten sonra eğitime devam ettirilmediği ifade edilmiştir. Bunun yanında köydeki erkek çocuklar da 1950’li yıllara kadar ilkokuldan sonra okula devam etmezdi. Bu yıllardan sonra bazı çocuklar ortaokulda okumak için şehre gitmiş, 1977 yılında köye ortaokul inşa edilmesiyle çocuklar ortaokulu köyde okumaya başlamışlardır⁵².

B. YAYGIN EĞİTİM KURUMLARI VE YETİŞKİN EĞİTİMİ

Köylünün ve köy çocuğunun, zirai bilgisini artırmak ve tarımdan daha fazla verim almasını sağlamak amacıyla köy mekteplerinde, köy mektepleri muallimleri tarafından

⁵²POÇULU, Umut, *Osmaniye/Bahçe Köyü’nde Sosyal Kültürel Değişme: Etnolojik Bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, 2012, s, 40-41.

ziraat derslerinin verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu amaçla 1 Ağustos 1933 tarihinde Ankara, Bursa, İzmir ve Adana’da köy mektepleri muallimlerine yönelik “Köy Muallimleri Ziraat Kursları” açılmıştır. Kurs katılanlara hayvancılık, sütçülük, meyvecilik, bağcılık, sebzeçilik, nebat hastalıkları, ilaçlama koruma çareleri, umumi ziraat, ziraat ürünlerinin satı usulleri ve kıymetlendirilmesi, ağaçlandırma, köy işleri, köyün sıhhi işleri ve küçük ziraat sanatları gibi konularda dersler verilmiştir. Kursun süresi kırk gün olarak belirlenmiştir. Otuz gün derslere, on gün de uygulamaya ayrılmıştır. Kurs katılanların barınma ve yiyecek ihtiyaçları Ziraat Mektebi tarafından karşılanmıştır⁵³.

Aşağıdaki tabloda köy eğitmen kursu olarak yer alan bu kurslar katılımcı sayıları ile beraber yer almaktadır. Bunun yanı sıra ilkokul mezunlarına yönelik olarak halkevi, çeşitli özel kurslar ve dershaneler ile Şehirde bulunan sanayi müesseseleri tarafından yabancı dil, Türkçe, biçki dikiş, makinistlik, çiftçilik, eğitmenlik, elektrik gibi konularda çeşitli kurslar açılmıştır. 1932-1956 yılları arasında Osmaniye genelinde açılan kurslar ile bu kurslara iştirak edenlerin cinsiyet esaslı dağılımı şu şekilde olmuştur.

Tablo 9:1932-1956 Arası Osmaniye Genelinde Açılan Kurslar ve Katılımcı Sayıları⁵⁴

⁵³CAN, Sadık, ... *Adana’da Eğitim (1923-1950)*,2006,s.156.

⁵⁴ İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı; 1927-1943 Ankara 1943, 1938-1939 Maarif İstatistiği, s.358-379; 1939-1940 Maarif İstatistiği, s.348-375; 1940-1941 Maarif İstatistiği, s.352-385; 1941-1942 Maarif İstatistiği, s.366-393; 1942-1943 Milli Eğitim İstatistikleri, s.366-401; 1943-1944 Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri, s.98-145; 1944-1945 Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri, s.103-161; 1945-1946, 1946-1947 Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri, s.124- 191; 1947-1948 Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri, s.158-233;

Yıllar	Kurs Çeşidi Açıldığı Yer	Katılan Erkek	Katılan Kadın	Toplam sayı
1938-1939	Bahçe Köy Eğitim Kursu	81	-	81
1938-1939	Kadirli Biçki-Dikiş Kursu	-	16	16
1939-1940	Kadirli Biçki-Dikiş Kursu	-	17	17
1939-1940	Bahçe Köy Eğitim Kursu	83	-	83
1940-1941	Kadirli Biçki-Dikiş Kursu	-	6	6
1942-1943	Düziçi-Haruniye Köy Eğitim Kursu	44	2	46
1943-1944	Düziçi-Haruniye Köy Eğitim Kursu	29	1	30
1943-1944	Köy Kadınları Gezici Biçki-Dikiş Kursu	-	153	153
1943-1944	Düziçi Köy Eğitim Kursu	55	-	55
1944-1945	Düziçi Köy Eğitim Kursu	20	-	20
1946-1947	Düziçi Köy Eğitim Kursu	18	-	18
1946-1947	Osmaniye Atakullar Biçki-Dikiş Kursu	-	29	29

C. KÖY ENSTİTÜLERİ

Cumhuriyet’le birlikte köylerle yönelik önemli girişimlerde bulunulmuş, 18 Mart 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanununun çıkarılması ile köye yönelik politikaların ana çizgileri tespit edilmiştir. Bu çerçevede köyün eğitimi, idaresi, alt yapı-üst yapı çalışmaları ve sağlık sorunları vb. alanlardaki politikalar belirlenmiştir. Köyü ve köylüyü aydınlatma projesi halkevlerinin ve halkevlerine bağlı olarak hareket eden halkodalarının kurulmasıyla pratiğe dökülmüştür. Ülkenin en uzak yerlerine özveri ile götürülmesi istenen bu ideolojik, kültürel ve eğitimsel görev, örnek köy projeleriyle de somutlaşmıştır. 1933’e varıldığında devlet 69 örnek köy yaptırmıştır⁵⁵.

1940 yılında, ülkede 14 tane Köy Enstitüsü kurulmuştur. Bunlardan bir tanesi de Düziçi’ndedir. Düziçi Köy Enstitüsünün bulunduğu konumun idari yeri Adana ili Bahçe ilçesinde gösterilmiştir. Düziçi, ilçe statüsüne erişmeden önce Bahçe ilçesine bağlı bir konumdaydı. Bahçe ilçesi ise Adana İl’ine bağlı bulunmaktaydı. 1990 yılında ilçe

⁵⁵PAYASLI, Volkan, *Belleklerde Bir Çınar: Düziçi Köy Enstitüsü*, Tarih Okulu Dergisi, 2015, Cilt: 8, Sayı, 21, s. 320.

konumuna gelen Düziçi, 1996 da Osmaniye'nin il olması ile Osmaniye'ye bağlı bir ilçe olmuştur⁵⁶

Milli Mücadele, zafer ile sonuçlanınca Türkiye'nin tamamında kültür seferberliği başlatılmıştır. Zira halkın % 80'i okuma yazma bilmemektedir, kırsal bölgelerde bu oran artmaktadır. Devleti yönetenler, 1935-1936 itibarıyla ülke genelinde tarıma elverişli alanlarda eğitim kursları açmıştır. Bu kursların biri de İkinci Dünya Savaşı'nda Seyhan Vilayeti 'ne bağlı Bahçe kazasının içerisindeki HaruniyeNahiyesi'nde "Seyhan-Bahçe-Haruniye Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursu" adıyla faaliyette bulunmuştur. Ermeni olayları sebep gösterilerek birçok yabancı devlet yetimhanesi kapatılmasına rağmen Almanlara ait Haruniye yetimhanesine dokunulmamıştır⁵⁷.

Resim 4: 1902 Yılında Bağdat Demiryoluna 9 km. Uzaklıkta Alman İmparatorluğu Tarafından İnşa Edilen Alman Konağı'nın 1956 Tarihli Bir Fotoğrafı

⁵⁶AKÇAÖZOĞLU, Emine Yılmaz, ...*Kültürel Coğrafyası*, 2018,s.68

⁵⁷ ŞAHİN, Havanur, *Osmanlı Son Döneminde Darüleytamlar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2019, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, s.96.

Kuzey doğu Adana ve Adana'ya 125 km uzaktaki Haruniye köyünün çevresi tepe ve tepelikler ile çevrilidir. Bu tepelerin birinin üzerinde Birinci Dünya Savaşı'nda Berlin-Bağdat demiryolu yapılırken Alman misyoner örgütleri tarafından okul olarak kullanılan (kimsesi olmayan Ermeni çocuklarının da bulunduğu), 3 katlı 34-35 odadan oluşan harap bir bina vardır. Savaşın bitmesiyle birlikte binadaki eğitim durdurularak okul kapatılmıştır. 1939-1940 arasında yani İkinci Dünya Savaşı başlarında Alman kadınlar, kendi ülkelerine dönmüş ve kendilerine postacılık eden Bahçeli Mehmet'e binanın (Okulun) tapularını vermiştir. Bahçe Kaymakamı, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'le bağlantı kurup düşük bir miktara binayı satın almıştır. Kısa bir zaman sonra binanın yanındaki harap kubbeli hamam, kullanılması için onarılmıştır. Alman üç kız kardeş tarafından yaptırılan üç konağın iki ay içinde onarılması ile tüm okul eğitim faaliyetine başlamıştır. Üçüz konaklar, göçmen evleriyle hazır suyun varlığı dumanlı dağların eteğinde Düziçi Enstitüsü'nün kurulmasını sağlamıştır. Binaların yapımı bittikten sonra 24 Nisan 1940'ta Haruniye'de toplanan öğrenciler derse başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığınca Düziçi Köy Enstitüsü'ne Adana, Mersin, Hatay, Gaziantep'le Kahramanmaraş illerinden öğrenci alınmıştır. Köy Enstitülerinin eğitim süresi 5 yıl olup enstitüye köy ilkokulunu bitirmiş

köylü kız ve erkekler arasından öğrenciler alınmıştır. Kurucu müdür A. L. Dağlar üç katlı otuz beş odalı binayı şu şekilde tanıtmıştır:

“Hamamı, mutfağı, misafirhanesi, depolar, su ambarı, ahır, bekçi kulübeleri ve gözetleme noktalarıyla yöredeki ayakta duran en mükemmel yapıydı. Geçmişi, yapılışı ve faaliyetleri ile Osmanlı-Alman ilişkilerinin bir sonucu olan ve yörede “Alman Konağı” olarak bilinen binanın misafir ve sakinleri sürekli Alman olmuştur. Düziçi’nde Alman kızları diye anlatılan üç bayan koruma, hizmetçi, aşçı, posta ve bekçilerin eşliğinde bu konakta kalmışlardır. Yöredeki hastaların tedavisinde, çocuk temizliği ve bakımı konusunda Müslüman Türk aileleri Türkçe ile bilgilendirmişlerdir”⁵⁸.

Osmanlı arşivine ait belgelerde Haruniye ’deki bu alman mektebinin aynı zamanda “eytamhane” (yetimhane) olarak kullanıldığına dair bilgiler mevcuttur. Osmanlı coğrafyasında yabancı devletlerin açtığı birçok yetimhane bulunmakla beraber savaşın başlamasıyla beraber birçok devlet bu kurumları terk etmek durumunda kalmış ancak Almanya ile mevcut ittifak sebebiyle bu yetimhane savaş döneminde de savaş sonrasında da faaliyetlerine devam etmiştir. Yetimhane olarak da kullanılan bu mektebin Türk makamlara devredilmesi Almanya’daki İkinci Dünya Savaşı öncesi mevcut durum nedeniyle olmuştur⁵⁹

Resim 5: Düziçi Köy Enstitüsünden Bir Fotoğraf

⁵⁸ ÖNDER, Mustafa, *Toplumsal Değişim Sürecinde Düziçi Köy Enstitüsü*, (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012, s. 57.

⁵⁹ Şahin, Havanur, ... ,Darüleytamlar, s.31.

2 Temmuz 1940 tarihli Yeni Adana gazetesinde “Haruniye Köy Enstitüsü Faaliyeti ve Girme Şartları” başlığı altında ilk ilan yayınlanmıştır. İlanda şunlar yazmaktaydı:

“Haruniye’de eğitime başlayacak olan Düziçi Köy Enstitüsü’nde eğitim görececek olan öğrencilerin sadece köy ilk okullarından mezun olan çocuklar olması ve yaşlarının on sekizden fazla olmaması gerektiği bildirilmiştir. Buna göre ilimizden ve diğer illerden başvuran adaylardan yukarıdaki şartları karşılayacak öğrenciler alınacaktır. Bu yılın Haziran döneminde alınacak öğrencilerin yirmi dokuzu 29 Ekim 1940’a kadar enstitünün birinci sınıf eğitimini tamamlamış olması Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilimize bildirilmiştir. Öğrendiğimize göre köy enstitülerinde eğitim senesinin on iki ay devam edecek fakat öğretmenler ile öğrencilere yılın belli zamanlarında kır beş günü geçmemek şartıyla kısım kısım izin verilecektir.”⁶⁰

Haruniye’nin bucak merkezinde bulunan Alman Eytam okulunun Milli Eğitim Bakanlığınca satın alınmasıyla binada 1940 yılında açılan Düziçi Köy Enstitüsü ve Eğitim kursu, önce İçel, Seyhan, Hatay, Gaziantep ve Maraş illerinin eğitimci ve köy öğretmeni gereksinimlerini karşılamak için çalışmaya başlamış ilk seferde buralarda toplam 300’den fazla eğitimci yetiştirilmiştir. Ardından enstitünün birinci sınıfı eğitim vermeye başlamıştır. Bir yandan da kurs ve sınıf eğitimi öte yandan yeni teşekkül etmekte olan müessesenin bina inşaatı malzeme ve ders araçları temini bakımından karşılaşılan zorlukları yenen Müdür Lütfü Dağlar’ın başarısı ve aldığı emirleri uygulamada gösterdiği liyakat, bizzat Cumhurbaşkanından güzel sözler almıştır. Enstitü teşkilatı için küçük büyük

⁶⁰Yeni Adana Gazetesi, 2 Temmuz 1940.

74 bina yapılmıştır. Enstitüde 41 öğretmen 42 kız olmak üzere 806 öğrenci vardır. Şimdiye kadar 526 buradan öğretmen mezun olmuş ve bunlar 5 ilin bazı köylerinde göreve başlamıştır⁶¹.

Bütün sanat etkinlikleri, özellikle tiyatro çevredeki halka açıktır. Enstitü Müdürü Lütfü Dağlar, halkın aktivitelere dâhil olmasına önem vererek sanatsal gelişimlerine katkıda bulunmuştur. Öğrenciler, enstitü müdürünün yaptığı büyük sahnede, hafta sonları piyeslerini sergilemiştir. Bu aktivitelere biri de “Kartal” adlı piyesin oynanmasıdır. Milli Mücadele’den bölümler, Mustafa Kemal çevresinde meydana gelen hadiseler, kahramanlıklar ve zaferler canlandırılmıştır. Bunların yanı sıra müzik etkinlikleri de yapılmıştır. Halk türküleri, ilk defa köy enstitüsü programları içinde yerini almıştır. Milli marşlar, toplu yürüyüşler esnasında büyük bir coşku ile söylenmiştir. Müzik öğretmenlerinin oluşturduğu çok sesli müzik korolarının icraları, epey bir ilgi görmüştür. Enstitüde yaygın olarak mandolin, piyano ve saz gibi enstrümanlar kullanılmaktaydı. Çevre şehirlerden türküler derlenip bestelenmiştir. 1947’de Âşık Veysel, buraya da gelerek usta-öğretici olarak istekli öğrencilere bir yıl bağlama dersi vermiştir. Enstitüde, bunun dışında farklı bayramlar kutlanmıştır. Bölge halkı ve köylüsü ile birlik ve beraberliği pekiştirerek ortak bir ideal çevresinde birleşmek amaçlanmıştır. Önce bölgenin düşmanlardan kurtuluşunun tarihi belirlenmiş, milli ve dini bayramlar kutlanmıştır. 30 Ağustos Zafer Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı köy meydanında, büyük bir coşkuyla ve halkın katılımı ile kutlanmıştır. 28 Mart 1941’de Düziçi’nin kurtuluş yıldönümü bölge halkıyla beraber kutlanmıştır. Aynı zamanda köy enstitülerin kuruluş yıldönümünde, gerçekleştirilen icraatlar anlatılmış ve geniş bir program etrafında kutlamalar icra edilmiştir⁶².

Enstitüdeki eğitim çalışmaları kültür, ziraat ve teknik alanlarda verilmiş, programın % 50’si kültür, % 25’i sanat ve % 25’i tarım içerikli derslerden oluşmuştur. Derslerin işlenişinde bütün sınıfların % 50’si ders işlerken kalan % 50’si sanat ve tarım faaliyetleri yapmıştır. Dersler ekimin sonunda başlamış, mart ve nisanda bitmiştir. 5 aylık sürede bir hafta ders bir hafta da sanat çalışmalarına ayrılarak değerlendirilmiştir. İlk yıllarda 200

⁶¹PAYASLI, ... Köy Enstitüsü, s.334

⁶²PAYASLI, ... Köy Enstitüsü, s. 334.

dekarlık bir arazi, taş ve çakıllardan temizlenerek tarla haline getirilmiştir. Yetiştirilen ürünler eğitim kursuyla birlikte 400'ü bulan öğrencilerin günlük sebze ihtiyacını bol bol karşılamıştır. Kalan domateslerden de de salça yapılmıştır. Yol imkânsızlıkları, nakil masraflarının pahalı oluşu ürün fazlasının satışını engellemiştir. Öğrenciler, Deliçay'la okulun inşaat alanına döşenen küçük demiryoluyla Demirçay'dan elde ettiği kumu yıkamış, okulun inşaat alanına taşımıştır. Kiremit üretilmiş, yapılan binalarda bu kiremitler kullanılmıştır. Öğrenciler, Dumanlı Dağlardan kereste, okulun kuzeydoğusundaki Çatak Köyü'nden de çam tomruklarını okula taşımıştır⁶³.

Düziçi Köy Enstitüsü müdürlerinden Ahmet Lütfi Dağlar Düziçi Köy Enstitüsü ve çevresi ve bu çevrede köy enstitüsünün fonksiyonunu tanıtmak üzere geriye dönüp 23 Ağustos 1941 tarihinde Ankara Radyosu'nda yaptığı bir konuşma, orijinaline dokunulmaksızın aşağıda verilmiştir. Dağlar anılarında bu konuşmanın, Ankara Radyo Evi'nin köy enstitüsü davasına verdiği önemi göstermesi açısından önemli olduğuna dikkat çekmektedir:

“Sayın dinleyiciler, Enstitümüz Haruniye Nahiyesinde kurulmuştur. Bu Nahiye, Seyhan Vilayetinin Bahçe kazasına bağlı bir köydür. Adana'nın kuzey doğusunda ve Adana'ya 125 km mesafededir. Etrafı dağlarla çevrilmiş Düziçi adında bir ovası vardır. Bu verimli ovanın adı aynı zamanda Enstitümüze konmuş böylece müessesemiz “Düziçi Köy Enstitüsü” adını almıştır. Bu ova, nahiyenin sınırları içinden akan, suyunun 1/5”inden çeltikçilerin istifade ettiği “Sabunsuyu”na hasret çekmektedir. 1.000.000 dekardan fazla arazi küçük bir hizmetle bu su ile sulanabileceği gibi, nahiyenin bu ovadaki köylüleri de bugünkü gibi susuzluktan bunalmayacaklardır. Bugün bir yanda koca “Sabunsuyu” akıp gitmekte diğer yanda köylüler susuzluktan bunalmaktadırlar. Bu tezadın ortadan kaldırılması Haruniye Nahiyesinin sıhhatine ve iktisadi hayatına hayırlı tesirler yapacaktır. Kanını dökerek, yurdunu ve bu arada güzel Düziçi'ni düşmandan temizleyen cesur köylüler maalesef bu topraklardan hakları olan azami istifadeyi temin edememişlerdir. Bunu çok basit ve pek acı sebebi şudur: Arazi köylüye tevzi edilmemiş veya edilememiştir. Tapu muameleleri pek karışmış adeta içinden çıkılmaz bir hâle gelmiştir. Gücü yeten, sözü geçen arazi sahibi olmuştur. Toprak bolluğu içinde topraksız kalan köylüler, gözleri önünde çalıkların, yabani otların kapladığı boş ve haksız yere tesahup edilen bu topraklara en büyük bir hasret ve temellük duygusuyla bakıp duruyorlar... Kısaca anlatmaya çalıştığım bu yere, Haruniye 'ye 1940 yılı mart sonlarında Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursunu açmak üzere gittim. Haruniye'ye geldiğim zaman, Maarif Vekilliğince o zaman yeni satın alınmış bulunan ve vaktiyle Hristiyan çocukların okutulması için yapılmış olan, bir tepe üzerinde

⁶³PAYASLI, ... Köy Enstitüsü, 2015, s. 329.

harap bir Alman Koleji binası, bunun yanı başında, yine harap iki kubbeli bir hamamı vardı. Bir taraftan bunların tamirlerine, bir taraftan yeni yaptıracağımız binaların malzemesini hazırlamaya ve bir yandan da Eğitim Kursunu açma hazırlığına başladık. 24 Nisan 1940'ta 52 Eğitim Yetiştirme Kursunu açtık. Eğitim namzetlerinin değerli yardımlarının da karışması ile bina ve hamamın tamiri iki ayda bitirildi, pavyonların inşasına başlandı. Bu sırada 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıkması ve tatbikine geçilmesi üzerine Enstitümüz Bölgesi'ne dâhil Seyhan, İçel, Hatay, Maraş ve Gaziantep vilayetlerinin beş sınıflı köy okullarını bitirmiş köylü çocuklarını seçme suretiyle almaya başladık. Talebe kadromuzu süratle doldurmamız mümkün iken dikilen büyük bir engel bu imkânı kırdı: Trahom belası. Belli olduğu gibi bu beş vilayetimizde trahom yaygın bir haldedir. Trahomla mücadele teşkilatı çalışmakta ise de henüz önüne geçilememiştir. İşte enstitümüze girmek isteyen birçok köylü çocuklarını bu yüzden alamadık ve çok üzüldük. Alamadık çünkü sağlam bünyeli ve her uzvu iyi işleyen çocukları seçmek zarureti vardır. Zira köy enstitülerinde fikri çalışma ile bedeni çalışma birlikte gider. Düşünmesini bilen bilgili ve müstahsil köy öğretmeni köy enstitülerinde yetişmektedir. Bu münasebetle köy enstitülerinde çocukları bulunan ve köy enstitülerine çocuklarını gönderecek olan ana ve babalara söylüyorum: çocuklarımızı köy enstitülerine gönderirken her ay kendilerine, öğretmen olduktan sonra kaç lira verileceğini hiç düşünmeyin. Onlar aybaşını bekleyen ve geçimlerini yalnız aylıklarıyla temin eden kimseler olmayacaklardır. Onlar hem çocuk terbiye etmesini ve okutmasını bilen, hem de ellerinde bir sanatı olan ve aynı zamanda ziraat işlerinden anlayan şahsiyetler olacaklardır. Çocuklarınız ne kadar çalışkan olurlarsa o nispete kendilerine kazanç temin edeceklerdir. Zaten köy enstitülerinde sözden fazla işe kıymet verildiğinden çocuklarınız işten korkmayan, güçlükleri yenen yetiştirici, yapıcı ve yaratıcı insan olarak yetişeceklerdir ve yetişmektedirler. Çocuklarınızın bu vasıfları kazanmış olarak enstitüden mezun olabileceklerini şimdi anlatacağım Enstitümüz çalışmalarından da anlayacaksınız." Köy Enstitülerinde tahsil müddeti beş yıldır. Köy ilkokulunu bitirmiş köylü kız ve erkek çocukları arasından seçilmek suretiyle talebe alınır. Enstitümüzün Şimdiki talebe mevcudu 16"sı kız ve 249"u erkek olmak üzere 265"tir. Bunlarda 157"si birinci, 108"i ikinci sınıftadır. Talebelerimizin çalışmaları başlıca iki esasta toplanır:

- Kültür Dersleri faaliyeti.
- İş faaliyeti.

Enstitümüz, talebesinin bilgisini arttırmak için ortaokullar ve ilk öğretmen okulları programlarını bazı değişikliklerle tatbik eder. Böylece talebeye orta tahsil okullarının vermekte oldukları bilgiyi verir, bunun için günlük çalışmasının yarısını harcar. Yılda 45 günlük bir 53 tatil yaptığımızdan çalışma günlerin fazlalığı, her gün yarım bir mesai ile bu bilgilerin edinilmesini mümkün kılar. İş faaliyetine gelince; bunu da ikiye ayırmak lazımdır: 1- Ziraat ders ve tatbikatı 2- Demircilik, marangozluk ve dülgürlük, yapıcılık, biçki, dikiş nakış ve dokumacılık gibi küçük sanatlar... Günlük çalışmanın yarısını kültür dersleriyle meşgul olarak geçiren talebe, diğer yarısında da küçük sanatlar ve ziraatla uğraşır. Henüz bir yaşını dolduran ve tamamen yeni kurulan, eski bir temeli olmayan

Enstitümüz, bugüne kadar; 1- Ziraat sahasında şu işleri yapmıştır: 1- “200” dekarlık bir araziye taş ve çakıllardan temizleyerek tarla haline getirmiştir. 2- Yeniden açılan bu tarlalarda yulaf, yer fıstığı, muhtelif cins sebze yetiştirdik, yetiştirmekteyiz. Halen, kabak, fasulye, patlıcan, domates, biber, hıyar, lahana pırasa olmak üzere 50 dekarlık bir sebze bahçemiz vardır. Yetiştirdiğimiz sebze Eğitim Kursu ile birlikte 400’ü bulan günlük tabela mevcudunun sebze ihtiyacını bol bol karşıladığı gibi şimdide domateslerde salça yapmaya ve diğer sebzelerden bazılarını da kurutmaya başladık. Pazar bulsak satışa bile çıkaracağız. Fakat yol imkânsızlıkları, bu yüzden nakil masraflarının pahalya mal oluşu harice satma fırsat ve imkânını bize vermemektedir. Bu fırsat ve imkânı bekliyoruz. 3- Büyük bir fidanlığın nüvesi olmak üzere 2 dekarlık dut, turunç ve muhtelif meyveli, meyvesiz ağaçlar fidanlığı kurduk. 4- 10 dekarlık bir sahada portakal, limon ve yenidoğruya olmak üzere bir meyve bahçesi tesis ettik. 5- Bahçemizde açtığımız büyük ana yolun iki yanına okaliptüs fidanları diktik. 6- Tarlalarımızın 60 dekarına ekmiş olduğumuz yulaflın hasat ve harmanını yaptık. 20 dekarlık bir yere fıstık ettik ve mahsulünü aldık, tekrar ettik. 7- Müstakbel büyük kümeslerin yine nüvesi olmak üzere 60 tavukluk bir küme kurduk. 8- Köylüye sebze fideleri verdik. 9- Gelecek yılların büyük miktardaki ipek böcekçiliğine bir başlangıç olmak üzere beslediğimiz ipek böceklerinden 5 kg saf ipek aldık. 2- Küçük sanatlara gelince: 1- 40 kişinin çalışabileceği, soğuk ve sıcak demir işleri yapılan bir demircilik atölyemiz, 54 2- 30 kişinin çalışabileceği bir marangozluk atölyemiz, 3- 16 kızımızın da çalışabileceği 5 dikiş, nakış atölyemiz 4- İktisat Vekilliğinin gönderdiği dört dokuma tezgâhının kurulduğu bir dokuma atölyemiz halen faaliyettedir. 5- Açık havadaki iş yerleri de yapı atölyemizi teşkil eder. Eğitim Kursumuzun ve Enstitümüzün açıldığı günden beri durup dinlenmeden çalışan yapıcı öğretmen, usta öğretici ve çalışkan talebelerimizin yaptıkları işler de şunlardır: a- 15’şer metre uzunluğunda iki pavyon, b- 300 kişilik büyük bir yatakhane, c- Büyük bir mutfak, d- Bir çamaşırhane, e- Bir demirhane, bir dokuma evi, f- Bir kümes, bir inek ahır, at ve kısraklar için iki muvakkat ahır ve bir arabalık, g- Kız ve erkekler için 14 ve 7 gözlü ayrı yerlerde iki hela, 21 ve 9 musluklu iki ayrı yerde temizlik ve el yüz yıkama yeri, h- 25 ve 5 ton su alan iki betan depo yapılmıştır. Ayrıca satın alınan, büyüklü küçüklü 34 odası bulunan harap kolej binası ve hamamı tamir edilmiştir, bir de öğretmen evi yapılmıştır. İki pavyonla büyük yatakhane üzerine inşa edildiği tepe üç büyük kademeye ayrılarak tefsiye edilmiştir ki bu da muazzam bir iş olmuştur. Ayrıca on binlerce yerli kiremit imal ederek yapmış olduğumuz binaların bir kısmının üzerini örttük. İhtiyacımız olan tuğlaları yine kendimiz yaptık. Bunlar dışında mühim bir işimizi de söylemeden geçemeyeceğim. Bu da, bütün nakil işlerimiz semerli hayvanlarla yapılyordu. Bu sıkıntılı vaziyetten bir an önce kurtulmak lazımdı. Öğretmen, eğitimci namzetleri ve talebelerimizle tekerlekli vesaitin işleyebileceği bir yolu yapmaya karar verdik. Bir ay içinde, kurs ve Enstitümüzün normal çalışmalarını bozmadan 1200 metrelik bu yolu da açtık, köyün toprak şosesine bağladık. Böylece kendi sınırlarımız içindeki yolsuzluğu da yendik. Bunlardan başka, Türkiye yüksek mimarları arasında müsabakaya konan ve müsabakada birinciliği kazanan Yüksek Mimar Recai Akçay’ın yapmış olduğu planların tatbiki için İnşaat hazırlıklarına başlanmıştır. Bu binalarda kullanılmak üzere yüzlerce köşe taşı yapıldı ve yapılmaktadır. Kısaca

bütün atölyelerimizde ve iş yerlerimizde bir arı kovani faaliyeti vardır. Anlatmaya çalıştığım işler içinde durmadan yoğrulan, pişen, işi seven, iş yapmasını bilen, işten usanmayan, yılmayan çalışkan köylü talebelerimizin her iş adamına layık olan temiz bir eğlence ve hoş vakit geçirme hayatları da vardır. Günlük dinlenme saatlerinde, eğlence ve okuma salonlarında radyo dinlerler, gramofon çalarlar, gazete ve mecmua okurlar, bahçede voleybol müsabakaları tertip ederler. Bu eğlencelerde köy temsilleri yapılır, türküler söylenir, milli oyunlar oynanır, mandolinler çalınır, ara sıra bir davul sesi milli bir oyuna refakat eder, bu sırada bir düğün havası teneffüs edilir ve hep birden coşulur. Bir aralık kendi yazdıkları şiirleri okumak isteyen çocuklarımız ortaya çıkar, bunlar dikkat ve alaka ile dinlenir. Bu şiirler ekseriya tabiatı ve yaşanan hadiseleri tasvir eden küçük şairlerimizin özlü duygularının eserleridir.

İşte sayın dinleyiciler, bir yandan bilgilerinizi arttırmak için didinen, bir yandan demir döven, tahta biçen, çatı kuran, mala ve çekici ile çalışarak duvar ören, dikiş diken nakış yapan, bez dokuyan, tavuklara bakan, tarla açan hububat ve sebze yetiştiren, sert tabiatla pençeleşen ve onu yenmesini öğrenen ve de yenen kız ve erkek köylü çocuklarımız, cesur, yiğit talebelerim aynı zamanda temiz ve nezih eğlenmesini de öğreniyorlar. Kısaca anlatmaya çalıştığım Enstitümüz faaliyeti içinde yetişecek ve yetişmekte olan bu cesur, yiğit köylü çocuklarımız köylerimizde bilgili, ziraat işlerinden anlar, elinde bir sanata bulunan başarılı bir şahsiyet, bir öğretmen olarak gideceklerdir. Fakat köye mağrur bir muzaffer gibi değil, köyün dertlerinin içinde duyan köyde köylü ile müştereken kazanacağı zafere güven ve inanç taşıyan mütevazı ve fakat kendine güvenen kudretli bir önder olarak girecektir. Biz buna inanıyoruz, bu bir hakikat olacaktır. Son sözüm şudur: Sözü ikinci plana koyan, işi başa alan bir müessesenin çalışmasını dinlemek değil görmek ve onu görerek tanımak en doğru yoldur. Görmek arzusunun duyanları bekliyoruz.⁶⁴”

Köy Enstitüsü kurucu müdürü Lütfi Dağlar’ın “hayalim” dediği yüzme havuzu sonraki yıllarda, yani Dağlar’ın Düziçi Köy Enstitüsü’nden ayrıldığı 1947 yılından sonra kurulmuş olup günümüz 2010 Düziçi’inde de tek sağlıklı ve geniş yüzme havuzudur. Enstitü öğrencilerinin bir kısmının yüzme sporuyla tanıştırıldığı bu havuz acemi yüzücülerin boğulma tehlikesi yaşamamaları için derinliği iki bölümdür. Acemiler için derinliği az olan bölüm önerilir ve öğrenciler hocaları ve öğreticileri tarafından oraya yönlendirilirken yüzmeyi öğrenen ve boğulma tehlikesi olmayan öğrenciler derinliği 2 metre olan bölümde yüzme etkinliklerine aktarılmışlardır. Düziçi Köy Enstitüsü, ilk

⁶⁴ÖNDER, ... Sürecinde Düziçi Köy Enstitüsü, s. 51, 52,53, 54.

yıllarından itibaren 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı Düziçi Köy Enstitüsü stadında enstitü öğrencileri tarafından coşkuyla kutlanmıştır. Bayram etkinliği içerisindeki tek ve eşli hareketler, grup hareketleri köylü insanlardan oluşan büyük kalabalıklar tarafından coşkuyla alkışlanır⁶⁵. Köy Enstitüsü öğrencilerinin özellikle Halkevi Temsil Şubeleri ve Güzel Sanatlar Şubeleriyle işbirliği içinde olduğu görülmüştür. Adana başta olmak üzere çevre illerde bayram ve seyranlarda Düziçi Köy Enstitüsü öğrencilerine rastlamak mümkündür. Bunlardan yerel basına yansıyanlar şunlardır: Adana Halkevi'nde Milli Rakslar dâhilinde olmak üzere 23 Nisan 1943 Çarşamba günü Düziçi Köy Enstitüsü öğrencilerinden 15 kişilik bir grup tarafından Aydın Zeybeği, Harmandalı ve Sepetçioğlu oyunları oynanmıştır⁶⁶

D. HALKEVLERİ VE HALKODALARI

Türk Ocakları, 1931'de elindeki tüm malvarlığını Cumhuriyet Halk Partisi'ne bırakarak faaliyetlerini durdurunca 19 Şubat 1932'de Halkevleri açılmıştır. Daha sonra CHP Beşinci Kurultayı, tüzükte yaptığı bir değişiklik ile Halkevleri gibi partinin birer kültür kurumu olması için Halkodaları'nın açılmasına karar vermiştir. Böylece 1939'da Halkevleri ile aynı fonksiyonu daha küçük yerleşim birimlerinde yapacak olan Halkodaları açılmaya başlanmıştır. Bu kurumlar, CHP yönetimine bağlı bir çalışma programı içinde olup buldukları toplumun ideolojik açıdan şekillenmesi gibi bir görevi üstlenmiştir. Halkodalarının görevi, yeni ideoloji ve ulusal değerler çerçevesinde toplumu biçimlendirmektir⁶⁷.

⁶⁵ÖNDER, *Sürecinde Düziçi Köy Enstitüsü*, s.70.

⁶⁶Görüşler Kültür Dergisi, 1943, s. 15.

⁶⁷GÖK, Selhadin, *Tek Parti Döneminde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya Yönelik İskân Politikaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005, s.168.

Tablo 10: Adana'ya Bağlı Osmaniye 'de Faaliyet Gösteren Halkevi ve Halkodaları
Faaliyet Gösteren Halkevi ve Halkodaları⁶⁸

Osmaniye İlçesi	Halkevi	-----
Kaypak	-----	Halkodası
Tecirli	-----	Halkodası
Yarpuz	-----	Halkodası
Cevdetiye	-----	Halkodası
Cona	-----	Halkodası
Endel	-----	Halkodası
Kırmıtlı	-----	Halkodası
Toprakkale	-----	Halkodası

1940 yılının Nisan ayı içerisinde her hafta belirlenen 4 günde tüm halka ve öğrencilere gösterilen filmler büyük ilgi görmüştür. Bu ay, Niğde ve Konya "da beş temsil veren Temsil şubesinin 14 elemanı bu temsillerde çok başarılı olmuşlardır. Aynı yıl Eylül ayında Adana Halkevi'nin Temsil şubesi tarafından köylere, Ceyhan'a ve Osmaniye'ye de geziler düzenlemiştir. Bu Şubenin üyeleri buralarda piyesler vermiştir. Temsil grubu Ekim ayında da "Fedakârlık" piyesini 27 kez prova etmiştir. Aralık ayında Temsil şubesi gençleri "Kafa Tamircisi" piyesini 36 defa prova yapmışlardır. Bu ay içerisinde temsilci gençler tarafından verilen temsiller başarılı olmuş ve takdirle karşılanmıştır⁶⁹.

Ankara Radyosu'ndaki ilk "Halkevleri Sanat ve Folklor Saati" programı Adana Halkevi'nce yapılmıştır. 13 Kasım 1941'de CHP Genel Sekreterliğince yayımlanan genelgenin ardından 1942'nin başlarında icra edilecek program ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Adana Halkevi Sanat ve Folklor Saati programında aşağıdaki konuları içeren programlara yer verilmiştir:

- 1-Müzik ve masal (Hasibe Türkmen tarafından),
- 2-Çeşitli yöresel adetler (Hasibe Türkmen tarafından),
- 3-Köy düğünlerinin betimlenmesi (Hasibe Türkmen tarafından),

⁶⁸ BCA, 490.01.1778.1211.2.

⁶⁹ERDOĞAN, Celaledin, Adana Halkevi (1933-1951), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, 2017, s.178.

Program, 1942 Şubat ayının ilk günlerinde yapılmıştır. 6 Şubat 1942 tarihli Adana Folklor Gecesi'ne ait harcama cetvelinde, bütün harcamalar 293 lira 45 kuruş olarak ifade edilmiştir. Harcamanın ayrıntısında şu bilgiler vardır: Hasan Şahin ve Hasibe Türkmen'in Kadirli'den önceki gelişlerinde yapılan harcama. Hasan Şahin ve Torun Ahmet'in Kadirli-Adana gidiş geliş yol harcamaları, Hasibe Türkmen'in Kadirli'den Adana'ya geliş harcaması, Hasan Şahin, Torun Ahmet ve Hasibe Türkmen ile Mehmet Gücün'ün Adana'da 4 gün yeme-içme ve kalma harcamaları, Mehmet Gücün'ün Osmaniye-Adana gidiş-geliş yol harcamaları, Hasan Şahin, Hasibe Türkmen, Abdullah ve Mehmet Gücün'ün Ankara'ya gidiş gelişleri için ödenen tren ücreti ve 4 fotoğrafın masrafı. Ankara'da yeme-içme ve kalma harcamaları için 4 kişiye verilen. Hasan Şahin, Mehmet Gücün ve Abdullah'ın Ankara'dan dönüşlerinde ödenen tazminat. Hasibe Türkmen'in Ankara'dan dönüşünde arkadaşları gibi verilecek olan Adana-Kadirli yol ücreti, Hasibe Türkmen'e verilecek tazminat yöresel müzik özelliklerinin kaval ve masallar ile açıklamasıdır⁷⁰.

Osmaniye'nin en önemli değerlerinden biri olan Yaşar Kemal de ilk yazarlık macerasına Adana Halkevi dergisinde başlamıştır. Yaşar Kemal 16 yaşında iken 1939'da ilk şiiri "Seyhan"ı *Görüşler* isimli Adana Halkevleri dergisinde yayımlamıştır. Ortaokuldan ayrılmasının ardından folklor derlemelerine başlamış ve 1940-1941 arasında Çukurova'dan ile Toroslardan derlediği ağıtların bulunduğu ilk kitabı *Ağıtlar* 1943'de, yine Adana Halkevi tarafından basılmıştır.

Millet Mektepleri ile ilgili talimatnamenin 2. maddesine dayanılarak "Halk Okuma Odaları" açılmıştır. Odaların kuruluş amacı şu şekilde açıklanmıştır:

"Millet Mektepleri teşkilatının hakiki semerelerini verebilmesi için halkı yalnız okuyup yazdırmak kâfi değildir. Okumak ve yazmak hayatta fikir terbiyesi ve hars için nihayet vasıttır. Türkiye halkını ümmilikten kurtarmak için sarf etmekte olduğumuz mukaddessatın asıl muvaffakâtı; halkı okumayı sevdirdiğimiz, mütalaa zevkini verebildiğimiz zaman anlaşılacaktır. Millet Mektepleri'nde okuttuğumuz kadın ve erkek vatandaşlarımız alfabe ve kıraat sayfalarından sonra kendilerini şahsan alâkadar eden malumatı ve vatandaşlık hak ve vazifelerini öğrendikleri zamandır ki mesut ve

⁷⁰ÇAPA, Mesut, Ankara Radyosu'nda Halkevleri Sanat ve Folklor Saati ve Trabzon Halkevi Programı, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Cilt:8, Sayı 15, Güz 2013, s.133.

münevver vatandaşlar yaratmış olmak saadetini duyacağız. İşte bu gayeye doğru atılmış ilk adım (okuma odaları) teşkilatıdır...”

Buna dayanarak Adana merkez kazanın yanı sıra Feke, Kadirli, Karaisalı, Kozan ve Saimbeyli gibi kazalarda da halk okuma odası açılmıştır. 1945 yılına gelindiğinde ise vilâyet genelinde Adana’da 15, Ceyhan’da 12, Bahçe’de 11, Osmaniye’de 10, Kozan’da 9, Karaisalı’da 8, Kadirli’de 2, Feke’de 1 ve Saimbeyli’de 1 halkodası açılmıştır ⁷¹.

Tablo 11:Bahçe ve Kadirli İlçesi Halkodaları⁷²

İLÇE	HALKEVİ	HALKODASI
BAHÇE İLÇESİ	-----	Halkodası
Haruniye	-----	Halkodası
Arıklıkış	-----	Halkodası
Böcekli	-----	Halkodası
Burğaçlı	-----	Halkodası
Cumafakılı	-----	Halkodası
Camiçi	-----	Halkodası
Çolaklı	-----	Halkodası
Hasanbeyli	-----	Halkodası
Karacaören	-----	Halkodası
Yukarıkaraddere	-----	Halkodası
KADIRLI İLÇESİ	-----	Halkodası

III. DERNEKLER VE CEMİYETLER

A. TÜRK TAYYARE CEMİYETİ (TÜRK HAVA KURUMU)

Türkiye’de havacılık sanayisini kurmak, havacılığın önemini anlatmak ve gelişmesini sağlamak için gerekli araç ve gereci hazırlamak üzere Mustafa Kemal’in emriyle 16 Şubat 1925 tarihinde “Türk Tayyare Cemiyeti” adı ile kurulmuştur. Ancak 1935 yılından itibaren “Türk Hava Kurumu” adını kullanmaya başlamıştır. Ülkenin pek çok yerinde şubesi açılmış olup bunlardan birisi de 1925 yılında faaliyete geçmiş olan Adana Şubesidir. İlk yıl eğitim gören kız ve erkek öğrencilerden A brövesi alan 150 kişi

⁷¹ÇANAK, Erdem, Akgünler Gazetesi ve Gazetede Adana Halkevi, *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, 2013, S:85, s.36.

⁷² BCA, 490.01.1778.1211.2.

İnönü kampına gitmeye hak kazanmıştır. Adanalıların Hava Kurumuna olan yoğun ilgisi Osmaniye, Karaisalı, Kozan, Saimbeyli, Feke, Bahçe ve Ceyhan'a şube açılmasına neden olmuştur.

B. OSMANİYE KIZILAY ŞUBESİ

Kızılay'ın Osmaniye Şubesini merhum müftü Bestami Aksu'nun kurduğu bilinmektedir. Kızı Ayşe Gökcan'ın verdiği bilgiye göre Osmaniye Kızılay Şubesi Başkanı merhum Bestami Aksu, Allah rızası için yürütülen bir görev addettiğinden yaptığı faaliyetleri paylaşmayı tercih etmese de gece geç saatlere kadar yakın beldelere ve köylere, çoğu zaman yaya olarak seyahat ettiğini, ziyaret ettiği beldelede Kızılay kumbarasına bağış topladığı ifade edilmiş, Türkiye çapında Kızılay merkezleri arasında bir bağış toplama müsabakası tertip edilmiş ve Bestamiaksu'nun başında bulunduğu Osmaniye Kızılay Şubesi Türkiye çapında Kayseri ile birlikte birinci gelmiştir.. Bu münasebetle bestami aksu, zamanın Cumhurbaşkanı merhum İsmet İnönü tarafından, Ankara'da düzenlenen törende bir berat ve altın kaplama bir rozet ile ödüllendirilmiştir⁷³.

C. ADANA TİCARET VE SANAYİ ODASI

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte aktif bir şekilde faaliyete geçen sanayii ve ticaret Odası, 1924 ve 1925 yıllarında gerçekleştirdiği pamuk kongreleri ile Ticaret Mektebinin açılması için yapmış olduğu girişimlerle adından söz ettirmiştir. Ayrıca 1922 yılında Ceyhan'da, 1923 yılında da Osmaniye'de birer şube açmıştır⁷⁴.

D. TÜRK OCAĞI

Türkçülük akımları XIX. y.y.'ın sonlarına doğru toplumda ve siyasette gittikçe etkili olmuştur. Balkan Savaşlarının oluşturduğu sefalet, acılar ve bitmeyen acıklı hikâyeler Türkçülük akımının toplumda geniş bir kabul görmesinde etkilidir. Harekete bağlı birtakım dergiler çıkmış ve hareket dernekleşmeye başlamıştır. 1911 yılında Türk

⁷³Başak Gazetesi, 2017.

⁷⁴ÇANAK, Erdem, *Cumhuriyet Döneminde Tarihi, Sosyal, Siyasal Ve Ekonomik Yönüyle Seyhan (Adana) Şehri (1923-1956)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa,2013,ss.607.

Yurdu yayın hayatına başlamış, 12 Mart 1912'deyse Türk Ocakları kurulmuştur. Türk Ocakları, içindeki aydınlar itibarıyla İttihat ve Terakki'nin bir parçası olmuştur. Ocağın kuruluşunda Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Fuat Köprülü, Mehmet Emin Yurdakul, Halide Edip Adıvar, Hüseyin Cahit Yalçın, Akil Muhtar, Hamdullah Suphi Tanrıöver gibi dönemin önemli aydınları bulunmuştur. Türk Ocaklarının tüzüğünde, ocağın kuruluş amacı 2. maddede, “*İslam kavimlerinin başlıca önemlisi olan Türklerin, ulusal terbiyeye, bilimsel, sosyal ve ekonomik düzeylerini geliştirmekle, Türk ırk ve dininin olgunlaşmasına çalışmak*” olarak ortaya konmaktadır. Atatürk de Türk Ocaklarından faydalanmayı düşünmüş, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Türk Ocaklarına destek çıkmıştır. Atatürk, bu tip teşkilatların hep batı memleketlerinde toplandığını, şimdi doğunun bu teşkilatlardan yoksun kalmanın acısını çektiğini, Türk Cumhuriyeti'nin devriminin bu tip teşkilatlara dayandığını ifade etmiştir⁷⁵. 1920'lerin sonlarına doğru Türk Ocakları için yaşamsal önemde gelişmeler meydana gelmiştir. Ocakların politik bir nitelik taşımadığı, asla politikayla uğraşmayacağı yasalarda açık bir şekilde belirtilmiş olsa da 1927'lerden sonra CHF'nin Türk Ocakları üzerindeki etkisi artmaya başlamıştır 1931'e gelindiğinde Türk Ocakları tüm mal varlığı ile CHF'ye devredilmiştir. Türk Ocaklarının 12 Ağustos 1930'da kurulan SCF'ye (Serbest Cumhuriyet Fırkası) gösterdiği yakınlık, Ocakların CHF'ye devredilmesinde önemli bir etken olmuştur. Ocakların bu faaliyetleri CHF çatısı altında açılan Halkevleri ile devam ettirilmiştir. Böylece, Türk bilincinin oluşturulmasında, Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte gelen yeniliklerin halka tanıtılmasında çok önemli hizmetleri görülen Türk Ocaklarının faaliyetleri, tekrar kuruldukları 1949 yılına kadar sona ermiştir⁷⁶. Rum ve Ermenilerden kalan binalar yalnızca Adana'da değil; Mersin, Tarsus ve Osmaniye'de de iyi konumda olduğu için Türk Ocağı binası olarak kullanılmıştır. Tosya'daki ocak, teftişinde ocak kurulunun ocak yasasının amaçlarının dışında farklı amaçlar için çalıştığından ve yerlerine yeni bir kurulun seçilmesine olanak bulunmadığından kapatılmıştır. Yine iki defa yapılan teftişin sonucunda Cebelibereket ocağının faaliyet için yeteri kadar araca sahip olmadığı

⁷⁵TUNÇAY, Çağlar,... *Yapılan Çalışmalar*, 2009,s.90.

⁷⁶BAŞARAN, Sinan, "Cumhuriyet Döneminde Rize Türk Ocakları (1924-1931)", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Sonbahar 2017, C: 9, S: 2, s. 63-81,ss.66.

anlaşılması, Arapkir, Orhangazi, Balye ocakları da yeterli derecede faaliyet gösteremediğinden kapatılmıştır⁷⁷.

IV. OSMANİYE'DE TARİHİ VE KÜLTÜREL VARLIKLAR

Güneyde Merkez ilçeden başlayıp kuzeye Kadirli ve Sumbas ilçelerine yayılan, batıda Adana'nın Ceyhan ilçesi, doğuda Amanos Dağlarının etekleri ile sınırlanan Çukurova'nın kuzeydoğusunda kalan arazinin büyük kısmı taranmış; konisini veya yükseltisini koruyan 22 höyük belgelenmiştir. Osmaniye'de belgelediğimiz höyüklerinin altısı M. V. Seton-Williams tarafından 1951 yılında bölgede yapılan arkeolojik yüzey araştırması sırasında tespit edilen Tepesidelik, Şemsi, Çatal, Kızıl, Mustafalı ve Yolaşan höyükleridir. Topraktepe ve Taşlı 2 höyükleri Seton-Williams yayınında ziyaret edilememiş höyükler olarak listelenmektedir. Günümüzde Sumbas ilçesine bağlı Karaömerli köyünde bulunan Mustafalı Höyüğünü ise Prof. Dr. Halet Çambel 1946 yılında ziyaret etmiştir. Bu yıl envanteri yapılan 22 höyükten, özellikle Karaömerli köyünün birkaç kilometre güneyinde kalan ve bugün Kadirli ilçesi arazisinde bulunanların önceden tespitine kaynaklarda rastlanmamaktadır⁷⁸

Hem dünyada hem de Türkiye'de önemli bir ekonomik getiri aracı olan turizmin daha da geliştirilmesi lazımdır. Son zamanlarda ülkemizi ziyaret eden turistlerin deniz turizmine dönük seçimleri belli seviyelerde korunmuş, tabii ve kültürel çevre koşullarını bir arada taşıyan yerlere yönelmişlerdir. Yeni arayışlar gelecekte turizmin daha da gelişmesini sağlayacaktır. Türkiye'de birçok tabii ve kültürel potansiyeli bulunan yerler, gelecek için turizm noktaları geliştirilebilecektir. Özellikle Anadolu toprakları, doğal ve tarihi bakımdan zengin olduğu için farklı turizm biçimlerine elverişlidir. Bundan dolayı ülkemizde arkeolojik ve tarihi yapıların bulunduğu kentler ve bu kentlerin çevreleri pek çok kültürel zenginliği barındırmaktadır. Türkiye'nin turizm coğrafyasında Osmaniye ili, 3000 yıllık geçmişle belirlenmiş ve tescillenmiş 26 kale, 113 sit alanı, 8 adet ören yeri, 30 adet höyük alanı ve ülkemizin ilk açık hava müzesi olan Karatepe-Aslantaş Müzesi'yle kültürel zenginliğini ortaya koyan pek çok tarihi yapıya sahiptir. Bu özellikleriyle kültür

⁷⁷BAŞARAN, Sinan," ... Rize Türk Ocakları (1924-1931)", 2017,s.72.

⁷⁸TÜLEK, Füsün, *Osmaniye Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanter Çalışması 2006*, *Tüba-Ked Dergisi*,2007, Sayı:6,s.63-76.

turizminin yanında uygun coğrafi konumu, yer şekilleri ve iklim özellikleriyle beraber düşünülürse Osmaniye'nin turizm bakımından dikkate değer mekanlara bulundurmaktadır⁷⁹. Bu unsurların tespit edilmesi ve bir kültürel değer olarak tanımlanması sürecinde cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan kültürel faaliyetlerin büyük önemi vardır. Özellikle yabancı bilim adamlarının desteğiyle yapılan envanter çalışmaları erken cumhuriyet döneminin en önemli faaliyetlerinden biridir.

Eski çağlardan günümüze kadar birçok medeniyetin izini taşıyan Osmaniye, antik dönemlerde olduğu gibi, bugünde, bölgeler arasında geçişlerin sağlandığı kavşak noktası olmuş, Çukurova'yı, Orta Anadolu'ya ve doğuya bağlayan vazgeçilmez bir güzergah halini almıştır. İlin, önemli bir geçiş noktası olması, sürekli savaşlar ve göçlerin yaşandığı bölgenin korunmasını da beraberinde getirmiş, su ve ticaret yollarını korumak için onlarca kale ve kule gibi yapılar yapılmıştır. Medeniyetlerin bıraktığı tarihi eserler ve kültürler, günümüz Osmaniye'sine zengin değerler olarak kalmıştır. Bu bağlamda, Osmaniye ili; tarihi, arkeolojik zenginlikleri, doğal güzellikleri ve kaplıcaları ile önemli turizm potansiyellerine sahiptir. Osmaniye'nin coğrafi konumu ve ulaşım olanakları ili diğer alanlarda olduğu gibi turizmde de avantajlı kılmaktadır. Osmaniye M.Ö. 3000 yıllarında Lelegler adlı kavimle başlayarak, Hitit, Asur, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devletleri tarafından belirlene zengin bir tarihe sahiptir. İlde bu zengin birikimi yansıtan ve ili kültür ve tarih turizmi açısından çekici kılacak pek çok tarihi eser bulunmaktadır. İlin turizm potansiyeli taşıyan, zenginlikleri aşağıda sıralanmıştır;

Tarihi Kaleler;

Bodrum Kalesi- Kastabala (Hierapolis) Şehri: Osmaniye iline 15 km uzaklıktaki Kesmeburun Köyü sınırları içinde kalmaktadır. Merkezi Antabala'daki Ana Tanrıça Artemis kültü ve tapınağı nedeniyle Antik dönemin din tarihinde önemli role sahip olan

⁷⁹TIRAŞ, Mehmet ve BESNEK, Ferhad, *Osmaniye İli'nin Turizm Potansiyeli*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Haziran 2017, Cilt: 21, Sayı: 2, s. 757.

Antik şehir, şu anda da birçok kalıntısıyla Osmaniye'nin ve bölgenin en önemli ören yerlerinden biridir.

Karatepe–Karatepe: Karatepe, Osmaniye'nin Kadırlı ilçesindedir. 1947'de kazı çalışmalarına başlanan Karatepe'de restorasyon ve çevre düzenleme faaliyetleri yapılmaktadır. Büyük taş eserlerin tümlenme ve restorasyonu, brüt beton çatı ve binanın konservasyon işleriyle kurumların daimi olarak bakım ve onarımı yapılmıştır. M.Ö. VIII. yüzyıldaki geç Hitit çağında, kendini Adana Ovası hükümdarı olarak tanıtan Asativatas'ça kuzeyde bulunan saldırgan milletlerin saldırılarından korunmak üzere bir sınır kalesi olarak kurularak "Asativadaya" şeklinde isimlendirilmiştir⁸⁰.

Aslantaş Kalesi: Son Hitit devrinde M.Ö. VII. yüzyılda Adana Ovası Hükümdarı olarak tanınan "Asativatas" tarafından, Andırın Ovası'na bakan bir tepenin üstüne kurulmuştur. Altı, taş-temel, üstü kerpiç burçlar ile donatılmış bir kale duvarıyla çerçevelenmiştir. Yalgın, 1950'de yayınladığı Toroslar'da Karatepeli Bölgesi adlı eserinde, Karatepe'yi şöyle belirlemiştir: "*Karatepeli yedi muhtarlığa ayrılmış dokuz köydür. Lâkin bu köyler o kadar darma dağınık bir haldedir ki: Bir köyle diğer köyün arası en az beş kilometredir. Karatepelinin yedi muhtarlığı hane adedine nazaran her ev müstakil (bağımsız) bir köy gibidir. Her evin bulunduğu yerin özel bir ismi de vardır. Benim üç beş evden oluşan topluluğu nazarı dikkate alarak dokuz parçaya ayırdığım Karatepeli köyleri: Darılık, Mengez, Darıçukuru, Küp, Kışlak, Karahan, Bahçecik, Kızıldam'dır.*"

Karatepe Kilim Kooperatifi Başkanı Ali Cafri, kendisiyle 1991 Temmuz'unda yapılan söyleşide Karatepe ve köylerini şu şekilde tasvir etmiştir:

"Karatepe yöresinin ortasında bir dağ var. Bu dağdan kaynaklanarak Kadırlı'nın doğusundaki yöreye Karatepe denir. Yöre oldukça yüksektir. Karatepe diye bilinen bölgede; Kızıyusuflu, Bahadırlı, Bekereci, Karatepe, Durmuşsofulu, Cıyanlı köyleri vardır. Bu köylerin bütününe Kadırlı'de Karatepeli denir. Aslantaş Barajı Karatepe, Kızıyusuflu ve Bahadırlı Köylerinin tarımını öldürdü. Toprak baraj altında kaldı. Kısaca bu köylere göz atacak olursak; KızıyusufluKövü: Yaklaşık 300

⁸⁰İNAN, Burak, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Turizmi ve Bir Turizm Modeli Önerisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009, s. 63.

haneli, 2000 nüfuslu olan Kızıyusuflu Köyü Bozdoğan Yörüklerinin yerleşmesiyle kurulmuştur. Dağımtır. Çiftçilik, kilimcilik, ağaç oyma işleri yaparlar. Bir de küçük hayvan besliyorlar.

Bahadrlı Köyü: Yaklaşık 200 haneli ve nüfusu 1500'ü aşkın olan Bahadrlı Köyünün çoğunluğunu Türkmenler oluştururlar. 40 hane kadar da Avşar vardır. Çiftçiliğin yanı sıra, kilim, cicim, sili dokurlar. Karatepe Köyü : Diğer köylere göre daha zengindir. Tarım arazisi geniştir. Karakeçili aşireti, Kumarlı Aşireti ve Türkmen ve Avşarlar vardır. 280 hane 1870 nüfusludur. Kilim, çul, çuval dokurlar.

Bekereci Köyü: Büyükçe bir köy. Yörük, Türkmen ve Avşarlar köyü oluşturuyorlar. İlginçtir bu köyde dokuma yok. Az da olsa çiftçilik ve hayvancılık yapıyorlar.

Durmuşsofulu Köyü: Yaklaşık 100 haneli ve nüfusu 400 kişiyi aşkın. Çiftçilik yapıyorlar. Türkmen köyü, dokuma çok az yapıyor.

Civanlı Köyü: Yaklaşık 350 hane ve nüfusu 3000'nin üzerinde. Kilim dokuyorlar, çiftçilik yapıyorlar ve hayvan besliyorlar. Türkmen ve Yörükler köyü oluşturmuşlar. Bu köylerin ortak özellikleri 1950'li yıllara kadar yazın deve ve atlarla Uzunayla'ya, Binboğa, Aladağ, Konur Dağı, Erciyes Dağına göçerlerdi. Yaylada Karacadır da barınıp koyun, keçi, deve, inek, at besliyorlardı. Kışın ise belirtilen köylerdeki kışlaklarına dönerlerdi. 1950'lerden önce bugünkü gibi çağdaş konutlar yok 8-10 metre uzunluğunda çitle çevrili, üzeri otları örtülü, içi sıvalı, sıvasız basit evlerde oturuyorlardı. Bugünün yaşlıları o günleri özleyerek babalarımız o evlerde 120 yaşına kadar yaşarlardı... Bu köyler buradaki kışlaklarına yaklaşık olarak 17.yy.'da yerleşmişler⁸¹.

Toprak Kalesi: Osmaniye'ye 7 km uzaklıktaki Toprak Kalesi'nin yapılış tarihi bilinmemektedir ve kale yığma tepe üstüne kurulan kale, Abbasiler devrinde tekrar inşa edilmiştir.

Hemite Kalesi (Gökcedam Köyü): Osmaniye'nin 20 km kuzeybatısındaki Hemite Kalesi, Ceyhan Nehri'nin kıyısında, sarp bir tepenin üzerindedir. Üç kemerli yontma taş kullanılarak yapılmıştır. İkişer katlı 20 burçtan ibaret sur 8-10 m yükseklikte ve 1500 m uzunluğundadır. Dış surların içinde Romalılardan kalma tiyatro, saray, tapınak ve hamam kalıntıları vardır.

⁸¹ YALGIN, Ali Rıza, Uludağ Türkmen Etnografyası, *Türk Folklor Araştırmaları*, No:9, 1950, s.8.

Kaypak (Savranda) Kalesi: Romalılardan kalan kale Osmaniye'nin doğusunda Kalecik Barajı'nın yanında yer almaktadır.

Çardak Kalesi: Romalılardan kalan ve 200 metrelik sarp bir tepenin üstüne kurulan kale Osmaniye'ye 6 km uzaklıktadır.

Kötü Kale: Gebeli Mahallesi'nde yer almaktadır.

Dereobası Kalesi: Dereobası köyünde iki küçük kaleden oluşmaktadır.

Mitisin Kalesi: Zorkun merkezine 2 km uzaklıktadır.

Kara Fenk Kalesi: Hasanbeyli ilçesinin 7 km. doğusundadır. Yapıldığı tarih hakkında farklı görüşler vardır. Ne yazık ki antik dönem ve ortaçağdaki adı bilinmemektedir.

Karakışla Kalesi: Osmaniye'nin doğusundadır.

Kırıklı Kalesi: Kırıklı köyündedir.

Haruniye Kalesi: Düziçi köyünün üstündeki tepelerde bulunmaktadır. Haruniye Kalesi, MS 785 civarında, Kahramanmaraş kentini Kilikya ovasına bağlayan stratejik bir yolun bir kısmını güvence altına almak için bir Abbasi Halifesi olan Harun Reşit tarafından yaptırılmıştır.

Babaoğlan Kalesi: Ovada, aynı adlı köyün hakim bir tepesi üzerindedir. Ata binmiş süvari kabartması nedeniyle kalenin Hierapolis-Kastabala kentinin kurucusu ve kralı Tarkondimotos tarafından M.Ö. 39'da yaptırıldığı sanılmaktadır.

Harun Reşit Kalesi: Düziçi ilçesinin 3 km kuzeydoğusunda, Kurtbeyoğlu mahallesindedir. Abbasi Halifesi Harun Reşit'in uç beyi Faraç Bey tarafından 799 yılında bölgeyi ve bölgeden geçen stratejik yolları korumak, etraftaki kalelere bağlantı ve destek sağlamak amacıyla yapılmıştır. Askeri yönden büyük önem taşıyan bu yöre ve kaleye Horasanlı gönüllü Türk mücahitleri yerleştirilmiş ve iskan edilmiştir. Kale 959 da Bizanslıların, 13. yy da Memlukların 14. yy da Mısırlıların eline geçmiştir. Doğal Kayalıklar

üzerine inşa edilmiştir. Orjinal planını korumaktadır. Alanda Türkiye'nin az bulunan endemik bitki örtüsü olan Adana Çiğdemi bulunmaktadır. Adana çiğdeminin bulunduğu alan, doğal sit alanı olarak tescillenmiştir. Kale Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2011 yılında restorasyonu yapılarak ziyarete açılmıştır⁸².

A. FOLKLORİK FAALİYETLER

Türkiye'de halkbilimi (folklor) alanındaki bilimsel çalışmalar, İstanbul Üniversitesi'nde Fuat Köprülü'nün başkanlığında 1924'te Türkoloji Enstitüsü'nün kurulması ile başlamıştır. Cumhuriyeti'nin ilk 20 yılında Fuat Köprülü, halkbilimi çalışmalarına çok ciddi katkılarda bulunmuştur. 1927'de kurulan Halk Bilgisi Derneği, folklor çalışmaları yapmıştır. Derneğin fahri başkanı dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'dir. Bakan tarafından destek gören dernek, özerk bir teşkilat olmasına karşın geniş bir çerçevede devlet olanaklarından yararlanmıştır. Derneğin resmi yazışmaları Büyük Millet Meclisi'nin yazı bürosunda ücretsiz olarak yapılmıştır. Dernek tarafından yayımlanan ilk eserler, Milli Eğitim Bakanlığınca bütün öğretmenlere ve dernek üyelerine bedava dağıtılmak üzere satın alınmıştır. Halk Bilgisi Derneği ulusal düzeyde üyelik kampanyası yapmış, amatör üyelerine halkbilimi kuramını ve alan araştırması yapma tekniklerini öğretmiştir. Dernek ilk olarak yerel derleyiciler için bir el kitabı yayımlamıştır ve bu yayın, hangi unsurların halkbilimi ürünü olduğunu anlatmaktadır. Irkçı bir tavrı olmamasına karşın romantik bir milliyetçilik ilk dönem Türk folklor çalışmalarına hâkim olan anlayıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde folklorun her türünün ulus için bir önemi vardır. Örneğin atasözleri atalarımızın yüksek etik değerlerini ve felsefesini, destanlar Türk kahramanlığını, bilmeceleler Türk zekâsının keskinliğini ve parlaklığını, halk şiiri Türklerin doğal duygularını yansıtmaktadır. Kısacası, asırlardan beri temeli çökertilen ulusal ruhu, tümel bir bakış açısıyla halkbilimi ortaya çıkarmaktadır⁸³.

1932'de Halk Bilgisi Derneğinin kapanmasıyla bu derneğin fonksiyonunun bir kısmını Halkevleri üstlenmiştir. Halkevleri 1932'de açılmış ve sonraki 10 yılda bütün

⁸²KILIÇARSLAN, Hatice, *İktisadi Açıdan Bölgesel Dengesizlik Olgusu Osmaniye Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2009, s.170 ve <https://osmaniye.ktb.gov.tr/TR-60829/kaleler.html>

⁸³BAŞGÖZ, İlhan ve UĞURLU, Serdar, "Türkiye'de Folklor Çalışmaları Ve Milliyetçilik", *Turkish Studies*, Cilt:6, Sayı:3, s.1541.

kentlerde şubeleri açılmıştır. 1945'e gelindiğinde sayısı 465'e ulaşmıştır. Faaliyetleri arasında folklor derlemeciliği ve yayıncılığı da vardır.

1931'de ülkeye gelen Adnan Saygun, Ankara Mûsikî Muallim Mektebi'nde "kontrpuan" (değişik ezgileri birbirine uydurma sanatı) öğretmenliğine atanmış, 1934'te 1 yıl kadar Riyaset-i Cümhur Orkestrası'nı yönetmesinin ardından İstanbul'a geçmiş ve 1936'da İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda öğretmenlik yapmıştır. 1936'da Türkiye'ye gelen ünlü Macar besteci Bela Bartok'la Adana'nın Osmaniye ilçesine inceleme gezileri gerçekleştirmiş ve birçok halk ezgisiyle Karadeniz oyun havasını da notaya dökmüştür⁸⁴. Saygun, Bartok'un Türkiye gezisini ve onunla paylaştığı saha tecrübelerinin bazı ayrıntılarını 1951'deki yazısında anlatmıştır. Daha detaylı ve etnografik açıdan doyurucu bilgiler Bartok'un 1937'de (Türkçesi 1976) ve 1976'da (Türkçesi 1991) yayımladığı kitapta görülebilir. Adana ve çevresindeki (Adana, Mersin, Osmaniye, Çardak ve Toprakkale) bu deneysel çalışma sadece 8 gün (18-25 Kasım 1936) devam etmesine ve teknik açıdan yetersiz olmasına, kartuşları 2 dakikayla sınırlı Edison fonografinin kullanılmasına karşın Kurt Reinhard, çalışmanın ardından tespit edilen ezgiden çok etkilenmiştir. Saha çalışmasıyla ulaşılan müzik verilerinin (93 ezgi) değerlendirilmesinde Bartok ve Saygun'un yazışmaları ve değerlendirmeye dönük bulguları geç de olsa 2 kitap ile okura sunulmuştur⁸⁵.

⁸⁴BALTACAN, Mehmet, *Ahmet Adnan Saygun'nun Özsoy Operasının İncelenmesi, Reji Çalışması ve Sahnelenmesi*,2006,s.19. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.

⁸⁵YÜKSELSİN, İbrahim Yavuz, "Etnomüzikoloji Açısından Ahmed Adnan Saygun",*Bilgi Dergisi*,2011, Sayı:57,s.247-277.ss.256.

Resim 6: Bela Bartok Osmaniye Yaylalarında

Bartok, Türkiye’deyken Kayseri, Çorum, Adana ve Mersin’i dolaşmış, Adana, Mersin, Ulaş aşiretine bağlı Osmaniye ve Güney Anadolu’nun Suriye sınırındaki yörükleri üzerine araştırmalar yapmıştır. Bu çalışmalarda Bartok’a A. Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin ve Necil Kazım Akses’ten oluşan bir grup yardımcı olmuştur. Bartok ve arkadaşları bunların dışında pek çok yerleşim yerinde ezgi ve güfte derlemesiyle uğraşmıştır. Bartok, bu araştırmaların gerçekleştirildiği illeri, köyleri, icracıları, türküleri ve bu bilgileri ilave bir liste olarak “Küçük Asya’da Türk Halk Müziği” yayımlamıştır. Bartok, derleme faaliyetleri esnasında Adana’nın Osmaniye ilçesinde oturan yaşlı Bekir’in kemençeyle söylediği eski bir savaş öyküsünü dinledikten sonra duyduğu şaşkınlığı “Kulaklarıma inanamadım, eski bir Macar ezgisinin bir varyantı gibi gelmişti bana.” sözleriyle ifade etmiş, dinlediği ikinci ezginin de Macar şarkısının bir varyantı olduğunu söylemiştir.

Bartok, Osmaniye’de yörüklerin bulunduğu alanlarda gerçekleştirdiği araştırmalarda dinlediği ezgiler arasında Macar ezgileriyle benzerlikler bulmuştur. Dinlediği bir türküden etkilenen Bartok, hislerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Saat dörtte bir köylünün bahçesinde işe başlamak üzere toplandık. Ali Bekiroğlu Bekir bizi dostça karşıladı. Sorduğumuz yaşıyla ilgili sorulara gururla cevap veriyordu. Ben sevinçliydim, çünkü istediğim gibi köylüler arasında işe başlıyordum. Az sonra ev sahibinin de bir çalgı çaldığını öğrendik: Kemeçe. İhtiyar pek fazla nazlanmadan başladı bir savaş destanı söylemeye: Akıl yetmez bu düzene. Kulaklarıma inanamıyordum. Bu eski bir Macar melodisinden başka bir şey değildi. Sevinçle ihtiyarın sesini iki kere kayıt ettim.”⁸⁶

Bu araştırmalar Türk ve Macar halklarının arasında tarihi ve kültürel bağların çok eskiye gittiğini ve aralarında köklü bir ilişki olduğunu bulgulamıştır. Bela Bartok’un Türk halk müziği üzerine gerçekleştirdiği araştırmalar ve yazdığı raporlar, Türk ve Macar kültürü bakımından günümüzde de oldukça önemlidir ⁸⁷.

Ahmet Adnan Saygun ile Adana ve Mersin’i karış karış gezmesinin sonucunda oluşturulan ve bugün Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Ana Bilim Dalı Başkanlığında tutulan Türk Halk Ezgileri Arşivi’nin temeli Bela Bartok tarafından atılmış ve bundan sonra arşivleme faaliyetlerini Muzaffer Sarısözen sürdürmüştür⁸⁸.

⁸⁶ESİN, Funda, “Bela Bartok’un Perspektifinden Türk ve Macar Halk Müziği Değerlendirmesi”, *İdil Dergisi*, 2017, Cilt: 6, Sayı: 33, 1581-1595,ss.1595.

⁸⁷ESİN, Funda, “Bela Bartok’un Perspektifinden Türk ve Macar Halk Müziği Değerlendirmesi”, *İdil Dergisi*, 2017, Cilt: 6, Sayı: 33, 1581-1595,ss.1595.

⁸⁸TUNÇAY, Çağlar, *Atatürk Döneminde Müzik Alanında Yapılan Çalışmalar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir,2009,s.81.

Resim 7: Bela Bartok

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün ve yöneticilerin, milli heyecan içinde başlattığı Türk kültürü araştırmalarına katkıda bulunmak amacıyla yapılan Türkiye'ye daveti sevinçle kabul ettiğini söyleyen BélaBartók, kendisinin amacının da aynı olduğunu belirtmiştir. Türk ve Macar halklarının kültür birliğini, köy türküleri mukayesesi ile araştırmak istemiştir. Türkiye'ye geliş sebebine ilişkin Bartok'un sözleri çok anlamlı ve önemlidir:

“Türk halk musikisini incelemeyi, özellikle eski Macar halk musikisiyle eski Türk musikisi arasında herhangi bir bağ olup olmadığını ortaya çıkarmayı uzun zamandır istediğim için daveti büyük bir sevinçle kabul ettim.”

Türkiye dışındaki Türkler arasında yaptığı araştırmada, Macar halk müziğiyle Türk halk müziği arasında benzerlikler tespit ettiğini belirten Bartok, sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Bir yandan eski Macar musikisi ile bin-bin beş yüz yıl kadar önce dilleri ve uygarlıkları eski Türklerin etkisinde kalmış olan yukarı Volga boylarında yaşayan Çeremis bölgesindeki halkın müziği, diğer

tarafından eski Macar müziğiyle Rusya'nın Kazan bölgesindeki Türk-Tatar halkının müziği arasında yapılan kıyaslamalar birbirinden farklı bu toplulukların halk müzikleri arasında belirgin bir ilişkinin olduğu sonucunu ortaya çıkardığından söz konusu soruya bir yanıt bulmak kaçınılmaz olmuştur".⁸⁹

Bartok'un gelişi ile ilgili olarak Adana'da yayınlanan 20 Teşrinisani 936 tarihli Türk Sözü Gazetesi'nde "Macar musiki âlimi ve kompozitörü Bela Bartok'un ekspresle geldiği, Adana İstasyonu'nda karşılandığı, yanında İstanbul Konservatuarı Musiki Muallimi Bay Adnan ve Ankara Musiki Mektebi muallimlerinden Bay Necip Kâzım ve Bay Ulvi Cemal bulunduğu" haber verilmiştir. Bir gün sonra yayınlanan gazetede de "Prof. BélaBartók Türkülerimizi Tesbit Etmeğe Başladı" manşetiyle verilen haberde, Bela Bartok'un Adana Müze Müdürü Ali Rıza Yalman'ın (Yalgın) refakatiyle, önce Mersin'e, sonra da Osmaniye'ye gideceği bildirilmiştir. BélaBartók, Türkiye'de kaldığı 10 gün içinde 22-23-24 Kasım 1936 tarihlerinde; Osmaniye Merkezi ile Gebeli, Çardak ve Tüysüz köylerinde yaptığı araştırmalar hakkında şöyle demiştir:

"Araştırma çalışması için ayrılan zaman ne yazık ki oldukça kısıydı. Önümüzde sadece 9 gün vardı. Gezimizin planları, özellikle toprakları hayli geniş olan Türkiye'nin bu çalışma için hangi bölgesinin seçilmesi gerektiği sorusu enine boyuna tartışıldı. Dr. Rasonyi'nin önerisi üzerine en sonunda, Yörük aşiretleri denilen halkın kış aylarında konduğu yere gitmeye kararlaştırdık. Bu aşiretler; yazın Toros Dağları yöresinde, kışınsa ülkenin güney kıyasına yakın bir yerde Adana'nın (Seyhan) doğusuna 50-60 mil uzaklıktaki Osmaniye yöresinde yaşayan göçebe bir halktı."⁹⁰

Macar Müzikolog BélaBartók, Osmaniye'den; Osmaniye merkez (5 Türkü), Gebeli (1 Türkü), Çardak (15 Türkü, 2 Oyun Havası), Tüysüz (11 Türkü) ve Düziçi (2 Türkü 1 Oyun havası) olmak üzere toplam 34 türkü ve 3 Oyun Havası derlemiştir. Gaziantep'in, Kahramanmaraş'ın, Kilis'in, Hatay'ın ve Çukurova'nın ortasında bir kültür merkezi olan Osmaniye/Gavurdağları'nda efsaneleri ile çağrılan, Ceren ve Bebek bozlakları, Kurt Paşa, Dağlı, Emmimoğlu türküleri, Lorki, Şirvani oyun havaları Türk halk müziğinin antik

⁸⁹ESİN, Funda, "Bela Bartok'un Perspektifinden Türk ve Macar Halk Müziği Değerlendirmesi", *İdil Dergisi*, 2017, Cilt: 6, Sayı: 33, 1581-1595,ss.1598.

⁹⁰ESİN, Funda, "Bela Bartok'un Perspektifinden Türk ve Macar Halk Müziği Değerlendirmesi", *İdil Dergisi*, 2017, Cilt: 6, Sayı: 33, 1581-1595,ss.1598.

derinliğine ve zenginliğine sahiptir. Temennimiz odur ki, BélaBartók'un 1936'da Osmaniye'den derlediği türküler, yeni yorumlarla çalınır, söylenir, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca ve TRT Genel Müdürlüğünce "Osmaniye Türküleri" olarak arşivlenir⁹¹.

Merhum Cemal Özen'in 1940'larda Haruniye (Düziçi) Köy Enstitüsü'nde görev yaptığı sırada öğrencilerine derlettiği folklor verimlerinden ağıtları (2), bilmeceleri (3) ve atasözlerini (4) yerel tarih araştırmalarına konu olmuştur. Defterdeki derlemeler arasında önemli bir yer tutan türküler ve âşık değişleri de Cemal Özen tarafından titizlikle seçilmiş ve yeni araştırmalara kaynaklık etmektedir. Bu derlemeler arasında Osmaniye'ye bağlı köylerden derlenen türküler dönemin duygu ve kültürüne önemli bir ışık tutar. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Osmaniye-Kırmacılı köyünden derlenen bir türkü:

"Maraş'ta kına gelinim Okkası ona gelinim /Vardığın suna gelinim Sen sefa geldin gelinim/Değmen kutlu olsun Yarenim yoldaşım Bacım/ ağzın tatlı olsun Giydiğin çizme gelinim/ Ökçeyi büzme gelinim Sen sefa geldin gelinim /Ağzın tatlı olsun gelinim Sen sefa geldin gelinim/ Ağzın tatlı olsun gelinim Annaçta soku gelinim/ İçinde korku gelinim /Vardığın fakı gelinim Gelmen kutlu olsun gelinim/ Ağzın tatholsun gelinim Sen sefa geldin gelinim/ Annaçta mazı gelinim İçinde özü gelinim / Hacı'nun kızı gelinim Sen sefa geldin gelinim /Gelmen kutlu olsun gelinim Ağzın tatlı olsun gelinim/ Giydiğin atlas gelinim İğneler batmaz gelinim /Yalnız yatmaz gelinim Sen sefa geldin gelinim /Değmen kutlu olsun gelinim /Ağzın tatlı olsun gelinim"

Osmaniye - Cevdetiye köyünden derlenen bir türkü:

"Bayramda yeşil giyenler/Dünyada önekli diyenler/Yetimin hakkın yiyenler /Sualini verir bin gün/Çeke çeke Şam eline indirdin /Zaharböyleyemiş bizim yazılar/Kuzu ile halallaşıp gitmedim/Ahret hakkın helal edin yavrular/Bir etek tuttum da iki tutamadım/ Çiçek olup yeryüzünde bitemedim/ Yavruyunanelallaşıp gitmedim/ Ahret hakkın helaledin yavrular"

⁹¹IPEK, İsmet, "Osmaniye Béla Bartók Müzesi", *Güney Mimarlık Dergisi*, Mart 2012, Sayı:7,s.70-74,ss.71.

Bahçe-Hacılar köyünden derlenen bir türkü:

*“Yeryüzünde biten türlü çiçekler/ Yalan oldu söylediğim gerçekler/ Maha doğru aşığıden köçekler/
Analar, kuzum den de bozular/ Kale taş başı, hey Araboğlu Dostumun hilal kaşı/ sar gelin beni /Gel sarılıp
yatayım/ hey Araboğlu Dosta düşmana karşı/ sar gelin beni/ Kaleden iniyorum el Araboğlu /Çevirsem
dönüyordum, sar gelin beni/ Aşkından kibrit oldum, elaraboğlu/ Üfürsen yanıyorum, sar gelin beni”*

Osmaniye-Kırmacılı köyünden derlenmiştir:

*“Gökyüzü görünmez oldu kuzgundan kuştan/ At işlemez oldu yatan ileşten/ İki şehit verdimde er
güreşten/ Biri Köçeklioğlu biri Genç Osman/ Başın görünmez de dumandan pustan/ Eğri başlı güzel mi gelir
hastan/ Sağ yanın saracık ta solup Abustan/ Elim Avşar dağı erit Binboğa/ Binboğa'yı dersin de ünlüdür
ünlü/Yazın al giyer de kışın emir donlu/ Sağın saracık da solun ırahanlı/ ElinAvşar dağı erit Binboğa/
Binboğa da Goç dağımı gözetir/ Lalen sümbüle geyik göbağı tazedir/ Ablak sığırların boynun uzatır”⁹².*

Derlenen bu eserler Ali Rıza Yalgın'ın Cenupta Türkmen Oymakları (Adana,1934) adlı eserinde yayınlanmıştır.

B. DİNİ GELİŞMELER

Osmaniye'nin 1865 yılında kurulmasına rağmen Osmaniye'de ilk cami Cebelibereket devrinde 1890 tarihinde inşa edilmiştir. Osmaniye'de Müderris Hacı Vehbi Rizevi tarafından açılan medreseye yeğeni Müderris Hacı Mehmet Reşit Efendi'nin de gelmesi ile Osmaniye ilim merkezi haline gelmiştir. Osmaniye'nin ilk müftüsü Başlamışlı Müftü Ziya Efendi'dir. Hacı Hüseyin Efendi başkanlığında kurulan 1905 tarihli Envarülhamit vakfı ve halkın yardımları ile yapılan Envarülhamit Camii devrinin en muazzam mabedidir. Envarülhamit Camii'nin ilk imamı “Arap Hafız” denilen Arapzade Mehmet Efendi'dir. “Kürevi Müftü” Ahmet Akbaş Efendi, “Üsküt Hoca” Yusuf Ziya Efendi şimdiki Yedi Ocak İlkokulu, o zamanki Numune Mekteb-i İbtidaisi'nde de öğretmen olarak görev yapan müftülerdir.

Medine'nin İngilizler tarafından işgali sebebiyle Anadolu'ya gönderilen Medine Müderrislerinden Başkurdistanlı Mehmet Mansur Efendi, Türkistanlı Hacı Adrurahman

⁹²KOZ, Mehmet Sabri, 1940'larda Çukurova'da Derlenmiş Türküler ve Âşık Deyişleri, I. Uluslararası Karacaoğlan ve Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, 1990, Adana, s.462,463,500,501.

Efendi sayesinde dünkü aşiret şehri Osmaniye “mütedeyyin insanlar şehri” haline gelmiştir.

Cebel-i Bereket Vilâyeti Halk Fırkası merkez şubesinde hazırlanan ve 1925’te Adana’daki Türk Sözü Matbaası’nda basılan *Türkiye'nin Sıhhi İçtimai Coğrafyası/Cebel-i Bereket (Osmaniye) Vilayeti* adlı eserde dönemin nüfus yapısı ile ilgili yine ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkündür. Esere göre cumhuriyetin ilk yıllarında Osmaniye’de dini alandaki gelişmeler şu şekildedir.

“ *Dini Vâz’iyet Vilâyetimiz sùkkânının ekseriyet-i mutlâkası Hanefî ülmezhebdir. Islâhiye Kazası dâhilinde birkaç Türk köyü ile birkaç Kürd köyü alevidirler. Mezheb-i hanefiden olan ekseriyet-i mutlakada dine karşı pek saf ve kuvvetli bir merbutiyet vardır. Maa-haza dinin saffet ve halisiyetini (saygınlığını) haleldâr etmiş olan birçok hurâfat ve ifratatından halk umumiyetle berîdir. Belki de aşiret hayatının şekl-i ser-azâdigisi dolayısıyla olmalıdır ki, dinin halk arasında carî ve münteşîrşekl, merasimi, esasât-ı diniyeninmetânet ve safvetinden pek cûz’i inhiraf edebilmiş ve din fitriliğini muhafaza etmekde bulunmuşdur. Bu itibarla halk ne bir takım fuzûli ve mûnzammhurâfatın taht-ı tesirinde kalarak câhilâne ve manasız bir taâsubun kurbanı olmuş, ne de dine karşı laûbali ve la-kayd bir vaziyet almışdır.*”⁹³

Cumhuriyet devrinde, medreselerin kapanması üzerine milletvekili Basri Demir’in gayretiyle 1935’te Osmaniye’de açılan Kuran Kursu’na İskender Hoca öğretmen tayin edilmiştir. Yörük Müftü Mustafa Yazar, İmam Ali Rıza Genç, Müezzin Arpacı Ali bu dönemin efsane din gönüllüleridir.

Halep Medresesi’ne giden Bestami Aksu, Ahmet Şahin, Remzi Çardak, Medine Medresesi’ne giden Hanifi Ünal ve Osman Yılmaz, Şam Medresesi’ne ve Kahire El-Ezher’e giden Nihat Ezici dönemin önemli isimleridir.

Osmaniye din gönüllüleri tarihi içinde Müftü Bestami Aksu’nun özel bir yeri ve önemi olduğunu, Türkiye’nin “**İyilik Çınarı**” Kızılay’ın Osmaniye Şubesini merhum müftü Bestami Aksu’nun kurduğubilinmektedir. Şehrin önemli isimlerinden biri olan İsmet İpek’in verdiği bilgilere göre:

⁹³“Türkiye'nin Sıhhi İçtimai Coğrafyası İçtimaiye Vekâleti”,1925,s.11.

“Bestami Aksu, aslen Erzin’lidir. Erzin’de Morsu ailesindedir. Erzin’de ilk tahsilini yaptıktan sonra Halep’te Medrese-i İlmiye’ye gitmiş, bir süre de Erzin’de Kazanlı Hoca Mehmet Mansur Efendi’nin medresesine devam etmiştir. 1943 yılında Osmaniye Müftülüğüne Vaiz olarak tayin edilen merhum Bestami Aksu 1957’de Adana Müftüsü, 1963’te Osmaniye Müftüsü, 1967’de Antalya Müftüsü, 1968’de Edirne Müftüsü olarak hizmet etmiş, 1990 yılında Osmaniye’de vefat etmiştir.

Kızı Ayşe Gökcan’ın verdiği bilgiye göre Osmaniye Kızılay Şubesi Başkanı merhum Bestami Aksu, Allah rızası için yürütülen bir görev addettiğinden yaptığı faaliyetleri paylaşmayı tercih etmese de gece geç saatlere kadar yakın beldele ve köylere, çoğu zaman yaya olarak seyahat ettiğini, ziyaret ettiği beldelerde Kızılay kumbarasına bağış topladığı ifade edilmiş, Türkiye çapında Kızılay merkezleri arasında bir bağış toplama müsabakası tertip edilmiş ve Bestami Aksu’nun başında bulunduğu Osmaniye Kızılay Şubesi Türkiye çapında Kayseri ile birlikte birinci gelmiştir. Bu münasebetle Bestami Aksu, zamanın Cumhurbaşkanı merhum İsmet İnönü tarafından, Ankara’da düzenlenen törende bir berat ve altın kaplama bir rozet ile ödüllendirilmiştir.”⁹⁴.

Osmaniye’de dini gelişmeler arasında yukarıda bahsedilen milletvekili Basri Demir’in gayretiyle 1935’te Osmaniye’de açılan Kur’an Kursu önemlidir. 1937 yılından itibaren faaliyete başlayan bu kurs 1950 yılına kadar devam etmiştir. Katılımcılarının sadece erkeklerden oluşması dikkat çekmektedir. Bu kursun yıllara göre katılımcı dağılımı aşağıdadır.

Tablo 12: Yıllara Göre Osmaniye Kuran Kursu Katılımcı Sayıları⁹⁵

⁹⁴Başak Gazetesi, 2017.

⁹⁵ 1932-1933 Maarif İstatistiği, s.242-251, 1933-1934 Maarif İstatistiği, s.382-395, 1934-1935 Kültür İstatistiği, s.310-325, 1937-1938 Maarif İstatistiği, s.236-255, 1938-1939 Maarif İstatistiği, s.358-379, 1939-1940 Maarif İstatistiği, s.348-375 1940-1941 Maarif İstatistiği, s.352-385; 1941-1942 Maarif İstatistiği, s.366-393; 1942-1943 Milli Eğitim İstatistikleri, s.366-401, 1943-1944 Milli Eğitim Meslek, Teknik ve

Yıllar	Toplam Katılımcı
1937-1938	23
1938-1939	32
1939-1940	27
1941-1942	29
1942-1943	34
1943-1944	68
1946-1947	55
1947-1948	55
1948-1949	38
1949-1950	80

V. OSMANİYE HALK KÜLTÜRÜ TEMALARI (YAYLA KÜLTÜRÜ, AĞIT, ÂŞIKLIK GELENEĞİ)

A. YAYLA KÜLTÜRÜ

Türk milli kültüründe ve ekonomik hayatında önemli bir yeri olan yayla ve yaylacılık faaliyeti coğrafya, turizm, çevre, orman gibi pek çok bilimin konusu içerisine girmiş ve bunlar yayla ve yaylacılığı tanımlamışlardır. Yayla, yaz mevsimlerinde sıcaktan etkilenmemek ve hayvan otlatmak için kullanılan meralık dağ üstü yerlerdir. Bir yerleşim birimi ve iktisadi çalışma alanı olan yayla, farklı yerleşimlerdeki farklı sosyo-ekonomik yapıdaki grupların yılın belli bir dönemlerinde çıktıkları, beşeri ve ekonomik faaliyetlerde buldukları alandır⁹⁶.

Yaylacılık geleneği ilde bir yaşam kültürüdür. Okulların tatil edilmesiyle Çukurova ve Osmaniye halkı yaylalara göç etmektedir. Osmaniye ili sınırlarında irili ufaklı birçok yayla bulunmaktadır. Bu yaylalardan belli başlıları ise: Zorkun, Cebel, Mitisin, Dervipınarı, Fenk, Ürün, Bağdaş, Maksutoğlu, Beyoğlu, Olukbaşı, Almanpınarı, Yoğunolu, Oruçgazi, Yırce, Karafenk, Karataş gibi yaylalardır. Zorkun yaylası bu

Yüksek Öğretim İstatistikleri, s.98-145, 1949-1950 Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri, s.218-303.

⁹⁶KOCA, Nusret,*Osmaniye Yaylaları*, 2011,s.9.

yaylaların en büyüğüdür ve Osmaniye'nin güney-doğusunda, Nur Dağı eteğinde bulunmaktadır⁹⁷.

Zorkun Yaylasının yöredeki yaylalarla birlikte, Türklerin bu yöreye gelerek Haraz mevkiine yerleştikleri 13. yüzyıldan itibaren hayvancılık ekonomisine hizmet eden yayla olarak kullanıldığı, Osmaniye'nin kuruluşu ve yöredeki aşiretlerin iskânından sonraki dönemlerden itibaren ise hayvancılık yanında dinlenme amaçlı yayla olarak da kullanıldığı bazı tarihi verilere dayanarak söylenebilir. Zorkun Yaylasını, Osmaniye'ye bağlayan karayolunun 1930'lu yıllarda ceviz kütüklerini götürmek için açılması ile beraber yaylacılık faaliyeti artış gösterse de, yayladaki yaylacı sayısının artması 1950'li yıllardan sonra olmuştur. Tüm Türkiye'de olduğu gibi yörede de bu tarihten sonra kentleşmenin hızlanması dinlenme amaçlı yaylacılık faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur⁹⁸.

Osmaniye çevresindeki yörüklerin eski yönlerinden biri de Düziçi'dir. Düziçi, Düldül Dağı eteklerine kurulmuş, bitki örtüsüyle sularının zenginliği bakımından dikkat çeken bir ilçedir. Bölgeye yerleştirilen Varsak Türkmenleri, bugün de yaylalar göç etmekte ve yaylacılık geleneğini yaşatmaktadır.

1940'lı ve 1950'lerde hayvancılığın yanında yaylacılık da yapılmıştır. Bu 10 yılda ova köylülerinin pek çoğu çiftçilikten daha fazla hayvancılık ile uğraşmaktaydı. Bundan dolayı "davarlılık" öne çıkmıştı. Hayvanları bulunmayanlar da sıcaklardan, susuzluktan ve sinek istilasından kaçmak için yaylalara çıkmışlardır.

İlçede, yaylacılığı 1950-1960'lara dek süren eski yaylacılık ve 1980-1990'lardan sonraki yeni yaylacılık olarak 2 dönemi vardır. Aradaysa yaklaşık 20 yıl süren bir duraklama olmuştur. Eski ve yeni yaylacılık arasında iklimdeki değişiklikler, ekonomik etkenler ve ek olarak hayat şartlarındaki değişiklikler olduğu söylenebilir.

Düldül dağının etrafında bulunan yaylalardaki Varsak Türkmenleri, Fırka-i İslâhiye Kanunu ile Haruniye Ovası'na inmiş ve buraları vatan edinmişlerdir. Ancak Varsak Türkmenleri, yaylacılık geleneğinden uzaklaşmayıp yazın yaylalara göç etmeyi

⁹⁷KILIÇARSLAN, Hatice,... *Osmaniye Örneği*,2009,s.171.

⁹⁸KOCA, Nusret,Osmaniye Yaylaları, 2011,s.27.

sürdürmüşlerdir. Günümüz koşullarında, Düziçi'nde yaylacılık geleneği Varsak Türkmenlerince sürdürülmektedir. Varsak Türkmenlerinin yaylacılık geleneklerini şu başlıklar etrafında incelenebilir:

Yaylaya Çıkış Amacı: Varsak Türkmenlerinin yaylaya çıkma amaçlarının başında temel geçim kaynakları olan hayvancılık gelmektedir. Daha önceki dönemlerde göçtükleri yaylaların sahibi olan Varsak Türkmenleri, bu alanlarda hayvancılıkla ilgili ürünler yetiştirirler. Yaylalardaki alanlara genel itibarıyla firik darı, meke, çavdar, arpa gibi ürünler ekilir. Ürünlerin ekim ve hasadı için yaylaya çıkılması gerekir. Bölgeye yapılan yatırımların sonucunda yol, su, elektrik ve telefona kavuşan yaylalarda Varsak Türkmenleri tarafından inşa edilen lüks yayla evleri vardır. Bölgede günümüzde bir taraftan hayvancılığa dayalı yaylacılık yapılır iken öte taraftan da dinlenme ve tatil amacı ile yaylalara çıkılmaktadır.

Göç Zamanı: Anadolu yörükleri, kış mevsimini kışlaklarda geçirmektedir. Nisandan itibaren ovalar ısınır yörük aşiretlerinde bir hareketlilik görülmeye başlanır, yaylalardaki ot bolluğuna ve serinliğe alışan koyunu, keçiyi, deveyi, ineği kışlakta tutmak zor bir hal alır. Oba reisleri ve erkekleri göçe başlanmadan az önce bir araya gelerek yaylaya çıkış zamanına karar verirler.

Göç Hazırlığı: Göçten önce etraftaki kutsal mekanlarla türbelere gidilir, kesilen kurbanların eti yenir. Köydeki komşuların elleri öpülür ve onlardan helallik alınır. Farklı yaylalara gidecek olan obalar da birbirleriyle helâlleşir. Ziyaretine gidilen yatır ve türbe gibi kutsal yerlerde bolluk ve bereket için dua edilir. Göçün yükü, yaylada kullanılacak araçlar gereçlerdir. Göç öncesinde kara çadırlar onarılmakta ya da eskiyen bölümleri yenilenmektedir. Şu eşyalar göç yüküdür: Kilim, keçe, minder, halı, yastık, süt-peynir ve yağ üretiminde kullanılan her türlü kap kakak, giyim eşyaları ve bulgur, şeker vb. erzak. Dokuma tezgâhları yaylaya çıkarılmaz. Ancak hayvancılık gereçleri, ekmek sacı ve hamur teknesi yaylaya götürülür. Göçten önce hayvanlar ile ilgili hazırlıklar bitirilir, kuzular süttten kesilir ve koyunlardan ayrılarak otlakta otlamaya alıştırılır. Sürülerdeki hayvanların damgalama işlemi tamamlanır ve hayvanlar aşılanır. Kadınlar, yayla göçünden önce yoğun bir hazırlık yapar. Yörük kadınları ıstarının ve çulhasının başına geçerek obası için gereken

eşyaları dokumaya başlar. Bazı dokumalara “ıstarlık” bazılarına da “çulhalık” denir⁹⁹. Erkekler, yayla göçünde lazım olan eşyaları şehirden temin eder. Her aile bol miktarda yeme içme malzemesi tedarik eder. Çökelek, söğüş, ballı yufka, kavurma, peynir, yufka ekmeği ve süzme yoğurt bu yiyeceklerdendir. Bol miktarda yufka ekmeği yapılır. Varsak Türkmenleri, 20-25 yıl öncesine kadar yaylaya çıkmadan evvel Sabun Çayı’nın içinde bulunan su değirmeninde un, bulgur, dövme ve miktanlı (arpa ve buğday karışımından yapılan un) çektirirlerdi. Günümüzde bu değirmenlerinin yerine elektrik ile çalışan değirmenler kullanılmaktadır. Yaylaya atlar ile çıkılan dönemde erkekler, eşeklerin ve atların semerlerini gözden geçirip tamir eder, kolon denilen ipleri hazırlarlardı. Göçte kullanılan taşıma hayvanlarının başında at, eşek ve katır bulunmaktaydı. Her ailenin kendi yükünü götürebilecek miktarda hayvanı bulunmaktaydı. Yaşlı ve çocuklar hariç göç yürünerek tamamlanırdı. Bugün artık göçler at ve eşeklerle değil; kamyonet, traktör ve özel araçlarla yapılmaktadır. Göçer hayat tarzında önemli bir yeri olan ve Çukurova Yörükleri tarafından “çul çadır” “kıl çadır” isimleriyle bilinen kara çadır, yer tezgâhlarının üzerinde keçi kılı kullanılarak dokunmaktadır¹⁰⁰. Çukurova’da hayatını sürdüren yörüklerden Sarıkeçililer ve Karakeçeliler, çadır geleneğini günümüzde de sürdürmektedir. Varsak Türkmenleri de eskiden bu çadırları kullanmaktaydı. Yörükler, çadır yapmak üzere keçi kılını eğirerek elde ettikleri ipi kullanmışlardır. Kirmende eğrilerek ip haline getirilen bu malzeme ile çadır dokunmaktadır. Dokumalar birleştirilmek suretiyle çadır haline getirilmektedir. Çadır dikme gününde bütün komşular birleşip çadırı diker ya da diğer bir ifadeyle çatar. Kurban kesilerek dualar okunur. Bu kıl çadırların 3 ya da 4 direği ve 8 bağı vardır. Sivriltilen kazıklara bağlanan çadır, yere çakılmaktadır. Gerilen çula “siti” çadırların başına “başbağı, ortabağı, pirtibağı” gölgeliklere de “alacak” adı verilmektedir. Çalidan kesilen ince çubukların üstüne çul çekilip gölgelik yapılır.

Göç Sırası ve Göç Yolları: Göç esnasında koyunları erkekler, kuzu ve oğlakları çocuklar ve genç kızlar idare eder. Derlenip toparlanma bittiğinde yükler tutulur. El ıstarında dokunmuş çuvallara yiyecekler konur, denkler çatılır. Yük tutma işini yapan kişiler, obanın en yaşlı koca-karı ve nineleridir. Onlar izin vermeden çuvallara herhangi bir

⁹⁹YALMAN, Ali Rıza, “Cenupta Türkmen Oymakları”, Haz: Sabahat Emir, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1977, s. 246.

¹⁰⁰ KUTLU, Mustafa Muhtar, Göç, Nostalji ve Festival. Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu, 1987, s. 338

eşya konmaz. Derlenip toplanma işi, eski adetlere göre gerçekleşir: Gelinler yeni kıyafetlerini giyer, yetişkin kızlar altınlı feslerini kaşlarının üzerine eğer. Sıra katarbaşı kızın seçilmesine gelir. Obabaşı bir kızı seçtiği kız evlenme yaşına gelmiştir. Katarı çekecek olan maya, kilimler, halılar ve örmeler ile süslenir. Onu yedecek olan kız, başını güzel bir tozak ile süsler, fesini hotozlatır, eline süslenmiş hayvanın yularını almak suretiyle göçün başında yürür. Gün doğmadan obanın ihtiyar ağası, katara kılavuzluk etmek için hayvanını koşturarak öne geçer ve o gece konaklanacak yer bulunur¹⁰¹. Göçün süresi yaklaşık 10-20 gün civarındadır. Göçler genel olarak 2 evreli yapılıdır. Çobanlar önde sürüler ile gider, arkadan eşyalar ile beraber oba mensupları yürür. Ana yollardan uzak, hayvanların otlayabileceği bir göç yolu tercih edilir. Sürüler ile insanların arasında fazla bir mesafe bırakılmaz. Süt ve peynir üretimine göç süresince devam edileceği için hayvanların sağılması lazımdır. Varsakların ilçe merkezindeki köylerinden başlayarak yaylaya çıkış güzergâhları sırası ile şöyledir:

"Gümüş, Akdere, Varsak, Taş Obası, Kızıl Tarla, Beş Kesme, Telliler, İkizdeğirmeni (Karacaoğlan), Şekeroğlu (Sailler), Zindağan, Çam Konuşu, Fındık (Yukarı Varsak), İğde, Çamrak, Büyük Guz, Eğrelti, Uzun Ok, İspirler, Çabıtlı Alıç, Gıyma, Tespi Yücesi, Karadillik, MağsırınHopuru, Kilise Yeri, Alıcın Başı, Boğarsılık, Ganlutaş, Gayacıl, Topraktaş, Tahtalı Kabir, Koca Çınar, Hüpyudan, Siyeş Yeri, Gısıık, Ayrı Tepe, Asma, Süt Tepesi, Çanakkale, Halbur, Karacaoğlan Mezarı, Varsak Pınarı, Çağlayan, İnce Tarla, Kirazlı Pınarı, Höyük, Çatal Çam, Yel Değmez, Karacapınar, Hoğdu Beli, Kör Kuyu, Gümüşlü Kaya, Gülsüm Ali'nin Oluğu, Ağ Alıç, Oğlak Kıran, GocaGamalak, Yıkık Değirmen, Kara Kız Pınarı, Gabının İçi, Acı Elma, Karadut Boğazı, Cirvelik, Guz Yavşan, Güney Yavşan, Boğaz Yavşan, Kürekli, Yıldırım, Kum Cukuru, Çaylık, Kaman Beli, Karlık, Başyurt, Göğyurt, Küçük Deresi, Olucak, Nacar, Garga Boğazı, Ağa Bel, Gızlar Yaylası, Gızıl Kaya, Tekneli, Öküz Götü, Börklü Pınar, Danlık, Damlalı, Çatak, Kazık Geçmez, Dardahan, Üçgeçek, Küşnelik, Ekiz Değirmeni, Alıç ve Hoğdu"¹⁰²

Eski dönemlerde Düziçi Ovası'ndaki birtakım köyler, Osmaniye'nin kuzeyindeki bazı Türkmen köylerinden Aydınlı, Yörük ve Tecirli aşiretleri, ilçe sınırlarındaki yaylalara develeri, koyun ve keçi sürüleri ile göç ederlerdi. Yörüklerin bazıları yaz aylarını ilçenin

¹⁰¹YALMAN, Ali Rıza, "Cenupta Türkmen Oymakları", Haz:Sabahat Emir, Kültür Bakanlığı, Ankara,1977,s.181-185.

¹⁰² ŞENESEN, Refiye, "Osmaniye/Düziçi'nde Düünden Bugüne Yaylacılık Ve Varsak Türkmenlerinin Yayla Göçü",Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Adana 2011, Cilt 20, Sayı 1, s. 267-286, ss.279.

sınırları içinde geçirir, bazıları da Kahramanmaraş'ın Göksun, Elbistan sınırlarına kadar yaylardı. Bu aşiretlerden pek çoğu kış aylarında hayvanlarını getirip otlattıkları yerlerde huğ (üzeri otlarla örtülü barınak) ve çadırların içinde kalırlardı. Yaz aylarındaysa baharla birlikte buldukları yerlerden yavaşça hareket edip en son gidecekleri yere kadar giderlerdi. Havalarda serinlediği zaman yine konup göçerek kışlaklara dönerlerdi. Göç, otlakların durumuna göre sürerdi. Otlak bittikçe daha yukarı çıkılır, dönüş yolunda da aynı güzergâh takip edilirdi. Huğ sahibi olanlar huğda, huğu olmayanlar ise kıl çadırlarla kışlardı. Kaynak kişi Şerafettin Öner, o günleri şöyle anlatıyor:

*“Çocukluğumuzda Yörük, Türkmen, ve Tecirli göçerleri, hayvanları ve develeri ile Hacılar, Karkın, ve Kurtlar köylerinden geçer giderlerdi. En az on beş, yirmi gün, yüzlerce davarı ile sürüler halinde geçerken, keçilerin meleyişleri, develerin böğürüşleri gözümün önüne geldiğinde, o günlerin bir rüya olduğunu zannediyorum. Bazen göç zamanları yağmur yağar, bazen sis çöker, sisin arasında sürülerin bir kısmı bazen açığa çıkar, bazen de kaybolurdu. Kayboluşlar halinde bile oralarda bir canlılığın olduğunu hissedirdi insan. Hayvanların meleyişleri, develerin böğürüşleri, köpeklerin havlayışları ve atların uzun uzun kişneyişleri hala kulaklarımda çınlıyor. Göçerlerin köyden geçiş manzarasını, ben de önümde güttüğüm davarlarımın arasında izlerdim. O günlerde bizim için endişe veren olay da bizim davar sürülerinin, onların davarlarının arasına karışıp gitmesiydi. Bu karışıklık çok yaşanırdı. Göçerler gidecekleri yere bir günde gitmiyorlardı. Yolculuk, günler, haftalar, aylar alıyordu. İşte bunlar son varış yerlerine kadar birçok yurt yerlerinde konup göçerek gidiyorlardı. Bunlardan bir kısmı Ağayeri, Karapınar, Yazdamı, Piçliyurdu, Karabağlı, Kirazlı, Kabir, Dede Demircik, Bey Konan ve Gavur Kışlası gibi yere konup göçerlerdi. Bunlar sadece bizim köyün içinden geçip gittikleri yerlerdi. Bu gördüklerimiz göçerlerin yerleştikleri yerlerin onda belki de yüzde biri kadardır”.*¹⁰³

Bu aşiretler de zamanla yerleşik hayata geçmiş, hayvancılıktan ziyade çiftçilikle uğraşmaya başlamışlardır.

Yurt Tutma ve Yayladan Dönüş: Patika yollar kullanılarak Sabun Çayı'na doğru yürüyerek gidilir ve Gavur Köprüsü'nden geçilip Çatak'ta dinlenilir. Yağmur yoksa açık havada, varsa çadırların içinde ikamet edilir. Buradaki 1 günlük ikamet müddetince evin reisi, kendilerinin yaptığı barutları kullandıkları dolma tüfek ile yabani hayvanlardan aileyi korumak üzere nöbet tutar. Gece, tüfek ile saat başı ateş edilir. Sabah merkepler yüklenir,

¹⁰³ ŞENESEN, ... Varsak Türkmenlerinin Yayla Göçü, ss.281.

çadırlar sökülür ve yola düşülür. Çam korusundan geçerek Bozyurt'laGannıseki (Kanlı Seki) arasındaki bir yerde molaya durulur. Mola yerinde otlaklar bolsa burada bir ay kalınır, azsa birkaç gün yeter. Daha sonra Öküz Götü, Tekneli ve Kızılkaya'da bir ay kalınır. Bu noktalarda yayla eğlenceleri olmaz, daha çok işler yapılır. Bu güzergâhın ardından Nacar yaylasına varılır. Buradaki kışlaklarda bulunan toprak evler ve ahırlarda iki ay kalınır. Geçici olarak Maraş bölgesinden gelen ve bu kışlaklarda kalan Çayırğan köylüleri, Varsakların ilk yayla hareketi ile Nacar'daki kışlaklardan çıkarak Maraş'taki yaylalara gider. Çayırğanlılar, kışı bu kışlaklarda geçirir. Varsaklar, Nacar'dan Alıç Yaylası'na gider. Burada da bir ay kalır. Alıç'ta ekinler biçilip harmanlar çekilir. Buradaki samanlarla buğdaylar, hayvanların yardımıyla Nacar'daki kışlaklara getirilir. Alıç yaylasından Hoğdu Yaylası'na geçen Varsaklar, burada da 1 ay kalır.¹⁰⁴

Varsaklar, yaylaları sahiplenmelerinden dolayı Tecirli (ova köylerinden gelen yaylacılar) ve Çukurova'dan gelen yörüklerden, Varsaklara ait yaylaların sınırları içinde hayvanlarını otlatmalarının karşılığında “otlakiye ücreti” alır. Gelenler, otlakiye ücretini Varsak muhtarına ödemektedir. Nacar Yaylası'na giden gruplar Nacar'da, Hoğdu'ya gidenler Hoğdu'da yaylamaktadır Hayvancılık ile ilgilenmeyenler de günümüzde aynı biçimde yaylalara göç eder. Yaylara gidiş esnasında kondukları yerlerde oyalanmazlar.

Yaylada Sosyal Hayat ve Yayla Şenlikleri: Varsaklar, Hoğdu Yaylası'nda çadırlarını kurup büyük bir ateş etrafında sinsin oynar, güreş tutar, yayla ve sevda türkülerini söylerler. Bu yaylalarda davullu zurnalı düğünler yapılır. Günümüzde de bu gelenek devam eder. Ölenlerin vasiyeti varsa Karacaoğlan'ın mezarının bulunduğu Hoğdu Yaylası'na yaylalara gömülür. Bu yaylada, eskiden Karacaoğlan'ın hatırası için âşıkların getirildiği törenler yapılırdı. Varsaklarca tertip edilen bu törenlere çevre köyler pek fazla katılamazdı.

Yayladan Dönüş: Yaylaya yapılan göçlere “çıkış” yayladan kışlak yerine yapılan göçlere “dönüş” adı verilir. Dönüşteki süre, yüksekten alçağa inildiğinden dolayı daha kısa

¹⁰⁴ ŞENESEN,...Varsak Türkmenlerinin Yayla Göçü, ss. 278

sürer. Varsak Türkmenleri, yaylada 4 ay kalır ve eylül, ekim aylarında tekrar ilçede bulunan ikametlerine dönerler¹⁰⁵.

B. OSMANİYE AĞIZLARI

Türkiye'nin farklı bölgelerinde Türkçenin farklı şekillerde konuşulması daha doğrusu tarihî dönemlerde Orta Asya'dan Anadolu'ya göçlerin dalga dalga devam etmesi, 24 Oğuz boyunun 23'ünün Anadolu'ya gelip yerleşmesi, Oğuzlar dışında diğer Türk boylarından da Anadolu'ya göç edenlerin olması, lehçeler arası etkileşimler ve daha başka sebeplerle yöre ağızları meydana gelmiştir. Ağızlar, bölgeseldir ancak aynı bölge içindeki iller, ilçeler ya da köyler bazında da farklılık gösterir.

21 Kasım 1932'de çıkan 13507 sayılı kararnameyle “Söz derleme talimatnamesi” yürürlüğe kondu. Buna göre her vilayette bir 'derleme heyeti' her kazada 'derleme şubesi' kuruluyordu. Derleme heyet başkanı vali, üyeleriye Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin il heyet üyeleri, belediye başkanı, en üst komutan, maarif müdürü, sıhhat ve içtimai muavenet (sağlık) müdürü ve orta öğretim kurumlarının müdürleri idi. Derleme şubeleri de kazalardaki resmi erkândan oluşuyordu ¹⁰⁶. Görüldüğü gibi il ve ilçelerde neredeyse devletin bütün ileri gelenleri derleme işiyle görevlendirilmiş bulunuyordu. Çalışma programında belirtilen 'Türkçeye yabancı kalmış unsurları atma' sonunda dilde doğacak boşluğun halk ağzından derlenecek kelimelerle doldurulması öngörülüyordu. Yukarıda söz konusu edilen teşkilatlanma ile yurt çapında bir derleme seferberliğine girişildi. 1933 başlarında hazırlanan “*Söz Derleme Kılavuzu*” temel alınıp İstanbul Türkçesinde olmayan sözcükler Anadolu ağızlarından derlenmiştir. Sözcükler anlamlarıyla beraber fişlenerek merkeze gönderilmiştir. 1933 Haziran'ında bu fişlerin sayısı 100000'i geçmişti. Derleme Sözlüğü hazırlanırken Anadolu'nun çeşitli yerlerinden birçok insan bu sözlüğün oluşması adına önemli katkılar sağlamıştır ancak yapılan bu derlemelerle ağızlardaki bütün söz varlığımızın bir araya getirilip işin bittiğini söylemek de mümkün değildir. Önemli bir

¹⁰⁵ŞENESEN, ... Varsak Türkmenlerinin Yayla Göçü, ,ss.278-280.

¹⁰⁶ DEMİRCİ, Osmaniye, Düziçi Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar-2”,*KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*,2017,Cilt: 19, Sayı: 33,s. 37.

kültür birikimi ve mirası olarak henüz kayda geçirilebilecek söz varlığı, Türkçenin halkın zihninde ve kullanımında nasıl tecelli ettiğini, nasıl yer ettiğini, ne tür değişikliklere maruz kaldığını, değişimini ve gelişimini ortaya koyma adına da önemli malzemeler sunacaktır, en önemlisi de "bir" söz varlığı bile olsa onu bilen, kullanan kişiyle birlikte unutulup gitmesi engellenmiş olacaktır¹⁰⁷. Derleme Sözlüğü'nün oluşturulduğu dönemde henüz Osmaniye, Adana'ya bağlı bir ilçe iken Düziçi, Haruniye olarak bilinmektedir ve Derleme Sözlüğü'nde de buradan alınan kelimeler Haruniye olarak kaydedilmiştir. Düziçi, Karahan'ın(2011) ağız sınıflandırmasında 24 Oğuz boyundan Kınık boyunun yerleştiği ağız grubu içinde ismen geçmemektedir. Düziçi'nin, Osmaniye olarak belirlenen sınırlar ve diğer illerden hareket ile bölge olarak Anadolu toprakları üstünde en geniş sahaya yayılan, Kuzeydoğu Grubu ve Doğu Grubu ağızları ile çevrelenen Batı Grubu Ağızları içinde VII. Grup'ta yer aldığı söylenebilir¹⁰⁸.

VI. OSMANİYE'DE 1923-1950 YILLARI ARASINDA SANAT FAALİYETLERİ

Atatürk, 1 Kasım 1934 ve 1 Kasım 1935'te verdiği nutuklarda halk müziği derlemelerine değinmiştir. Ankara Devlet Konservatuari'nin çeşitli bölümlerindeki öğretimin dışında bu çalışmalara da ilk günden başlayarak önem verilmiştir. Bunlardan birisi de halk müziği derlemeleri ve halkbilimi arşividir. Bu amaca yönelik çalışmaları gerçekleştirmek için Bela Bartok'un büyük faydası dokunmuş ve 1937'de kendisi de Ahmet Adnan Saygun'la birlikte Adana ve Mersin yöresinde derleme çalışmaları gerçekleştirmiştir.¹⁰⁹

Bir el sanatı olan kilim dokumacılığı, Osmaniye Merkez ve köylerinin uğraş kaynaklarındandır. Osmaniye ve çevresinde kilimler önceleri ailenin ihtiyacı olarak dokunmuş, ancak son zamanlarda ev ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla yönelik olarak da üretilmeye başlanmıştır. Osmaniye ve yöresinde kilimler iki bölgede kısmen farklılıklar göstererek dokunmuştur. Ceyhan nehri- Kadirli arası kesimi ile Ceyhan nehri- Osmaniye arası kesiminde yaşayan aşiretler tarafından kullanılan malzemelerde ve dokuma

¹⁰⁷ DEMİRCİ, Metin, Osmaniye, Düziçi Ağızından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar-2, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2017, Cilt: 19, Sayı: 33, ss. 37.

¹⁰⁸ DEMİRCİ, ... Sözlüğü'ne Katkılar-2, ss. 38.

¹⁰⁹ ESİN, ... Macar Halk Müziği Değerlendirmesi, ss. 1582.

da farklılıklar olmuştur.Ceyhan nehri-Osmaniye arası kesiminde göçlerle gelen Yörükler, Türkmenler, azda olsa Avşarlar; Cevdetiye, Kumarlı, Toprakkale, Kaypak köylerini oluşturmuşlardır. Bu aşiretlerden Yörükler, koyun, keçi ve deve, Türkmenler; sığır, at, Avşarlar ise manda ve sığır yetiştirmişlerdir. Bu aşiretler yetiştirdikleri hayvanların kıl ve yünlerinden kilim, diğer sergiler ve süs eşyaları dokumuşlardır. Bu Türkmen boylarının dokuma kültürüne ait ‘‘Karatepe Kilimleri’’ adı ile kaynaklara gelmiş kilimlerden farklı özellikler gösterdiğini söyleyebilmek mümkündür¹¹⁰.

Karatepe Kilimleri bölgenin en önemli kültürel varlıklarından biridir.Halet Çambel'in desteği ile 1975'te Ali Cafri öncülüğünde eğirme, bükme, boyama, dokuma, halı kilim, battaniye projesini gerçekleştirmek üzere Karatepe Kalkındırma Kooperatifi kurulmuştur. Kooperatifin asıl hedefibölgede geleneksel olarak dokunan kilimlerin yok olmasını engellemek, aslına uygun ve orijinal biçimi ile dokunmasına yardımcı olmaktı. Pek çok zorluk, Ali Cafri'nin yapıcı, yaratıcı girişimi ile çözülmüştür.Günümüzde, Karatepe'de 225 tezgâh kilimciliğe devam etmektedir. Büyük bir üretim girdisi olan ve pek çok ailenin gelir kaynağı olan kilimcilikle ilgili 1975'ten günümüze kadar Türkiye, Avrupa ve ABD'nin pek çok şehrinde dokuma sergisi açılmıştır¹¹¹.

Yörede imal edilen kilimlerin atkısı ve çözgüsü kirman ile eğrilen ve bükülen yün iptir. Boya doğaldır ve ıstarın üzerinde dokunur. Ayrıca göçebe karakterlidir. Zemindeki kompozisyonlara göre isimlendirilir. Boyutları yaklaşık olarak 100 x 180 cm'dir ya da 95 x 160 cm.dir. Ana renkler, kahve, siyah, beyaz, gri, yeşil, gülkurusu ve kırmızıdır. Sabit renkler, gri, kahve, siyah ve beyazdır. Zemin kompozisyonlarına göre adlandırılırlar. Yıldızlı, Kartal Kanatlı, Zincirli, Küpeli, Selçuklu Motifli, Göbekli, Seymen Motifli, Yıldızlı, Baklava Dilimli, Deve Kilimi gibi isimlendirilen kilimler kullanım amaçları değişmektedir. Örneğin; geçmişte deve katarının önündeki devenin üzerine örtülerek Göç katarının görkemli görülmesi amacıyla kullanılan deve kilimleri bugün artık işlevini yitirdiği için dokunmamaktadır. Aynı zamanda Avşar kilimi de denilen bu kilimin orta göbeğinde Seymen ve Sevgi dolaşığı motifleri vardı ve boyutları 173 cm x 366 cm. olarak

¹¹⁰AKÇAÖZOĞLU, *Kültürel Coğrafyası*,2018,s.228-229.

¹¹¹SEYİRCİ, Musa, ‘‘HâletÇambel'eSelam'',GüneydeKültürDergisi,Sayı: 26, Nisan1991, Antakya, S.12-13.

dokunuyordu. Buradan yola çıkarak kullanılan kilimlerin yörenin kültürünü geleneklerini önemli ölçüde yansıtan bir el sanatıdır¹¹²..

A. SİNEMA VE TİYATROLAR

En genel tanımı ile tiyatro; bir yaşantıyı, sahne olarak ayrılmış bir yerde, oyuncuların söz ve hareketleriyle canlandırmak üzerine kurulan bir sanattır. İnsanlar tiyatro ile kendilerini keşfederek karakterlerini kurabilir. Tiyatro, duygularımızı, düşüncelerimizi, isteklerimizi topluma insanca anlatabileceğimiz bir sanat biçimidir. Genel olarak tiyatro, Anadolu'daki gibi Cebel-i Bereket'te de geleneksel seyirlik oyunlarla başlamıştır. Türklerin Anadolu'ya Orta Asya'dan getirdikleri şamanist inançlar çerçevesinde dramatik aktivitelere rastlanır. Günümüzde unutulmaya başlanan ve ateşin çevresinde oynanan sinsin oyunu, ateş kültürünün önemli olduğu şamanist inanca uygundur. Sinsin, Anadolu'da ateş ile ilişkisi olan en yaygın oyun türüdür. Temelini eski Türk kültüründen alan Osmaniye'nin geleneksel teatral oyunları az da olsa günümüzde izlerini modern tiyatrolarda devam ettirir. Bu oyunlarda doğaçlama, hareket ve canlandırmaya yer verilir. 1950'lerin Osmaniye'sinde, daha çok düğünlerde "Seyirlik Köy Oyunları" biçiminde oyunlar icra edilmekteydi. Bunların içinde en fazla tanınanı "Kız Kaçırma"dır. Davul ve zurnayla oynanan "Kız Kaçırma"da bir erkek kız rolü yaparak müzikle dans eder ve kızını kaçırmak isteyen grup oyun alanına gelerek kızın etrafında dönüp oynar. Oyunculardan biri kızını kaçırmak üzere iken ihtiyar kılığına giren biri kızını kurtarır ve gelini damada verir. Yine yörede dramatik hususiyetleri bulunan "Köroğlu, Kamış, Damat Tıraşı, Mercan, Papaz, Karta" gibi oyunlar da vardır¹¹³. Teknolojinin yaşamımıza girmesi ile dramatik özellik taşıyan bir başka oyun da çocukların içinde oynanan "ÇomçalıGelin"dir. Kadırlı'de, dolunayla birlikte oynanan bu oyunda büyük kazanları karıştırmak üzere yapılan, ağaçtan bir kepçe kullanılır. Bu mutfak aracına "çomça" denir. 80-100 cm'lik çomçadan yapılan kuklayla çocuklar, manilerin eşliğinde kapı kapı gezerek yiyecek toplardı. Oyun sırasında çocuklar, kuklayı konuşturup farklı türden doğaçlamalar ile kuklaya bir kişilik katarlar. Toprakkale bölgesinde uzun bir süredir varlığını devam ettiren

¹¹²SEYİRCİ, HâletÇambel'eSelam, ss. 14.

¹¹³KARA, Ömer Tuğrul, "Geçmişten Günümüze Osmaniye'de Tiyatro", *Okuntu Dergisi*, 2008, C:3 S:2/3,s.34-36,s.34.

“Çomçalı Gelin" her ne kadar çocuk oyunu olsa da içinde dramatik öğeler bulunduğundan köy seyirlik oyunlarının nadide bir örneğidir¹¹⁴.

B. KARATEPE'NİN KEŞFİ VE MÜZE ÇALIŞMALARI

Türk Tarih Kurumu'nun Türk tarihine ve Türkiye turizmine kazandırdığı eserler Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yapılan birtakım kazılarla gün yüzüne çıkmıştır: Antalya Bölgesi: Perge, Çorum Bölgesi: Alacahöyük, İzmir Bölgesi: Smyrna, Phokaia, Kayseri Bölgesi: Kültepe, Samsun Bölgesi: İkiztepe Ören Yeri, Osmaniye Bölgesi: Karatepe; Osmaniye ili Kadirli ilçesi sınırlarındadır. 1947'de başlayan kazı faaliyetleri restorasyon ve çevre düzenlemesi ile gerçekleştirilmiştir. Büyük taş eserleri bütünleme ve restore etme, brüt beton çatı ve binanın konservasyon işleriyle tesislerin devamlı bakım ve tamirleri yapılmıştır¹¹⁵.

Türkiye topraklarındaki kazı çalışmalarının temeli XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti Dönemi'nde başlayan bilimsel, siyasi ve askeri amaçlar doğrultusunda yapılan seyahatler ile başlamıştır. Türkiye topraklarında yapılan ilk arkeolojik kazı çalışmaları yurt dışından gelen yabancı arkeologlar tarafından yürütmüştür. Çünkü arkeoloji bilimi Avrupa kıtasında doğmuş ve gelişmiş bir bilim dalıydı; Avrupalı zengin tacir, antikacı ve soylu ailelerin eski yapıtlara gösterdiği yüksek derecedeki ilgi ve alaka bu bilimin gelişmesine yol açmıştır. Bizde ise arkeolojinin bir bilim olarak gelişmesi ve Avrupa seviyesine çıkması oldukça yavaş ilerleyen, çok sayıda engellerle karşılaşılan zorlu bir sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır¹¹⁶.

Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde Darülfünun'un yerine yeniden yapılandırılmış olan İstanbul Üniversitesi'nin öğretim elemanı açığını gidermek için Nazi Almanya'sından kaçan bilim insanları üniversitenin değişik bölümlerinde istihdam edilmiştir. 1923 ile 1938 yılları arasında İstanbul üniversitesine çalışma konumuzla ilgili olarak gelen bilim adamlarını isimleri şöyledir: Clemens Bosch; Oryantalist Nüvizmatik uzmanı ve tarihçi;

¹¹⁴KARA, ... Osmaniye'de Tiyatro, ss.35.

¹¹⁵İNAN, ... *Bir Turizm Modeli Önerisi*, ss. 63.

¹¹⁶ÜNAR, Şükrü, *Atatürk Döneminde (1923-1938) Eski Eser Politikaları ve Türkiye'de Yapılan Kazı Çalışmaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2013 ,ss.45.

RudolfFritzKrausAsurolog; HellmutRitter Oryantalist (şark Bilimci); Kurt Bittel Arkeolog; HelmuthTh. Bossert Arkeolog ve Hititolog olarak görev yapmıştır¹¹⁷.

HelmuthTh. Bossert; 1933 yılında Türkiye'ye gelmiş ve Boğazköy kazı ekibinde yer almış, aynı yıl Maarif Nezareti'nin isteği üzerine Türkiye'de kalmıştır. Arkeolog ve Hititolog olan Bossert İstanbul Üniversitesi'nde Eski Diller ve Yakın Doğu Arkeolojisi Bölümlerini kurmuş, bu bölümlerle ilgili dersler vermiştir. 1961 yılına kadar İstanbul Üniversitesi'ndeki görevine devam etmiştir. HelmuthTh. Bossert 1961 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Kurt Bittel; 1931 yılından itibaren Türkiye'de Arkeoloji çalışmaları içerisinde yer almıştır. 1939 yılından 1945 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümünde profesör olarak görev yaptı II. Dünya Savaşından sonra Almanya'ya gitmiş, 1951 yılında Türkiye'ye geri dönerek İstanbul Üniversitesi'ndeki görevine yeniden başlamıştır Bittel İstanbul Üniversitesi'nde çok sayıda bilim insanı yetiştirmiştir, bunlardan en tanınmış olanı Halet Çambel'dir¹¹⁸.

Hitler'in Yahudi olduğu için Almanya'dan attığı, Türkiye'nin de kol kanat gerdiği Ord. Prof. Dr.Bossertİstanbul Üniversitesi'nde görev yapıyordu. Onun da en önemli isteğiherkesin aradığı iki dili olan abideyi bulmaktı. Ayrıca Boğazköy'de bulamadığı kitabeyi, başka noktalarda aramak için Adana-Kayseri bölgesinde araştırma yapmıştır.Bundan dolayı o dönemlerde doçent olan Halet'e de 1946'da asistanlık teklifinde bulunmuştur¹¹⁹

Karatepe'de koyunlarını otlatan çoban tarafından yerde aslan başı şeklinde bir taş parçasına rastlamışve Osmaniye'de görevli bir öğretmen vasıtasıyla önemli olabileceği düşünülerek Adana Müzesi'ne haber verilmiştir. Bossert'e haber verilen bu durumlaOsmaniye dünya tarihindeki yerini almaya aday olmuştur. Halet Çambel'in Osmaniye macerası da böylece başlamıştır.Bossert aslan başlı taşı çıkarıp üzerindeki yazıları görmesi büyük heyecan yaratmıştır. O yıllarda kuş uçmaz kervan geçmez bir yer olan Karatepe'de kısa zamanda kazıya başlanmıştır. Kazıda köylüler kullanılmıştır. Hemen hemen ellerle yapılan kazılarda esnasındaBossertülkesinegidince kazı başkanlığı

¹¹⁷ÜNAR,... *Yapılan Kazı Çalışmaları*,2013, s.29.

¹¹⁸ÜNAR, *Yapılan Kazı Çalışmaları*, 2013,s.33.

¹¹⁹ SEYİRCİ,HâletÇambel'eSelam , ss.287.

Çambel'e kalmıştır. Özveriyle yapılan çalışmaların neticesinde Karatepe'deki Fenike ve Hitit dilinde yazılmış yazıt okunmuştur. Bu yazıt Hitit krallarından Asitawanda'ya ait bir nutuktur, Hitit alfabesiyle ve Fenike alfabesiyle yazılmıştır. Fenike alfabesi bilindiğinden dolayı yazıt aracılığıyla Hititlerin alfabesi çözülmüştür. Hitit alfabesi çözüldüğünde Boğazköy'deki yazıtların tamamı da okunmuştur ve fark edilmiştir ki Boğazköy'deki Antik şehir, Hititlilerin başkenti Hattuşaş'tır¹²⁰. Yazıt ayrıca Hititlerin 4000 sene önce Mısırlılarla yarışacak bir gücü vardır. Hatta onlardan önce de "Hatti" adında bir uygarlığın bulunduğu da anlaşılmıştır. Yani Batı'nın, dünya uygarlığının beşiği Anadolu'nun tarihi Yunanlılarla başlamıştır. Böylece tarihçiler dünya tarihini yeniden yazmaya başlamıştır. Türkiye'nin ilk kadın arkeologlarından biri olan Çambel'in kurduğu Karatepe Müzesi, ülkemizdeki ilk açık hava müzesidir. Bu bölge, daha sonra milli park haline olmuştur. Müzenin restorasyonu esnasında kullanılan "çıplak beton" metodu mimarlık alanında ilk defa burada kullanılmıştır. Burada mimar olarak yetişen Nail Çakırhan, Türkiye'nin ilk Ağahan Ödülünü alan sanatçıdır¹²¹.

1916'da Berlin'de dünyaya gelen Halet Çambel, Arnavutköy Kız Koleji'ndeki (Robert Koleji) eğitiminin ardından eğitimine Paris Sorbonne Üniversitesi arkeoloji bölümünde devam etti. 1940'ta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde asistan olan Çambel, emekli olana kadar aynı üniversite bünyesinde çalışmalarını sürdürdü.

1946 yılında Osmaniye İline bağlı Kadırlı'ya yakın olan Karatepe Antik şehrindeki yeni bulgular Halet Çambel'in akademik hayatının dönüm noktası oldu. Alman profesör Helmuth Theodor Bossert'in talebesi olarak başladığı Karatepe-Aslantaş projesini sonraki dönemde kendisi üstlenerek uzun süre Karatepe Höyüğü kazısında çalıştı.

Bugün milli park olan Karatepe höyüğündeki Hitit yerleşimini keşfeden ekipte yer alan arkeolog, bölgedeki eserlerin müzelere taşınmaması ve yerinde kalması konusundaki

¹²⁰UYGUR, Haluk, "Dünya Tarihini Değiştiren Kadın", *Altın Şehir Adana Dergisi*, Mart-Nisan 2012, Sayı:7, s.18.

¹²¹<http://www.altinsehiradana.com/index/sayi-7-mart-nisan-2012/40/>

ısrarlı çalışmaları sonucunda höyüğün açık hava müzesi olarak korunmasını sağladı. Arkeoloji çalışmaları devam ederken Çambel, bölgedeki köylerde, özellikle gençler için meslek eğitim programları ve atölyeler düzenleyip kooperatif kurulmasına da öncülük etti.

Osmaniye'de kazı faaliyetlerine katılan bir diğer arkeolog Muhibbe Darga'dır. Hititoloji'de çivi yazılı belgelerle çalışırken; Ejiptoloji derslerinde Mısır dili, kültürü ve tarihini öğrenmiştir. Dilbilim ile arkeolojinin birlikte yürütülmesinin gerekliliğine inancı, aldığı filolojik eğitim ve de babasının önermesiyle daha bakir olan Hititoloji alanında ilerlemeğe devam etmiştir. Öğrenciliği sonrasında hocalarıyla 'Anadolu keşif gezilerine' katılan Darga, arkeoloji dünyası için çok önem taşıyan Karatepe'nin keşif gezisinde ve sonrasında yapılan kazılarda yer almıştır. Mezuniyet sonrasında iki yıl Prof. Bossert'in asistanlığını yapan Darga, hocası ile hiç kimsenin gitmediği 'hiyeroglif anıtlarına' gidip, zor koşullarda kopyalama ve belgeleme işlerini de üstlenir Hititlerin izini sürerken¹²², Arkeoloji dünyasının olmazsa olmazı kazı çalışmalarına, öğrenciliği sırasında 1940'da Küçükçekmece, Region Kazısı ile adım atar. Prof.Bossert ile yapılan keşif gezisi sonrasında, 1947'de başlayan Karatepe (Osmaniye) kazılarında yer alır. O sırada hiyeroglif kopyaları da çıkarır.

Domuztepe, Osmaniye İli Kadirli İlçesi Karatepe Köyü civarında bulunmaktadır. Karatepe ve Domuztepe'nin bulunduğu bölgedeki Arslantaş Barajı vardır. Domuztepe'de kazı yapıldıktan sonra ortaya çıkan eserler Karatepe-Arslantaş açık hava müzesinde sergilenmektedir.

¹²²YAVUZOĞLU ATASOY, Nazan, "Arkeoloji Delikanlısını Yitirdi: A. Muhibbe Darga (1921 - 2018)", *Sanat Tarihi Yıllığı*, S: 27, 2018.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANIYE’NİN 1923-1950 ARASI EKONOMİK DURUMU

I. OSMANIYE’DE EKONOMİK DURUM

A. 1923-1950 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE EKONOMİK DURUM

Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne oldukça zengin bir ekonomik miras kalmamıştır. Tarıma ağırlık veren ancak tarımsal üretimde de daha çok insan ve hayvan gücünü kullanan Osmanlı’da tarım son derece geri yöntemler ile yapılmıştır. Azınlıkların hakimiyetindeki ticaret ve sanayi de istendiği ölçüde gelişmemiştir. Osmanlı’nın ekonomik yapısı, ağır dış borçlar ve birbiri ardına yaşanan Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş savaşlarının etkisi ile hemen hemen çöküş aşamasına gelmiştir. Cumhuriyet tarihimizin “Atatürk Dönemi (1923-1938)” şeklinde isimlendirilen ilk 15 yılı, milli sermayeyle girişim gücü olmayan ve çökme durumundaki bir ekonomiyi ayağa kaldırma çalışmalarıyla geçmiştir. Modern milli devlet modelini bütün kurum ve kuralları ile ekonominin her alanında yerleştirmek için önemli bazı girişimlerde bulunulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk 15 yılı olan 1923-1938 arasındaki ekonomi politikaları, karma ekonomik sistem özelliği taşıması, iç ve dış etkilere bağlı olarak dönem içinde özel girişimi gözardı etmeksizin kamu teşebbüsüne ağırlık verilmesi, başarılı sayılabilecek sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır. 1923-1938 arasında uygulanan ekonomi politikalarındaki gerekçeler tespit edilirken aynı zamanda dönem içerisinde gerçekleşen iç ve dış gelişmelerin neticesi olarak ekonomi politikalarında meydana gelendeğişimlerde de dikkate alınmıştır. 1933-1950 döneminde devletin öncülüğünde kalkınma sistemi uygulanmaya başlanmıştır. 1933-1950 yıllarında II. Dünya Savaşı’na karşın Türkiye, çok önemli bir kalkınma hamlesine girmiştir. Söz konusu kalkınma, toptan gerçekleşen iktisadi, toplumsal ve kültürel bir kalkınma olmuştur. Bu dönemde, ülkenin ücre köşelerindeki fabrikalar buldukları alanları kalkındırmıştır¹²³.

¹²³KOÇTÜRK, O.Murat ve GÖLALAN, Meryem, 1923- 1950 Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi, *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, 2010, C:45, S:2. ss. 49.

B. OSMANİYE’NİN COĞRAFİ KONUMUN EKONOMİYE ETKİSİ

Cebel-i Bereket Vilâyeti Halk Fırkası merkez şubesinde hazırlanan ve 1925’te Adana’daki Türk Sözü Matbaası’nda basılan *Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası/Cebel-i Bereket (Osmaniye) Vilayeti* adlı eserde dönemin ekonomik durumu ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Eserin bu konuyla ilgili doğrudan çevirisi şu şekildedir:

“İlin şu andaki kaynakları ilkel durumdaki ziraatıyla portakalcılık, aynı ilkelikteki kerestecilik, odunculuk ve kömürcülüktür. Şu anki kaynakların bilimsel bir biçimde işletilmesi durumunda ortaya çıkacak olan doğal servet oldukça yüksek miktarda olacaktır. Yararlanılan kaynaklar farklı çeşitlerdeki madenler, zeytincilik, bahçecilik, portakalcılık ve meyveciliktir. Cebel-i Bereket dağlarının Çukurova’ya bakan ve geniş eğimli yüzeylerinden Çukurova’ya akan ve Ceyhan Nehri’ne karışan ve her mevsimde harekette bulunan ırmak ve dereleri çok önemli ve dikkati çeken durgunluklar meydana geldiğinden yüksek miktarda elektrik gücünün sürekli üretimi mümkündür. Bundan dolayı en tasarruflu yol ve yöntemde harekete geçirici gücün üretimi anlamına gelen suların durgunluğundan elektrik gücünün üretimi ileride sanayi tesislerinin kurulabilmesi önemlidir. Bugün de çeşitli madenleri bulunan Cebel-i Bereket) suların durgunluğunun sonsuz bereketi ile madenlerinin işletildiğine tanık olacaktır. Çukurova, yazın 50-60 dereceye yükselen sıcaklık halkın hava, su ve sair doğal güzelliklerinden yararlanmak için gittikleri en elverişli yayla Cebel-i Bereket’tir. Bu yaylalar olabildiğince medeni olarak şekillendirilecek olsa bile bütün Çukurova’nın her türlü koşulları içeren en uygun yaylası Cebel-i Bereket’tir. Bu durum bugünde kısmen böyledir. Yayla meselesi de ilin en önemli gelecekteki doğal kaynaklarından biridir. Hükümetin Çukurova sağlık mücadelesine gösterdiği özel ilginin bir kısmı Cebel-i Bereket’ten ilmi bir yaylacılık yaşamı yaratılmasına tahsis edilirse oldukça olumlu bir önlem olur, daha sınırlı bir zaman diliminde sıtma ve verem mücadelesi iyi sonuçlar vermeye başlar. Osmaniye’yi en fazla 20 kilometrelik bir yolla yayla mevkiine bağlamak, Çukurova illerinin sağlık durumlarında pek sınırlı zaman diliminde amacın üstünde bir değişiklik oluşturabileceği gibi ilimizin ormanlarından daha uygun koşullar dahilinde 1- Bugün şahısların kullanımında bulunup tapu tarafından kaydedildiğinden vergiye tabi tutulmayan arazi miktarı, vergiye tabi arazi miktarının birkaç katıdır. 2- Kereste, kömür ve odun gibi orman ürünleri o kadar düzensiz bir haldedir ki ilin senelik gerçek ihracatı ile gümrük vergileri alınan miktar arasında neredeyse on katına yakın bir fark vardır. Araziyle orman ürünleri, hiçbir yerde ilimiz seviyesinde ihmal edilmemiştir. Bu 2 sorunun hızlı ve sağlıklı bir şekilde halledilmesi, ilin bugünkü gelirinin masrafına karşılık gelebilir ve ölçülü bir bütçenin oluşturulması mümkün

olur. Bugünkü doğal kaynakların varlığı yasal bir yüz ile halledilebilmesiyle beraber bilimsel bir tarzda işletilmeleri durumunda elde edilen gelir harcamalardan fazla olabilir. Bahsi geçen 2 maddenin gerçek bir duruma kavuşturulmaları hem pek sınırlı zaman diliminde olanaklıdır hem de hükümet diğer alanların geliriyle ilimizin harcamalarını kapatmak zorunluluğu ve endişesinden kurtulur. Özellikle arazi meselesi ile ciddi surette ilgilenmenin aşağıdaki gibi sebepleri olduğundan vereceği fayda da çok fazla olacaktır: Aynı arazi hakkında farklı tarihlere ait birden fazla tapu bulunmaktadır. Bu yüzden pek çok kavga edilecek mesele (s.24) ortaya çıkmakta ve bunlar zincirleme olarak devam etmektedir. Hükümet ile arazinin gerçek sahiplerinin hukuku yıllarca ihmâl edilmektedir. Bu durumun hızlı bir şekilde ortadan kaldırılması mali ve ahlaki açıdan büyük bir faydaya sahiptir. Birtakım belirsiz ve genel adlandırmalarla güya bir belli sınırlar içine alınmış gibi düşünülen arazi, tapudaki yüzey ölçüsüyle birkaç katı fark göstermekte ve bundan dolayı diyelim ki 500 dönümlük arazi kaydı bulunan biri, dört tarafa sınırlandırılmış tabirin kapsayıcılığı ve belirsizliğinden dolayı boşuna 5000 dönümlük bir alanı sahiplenmekte ve var olan arazi miktarının üreticiler arasında makul ve ölçülü koşullar altında geniş bir biçimde tekele alınan arazi hem işletilmekten yoksun kalmakta, hem de arazisi olmayanların ya da yeterli derecede arazisi bulunmayanların faydalanmasına ve ziraat faaliyetleri yapmasına büyük bir engeldir. Bu durumun bir an önce düzeltilmesi, zirai ve sınai gelişimi şüphesiz artıracaktır. Çünkü halkın bölgesine harcayacağı fayda hevesi şiddetli bir biçimde harekete geçirilmiş olacağı gibi gerçek üreticiler hesabına pek faydalı, memleket ekonomisi bakımından pek önemli etkileri olacağı ve makul koşullar altında arazinin halk arasında paylaşılmasına vesile olacağı açıktır¹²⁴. ”

1925 yılında yazılan bu eserdeki bilgiler istatistiki değerleri de doğrular niteliktedir. Nitekim narenciye ile birlikte Seyhan vilâyetinin sahip olduğu zengin toprakları ile coğrafi şartlarının uygunluğu pek çok meyve türünün yetişmesine imkân sağlamıştır. Aşağıdaki tablo değerlendirildiğinde Osmaniye'nin Seyhan vilayetine dahil olan iller içindeki verimliliği göze çarpmaktadır.

¹²⁴Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası ”.... Muavenet-i İctimaiye Vekâleti”,1925.s.20-25.

Tablo 13: Osmaniye Narenciye üretimi (1937-1950 Arası)

Yıllar	Türü	Adana	Bahçe	Ceyhan	Dört Yol	Kadirli	Karaisalı	Kozan	Osmaniye	Toplam
1937	Portakal	38.000	80	300	50.000	10.800	500	10.000	2.200	11.880
	Limon	7000	-----	120	5.000	500	350	2.000	406	15.376
	Mandalina	6.000	-----	-----	1.800	-----	-----	80	2.200	10.080
	Turunç	12.000	-----	-----	3.000	1.500	600	700	100	17.900
1940	Portakal	65.000	500	2.097	-----	65.000	1.150	42.000	81.000	256.747
	Limon	13.500	100	450	-----	2.500	750	1.675	465	19.440
	Mandalina	9.000	-----	25	-----	-----	275	300	575	10.175
	Turunç	50.000	1.800	2.050	-----	2.000	47.000	17.000	1.500	37.725
1945	Portakal	153.000	500	380	-----	15.000	5.000	112.000	200.000	489.300
	Limon	15.000	10	615	-----	2.000	600	17.000	1.500	37.725
	Mandalina	10.500	-----	128	-----	-----	500	150	5.000	16.278
	Turunç	69.000	50	5.250	-----	2.600	5.000	25.000	40.800	147.700
1950	Portakal	160.400	100	4.430	-----	25.000	5.000	150.000	207.000	554.930
	Limon	17.300	-----	1.350	-----	3.000	600	16.000	1.650	39.900
	Mandalina	12.560	-----	260	-----	1.000	500	1.700	5.000	21.020
	Turunç	68.740	-----	5000	-----	250	4.000	5800	5.000	88.790

II. Tarım ve Hayvancılık

Cumhuriyetin ilk yıllarında tarım kesiminin genel karakteri Osmanlı Devleti zamanındakinden pek farklı değildi. 1927 yılı tarım sayımı sonuçları, 1920'lerde Türkiye tarımına ilişkin bilgi vermesi açısından önemlidir. 1927 itibarıyla nüfusun %67,7'si tarım kesiminde yaşamaktaydı. Bir çiftçi ailesine düşen ekili arazi miktarı ülke genelinde ortalama 24,9 dönümdü. Bu da tarım kesiminde küçük ölçekli aile işletmelerinin varlığına işaret etmektedir. Çiftçi ailesine düşen ekili arazi miktarında bölgeden bölgeye önemli değişiklikler de görülmektedir. Yapılan sayımlarda yedinci bölge olarak ifade edilen Giresun, Gümüşhane, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Trabzon ve Zonguldak illerini kapsayan Karadeniz Bölgesi'nde çiftçi ailesine düşen ekili arazi ortalaması 14,9

dönümdü. Dördüncü bölge olarak ifade edilen Adana, Antalya, Cebelibereket, Gaziantep, Maraş ve Mersin’de ise 40,5 dönümdü ¹²⁵

1927 yılı tarım sayımı yalnızca toprağı bulunan çiftçi ailelerini kapsamaktaydı. 1927 yılı nüfus sayımında anılan kırsal nüfus ile tarım sayımı verileri birlikte değerlendirildiğinde ülke genelinde çiftçi ailelerinin %17’sinin topraksız olduğu anlaşılır. Cumhuriyetin ilk yıllarında genel olarak çiftçi aileleri küçük mülk sahibiydiler. Büyük mülk sahipleri olmasına karşın sayıları, topraklarının genişliği ve toplam içindeki payları belirsizdir.1927 yılı sayımına göre toplam ekili arazi 43.637.727 dönümdü. Bu arazinin %89,5’inde tahıl, %3,9’unda baklagiller ve %6,6’sında endüstriyel bitkiler ekiliydi. Tarımsal üretimin oran olarak %54,92’si tahıl, %23,57’si baklagillerin üretimine dayanırken endüstriyel bitkilerin üretim oranı ise %21,49’du. 1927 yılında tarımda kullanılan traktör, çayır makinesi, tırmık, biçer-bağlar, harman makinesi, tınaz makinesi ve buğdayın içindeki kırık ve uzun tanelerin ayrılmasında kullanılan triyörlerin toplam sayısı 15.711’di. 1920’li yıllar tarımda makineleşme açısından geri bir dönemdi. Makineleşme bir yana, 1927 yılı itibarıyla Türkiye genelinde çiftçi ailesi başına 1,9 çift hayvanı düşmesi ülke tarımındaki olanaksızlıkları göstermesi açısından yeterlidir¹²⁶.

Adana, coğrafi konumundaki avantajlardan dolayı tarih boyunca önemini korumuştur, ancak kent gerçek gelişim ve büyümesini XIX. asrın sonlarında meydana gelen tarımsal gelişmelere borçludur. 1864-65 yılının Adana’sını ve çevresini, yöredeki aşiretleri kontrol altına almaya giden dönemin Osmanlı komutanlarından Ahmet Cevdet Paşa’nın ağzından özetle şu biçimde aktarmaktadır:

“Osmaniye’den hareket edip Adana’ya giderken eğer önceden gönderilmiş asker, otları yakmamış olsaydı bu ot deryası içinde epey zorlukla karşılaşacaktık. Çukurova bizim bilmediğimiz bir âlemmiş. Bu ot deryası içinde süvarilerin kargılarının uçları görünmüyordu. Her tarafından büyük küçük nehriler akıyordu, buralar aşiretlerin konak yerleri olduğundan hiçbir yerinde ziraat yapılmıyordu. Adım başına uçan duraç kuşları, seğırtip kaçan ceylan sürüleri insana hoş görünüyorsa da, her

¹²⁵ KORALTÜRK,Murat; Enerji Dolu 80 Yıl, Turcas Kültür Yayınları No: 2013/1, Şubat 2013, ss. 36.

¹²⁶ KORALTÜRK, ... 80. Yıl, ss.37.

*köşede rastlanan yaban domuzları ile büyük-küçük yılanlar insanı dehşet içinde bırakıyordu*¹²⁷.

Gerçekten de Osmanlı İmparatorluğu, dış satıma dönük ürünlerin yaygınlaştırılması için 1860'larda Çukurova'yı kurutmaya çalışmıştı. Bundan dolayı Çukurova'ya ilk mevsimlik işçi göçleri de bu dönemde önemli olmuştur. Ticarete yönelik tarımın bölgedeki başarısına bağlı olarak ekini toplayıp tekrar evine dönen bu işçilerin sayısının 1900'lerin başında 50 bin ile 70 bin arasında olduğunu ifade etmektedir. Adana'da ticari tarımın artması beraberinde büyük çiftliklerin oluşmasına da neden olmuştur. Bu durum, ilk aşamada problem olarak algılanmazken sonraki aşamalarda toprağı olmayan ve büyük ölçüde emeğini ücret karşılığında kullanarak geçinen bir sınıfın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak ekim için müsait olmayan alanların tarıma açılması hızlanmıştır. Küçük miktarda toprakları bulunan aileler, daha çok küçük üreticilerin topraklarının üzerinde kiracı olmuştur¹²⁸. Böylece Çukurova, tabii özelliklerini 1850'lerden itibaren süratle yitirmeye başlamıştır. Özellikle Amerikan iç savaşı ile birlikte dünyadaki pamuk üretiminin azalması ve üretimin değer kazanması da bu döneme rast gelmiştir. Böylece Çukurova, hızla tarıma açılır iken sığ bir koyda bulunun ve fonksiyonunu büyük ölçüde yitiren Tarsus Limanı da yerini Mersin Limanı'na terk etmek mecburiyetine kalmıştır. Nitekim 1825'li yıllarda yöredeki ilk nüfus sayımında Tarsus'a bağlı birçok küçük yerleşimin ismi geçerken "Mersin" ismi bulunmamaktadır. Çukurova topraklarının işlenmesi ile birlikte Mersin Limanı ve yerleşimi de önem elde etmeye başlamış ve limanın 1890'da dış alım değeri 400 bin dış satım değeri 700 binin altına düşmüş, Mersin'in nüfusuysa 20 bine varmıştır. Bundan dolayı Çukurova'nın tarıma açılması Adana ili ve yakın çevresindeki yerleşimlerin fiziki ve toplumsal tarafını ciddi derecede etkilemiştir. Bu değişim aynı zamanda tabiata da büyük ölçüde zarar vermiştir¹²⁹.

Ele alınan dönemde geçime yönelik bir üretim biçimi yerini, piyasa ilişkileri güçlendirilmiş bir yapıya terk etmiştir. Ayrıca vergi yapısı, Osmanlı'ya göre köylüden

¹²⁷SÖNMEZ, ... Meydana Gelen Değişimler,s.62.

¹²⁸SÖNMEZ, "... Meydana Gelen Değişimler, ss. 63.

¹²⁹SÖNMEZ, " ... Meydana Gelen Değişimler, ss. 62-63.

yanadır. Aşar vergisinin kaldırılması ile tarımsal kesim üstündeki vergiler büyük oranda azaltılıp verginin kazanca dönüştürülmesi, tarımdaki üretim artışını da sağlamıştır. 1923-1938 yılları arasında Türkiye'de ortalama mülk arazi miktarı 70 dekar dolaylarındadır. Dönem boyunca ekimi yapılan toprak dasenede %2.5 kadar artmıştır. Dönemin sonunda ekilebilir toprakların hemen hemen %35'i ekilmektedir. Dönem boyunca tarım üretiminde önemli bölgesel farklar göze çarpmaktadır. Buğday fiyatı 1929'dan 1932'ye dek %68 oranında düşmüştür. Tarımsal kesim 1930-1938 arasındasenelik ortalama % 5.8 hızla büyümüştür.

A. NARENCİYE ÜRETİMİ

Seyhan vilayeti sınırları dâhilinde Adana merkez kaza, Kozan ve Osmaniye kazaları portakal yetiştiriciliği hususunda öne çıkmıştır. Nitekim 1937 yılında Adana'da bulunan portakal ağacı sayısı 38.000 iken 1950'de 160.400'e, Kozan'da 10.000 iken 150.000'e, Osmaniye'de 2.200 iken 207.000'e yükselmiştir. Bu sayı yeni fidanların dikilmesinden dolayı gün geçtikçe artmıştır ¹³⁰.

Tablo 14: 1937-1950 Yılları Arasında Osmaniye'de Bulunan Narenciye Ağaçlarının Yıllara Göre Dağılımı¹³¹.

Yıllar	Türü	Osmaniye
1937	Portakal	22.000
	Limon	406
	Mandalina	2.200

¹³⁰ÇANAK, Erdem, *Cumhuriyet Döneminde Tarihi, Sosyal, Siyasal Ve Ekonomik Yönüyle Seyhan (Adana) Şehri (1923-1956)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa,2013,s.536.

¹³¹ B. İ. G. M (Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü) 1937-1939 Meyve İstatistiği, ss.131-140, 1938-1942 Meyve İstatistiği ss.250-267, 1946-1952 Meyve İstatistiği ss.500-523.

	Turunç	100
1940	Portakal	81.000
	Limon	465
	Mandalina	575
	Turunç	50.000
1945	Portakal	200.000
	Limon	1.500
	Mandalina	5.000
	Turunç	40.800
1950	Portakal	207.000
	Limon	1.650
	Mandalina	5.000
	Turunç	5.000

Tablo 15: Adana Vilayet Portakal ve Limon Üretimi(1933-1950)¹³²

Portakal					Limon			
Adana			Seyhan		Adana		Seyhan	
Yıl	Ağaç Sayısı	Mahsul(000)	Ağaç Sayısı	Mahsul (000)	Ağaç Sayısı	Mahsul (000)	Ağaç Sayısı	Mahsul (000)
1933	-----	-----	----	27.000	----	----	----	300
1934	-----	-----	----	16.482	----	----	----	270
1937	38.000	4.000	111.180	43.086	7.000	750	15.376	1.140
1938	48.000	3.000	609.337	33.967	7.500	35	22.880	285
1939	61.000	8.000	242.691	24.772	12.000	900	17.464	1.874
1940	65.000	12.000	256.747	26.740	13.500	850	19.440	1.877
1941	71.500	12.000	283.009	26.770	14.850	850	21.530	1.877
1942	100.000	5.000	344.170	10.576	15.000	1.200	37.033	2.408
1943	110.000	5.195	353.900	12.820	15.000	750	37.323	1.148
1944	150.000	5.218	397.100	15.331	15.800	800	38.057	1.105
1945	153.000	5.300	489.300	11.903	16.000	900	37.725	1.238
1946	158.000	5.670	482.500	25.695	16.100	1.200	38.500	1.601
1947	158.000	15.800	483.160	33.392	16.100	2.415	36.670	3.268
1948	160.000	24.000	551.300	75.365	17.000	2.550	42.510	3.219
1949	160.000	25.600	559.892	77.950	17.000	2.500	42.790	3.144
1950	160.400	14.706	554.930	37.380	17.300	1.038	39.900	1.115

¹³² 1937-1939 Meyve İstatistiği, s.131-140; 1938-1942 Meyve İstatistiği, s.250-267; 1946-1952 Meyve İstatistiği, s.500-523.

B. FISTIKÇILIK

Çukurova bölgesinde yerfıstığı, ekim nöbetine girmesi, kendinden sonra gelen bitkiye işlenmiş ve azotça zengin bir toprak bırakması ve 2. ürün şeklinde yetiştirilebilmesi nedeniyle oldukça önemlidir. Osmaniye’de Türkiye yer fıstığı üretiminin, ekiliş bakımından yüzde 42’si, üretim bakımından ise yüzde 45’i gerçekleştirilmektedir. Osmaniye ilinin simgesi haline gelen yerfıstığı 5.690 ha. alanda birinci ürün, 4.750 ha. alanda ikinci ürün olarak ekilmekte olup toplam 36.430 ton üretimi yapılmaktadır. Osmaniye Ticaret Borsası kanalıyla Türkiye yer fıstığı pazarlamasının % 90’ı bu ildir. Türkiye’de yerfıstığı hemen hemen 80 yıllık bir geçmişibulunmakla birliktemaalesef üretimi ve tüketimi belirli alanlar ile sınırlıdır. Türkiye’de, Akdeniz Bölgesi özellikle de Adana bölümünde geniş bir şekilde ekilen yerfıstığının neredeyse tamamı çerezliktir ve çok azı dayurtdışına satılmaktadır. Yerfıstığının Türkiye’deki geçmişiyle alakalinet bilgiler bulunmasa da ülkeye Trakya’dan girmiş ve zaman içerisinde Güney Marmara, Ege kıyıları ve bugün en fazla yetiştirilen Akdeniz Bölgesi’ne yayılmıştır¹³³.

Yerfıstığının ülkemizdeki geçmişiyle ilgili en kesin bilgiyse 1935’te Antalya Sıcak İklim Nebatları Islah İstasyonu’nda ilk denemelerin yapılmış olmasıdır. Günümüzde yerfıstığının büyük bir miktarı Akdeniz Bölgesi’nde yetiştirilmekte olup 80 yıllık tarihinde ciddi gelişmeler kaydedilmiştir. Türkiye’nin şartlarına uygun çeşitlerin geliştirilmesi, çiftçilerin bu çalışmadaki bilgi birikiminin artması ve iyi bir münavebe bitkisi olarak ek bir gelir getirmesi yıldan yıla yerfıstığı üretimimizde ciddi artışlar sağlamıştır. Osmaniye şartlarına oldukça iyi uyum sağlayan Osmaniye’yle özdeşleşerek 2002’de Osmaniye’nin coğrafi işareti olarak “Osmaniye Yerfıstığı” ismiyle işaretlenen bu ziraat ürününün il için önemi 1950’li yıllardan sonra gerçekleşmiştir, ancak arşiv belgelerinde Osmaniye’de fıstık üretimiyle ilgili bir farkındalık oluşturulmaya çalışıldığı görülür. Bunlardan biri de arşiv belgelerinde görülmektedir. Bu belgeye göre; Osmaniye’de yabani, olarak yetişen zeytin

¹³³ÜÇEÇAM, HAYLİ, ... *Kuruluş ve Gelişmesi*, ss.69.

ve fıstığın aşılınmak suretiyle üretimi için uzman ekibin bölgeye sevkini sağlayan karar alınmış yine üretimin temini için gerekli müracaatların sağlanması istenmiştir¹³⁴.

C. İPEKBÖCEKÇİLİĞİ

Milli Mücadele döneminde verimli Batı Anadolu topraklarını düşmanın işgal etmesi ve ekili arazinin bir bölümüne de Yunanlılar çekilirken zarar vermesi ekonominin temeli olarak kabul edilen tarımacı bir biçimde zarar vermiştir. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden başlayarak senelerce savaştan ve yıkıma uğrayan ülkenin imar edilmesi ve modern medeniyet düzeyine yükseltilmesi ortaya çıktığından ülke farklı gelir kaynaklarına gereksinim duymuştur. Bundan dolayı tarımla ilgilenen çiftçilerin yaşam standardını artırmak, tarım çalışmaları dışındaki vakitlerini değerlendirmek ve onlara gelir sağlamak için tarımın önemli bir alanı olarak ipekböceği yetiştiriciliğine yönelinmiştir. Buradan hareket ile CHP hükümetleri, daha Cumhuriyet'in ilanından başlayarak ipekböceği yetiştiriciliğine önem vermiş, bu tarım dalında gelişme kaydetmek üzere harekete geçip koza üretimini artırma yoluna gitmiştir. Ardından da Dünya Ekonomik Krizi'nin ortaya çıktığı 1929'a deki yabancılarca milyonlarca liralık ipek böceği kozası ve ipek ürünleri satımı yapılarak ekonomi için önemli gelir elde edilmiştir. İpekböcekçiliğinden sağlanan yaş koza üretimi ülkeye önemli gelir kaynağı sağlamasının yanında ipek ürünleri sanayinin kurulmasına da destek olmuştur. Başta Bursa ve çevresinde kurulan filatür fabrikaları, Bursa ve İstanbul'da faaliyet gösteren ipek dokuma tezgâhları, üretici, tüccar, esnaf ve çalışan kesimle binlerce aileyi iş ve meslek sahibi yapıp onların çalışmasına olanak sağlamıştır¹³⁵

Ülkede kozanın satış alanları, Bursa, Bilecik, İzmit, Adapazarı, Edirne, Antalya, Diyarbakır, Elâzığ, Amasya ve Denizli'dir. Bunların dışında Ödemiş, Tire, Aydın, Muğla, Alanya, Milas, Osmaniye, Biga, Gönen, Osmaniye, Söğüt gibi yerleşim birimlerinde kozanın satışı serbesttir, bu yüzden üreticiler fiyat ve tartı açısından korunmasızdır. Bu illerde belediyeler ve ticaret odaları koza satışının kontrol içinde yapılması sağlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden 1950'ye kadar Türkiye'de ipekböcekçiliği

¹³⁴ BCA 493 1984 2

¹³⁵ YURTOĞLU, Nadir, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de İpek Böcekçiliği (1923-1950)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2017, Cilt:17, Sayı:34, s.165.

ve ipek üretimi; gerek ülkedeki tüketimi, gerekse başka ülkelere satılmasıyla üreticisinden tüketicisine, tüccarından sanayicisine dek milyonlarca insanın faydalandığı bir tarım şubesidir, ülkenin ekonomik yapısına da önemli katkılardabulunmuştur¹³⁶.

III. CUMHURİYET DÖNEMİ SANAYİLEŞME FAALİYETLERİ

Cumhuriyet'in ilk döneminde sanayi gelişiminin sağlanması için 1923 İzmir İktisat Kongresi'ndeki kararlar çerçevesinde tedbirler devreye sokulmuştur. Söz konusu tedbirlerden en önemlileri Sanayi ve Maden Bankası'nın kurulması (1925) ve Sanayii Teşvik Yasası'nın kabul edilmesidir (1927). Buna ilavetendış satıma yönelensektörlerindış alımmasraflarının vergiden düşülmesi, esnaf ve sanatkârların teşkilatlanması, yapılan yeni düzenlemelerdendir. Türkiye'de 1930'lu yıllar boyunca iktisadi devletçilik politikaları takip edilmiştir. Bu politikaların sanayiye aksi, devletin önderliğinde planlı sanayileşme girişimidir. İlki tamamen, ötekiyse kısmen yaşama geçirilen 2tane5'er yıllık sanayi planıyla bugünün Türkiye sanayisinin temelleri atılmıştır. Kongre, Ankara Hükümeti'nin yeni dönemde ekonomi içinde de varlık göstermek arzusunda olduğunu yüksek bir tonda dillendirdiği bir zemin olmuştur. Kongre boyunca Maliye Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un İstanbul'dan gelenlere sıcak davranmaması bu durumu ortaya koymuştur. Kongrede öne sürülen, tartışılan ve benimsenen hususların bir kısmı 1920'li yıllar boyunca sırayla yaşama geçmiştir. Bunlar; 1924 yılında ticari kesiminin şiddetle gereksinim hissettiği ve üstünde durduğu bir finansal kurum olarak Türkiye İş Bankası kurulması; 1925 yılında çiftçinin gelirini azaltan aşar kaldırılması; 1926'da kabotajla alakalı düzenlemeler yapılması; 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu tekrardan ele alınmasıdır¹³⁷.

Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun özel girişimin üstünde gerçek anlamda pozitif etkisi olmuştur. 1927-1932 yıllarında bu kanundan faydalanan firmaların sayısı 342'den 1.473'e yükselmiş, sanayi işçilerinin sayısı da 17.000'den 62.000 yükselmiştir. Fakat özel sektör, ülkedeki kıt olanaklarla sağlanan bu imkânlararağmen sanayide umut edilen ve ihtiyaç hissedilen yatırımlar yapılamamıştır. 1920'lerdeki bu durum 1930'larda devletin eliyle

¹³⁶YURTOĞLU, Nadir, "... Türkiye'de İpek Böcekçiliği " ,ss. 165.

¹³⁷KORALTÜRK,... *Ekonominin Türkleştirilmesi*, 2011.

sanayileşmeye başlanmasında etkili olmuştur. Yani 1920'lerde sınısahada özel girişimdeki başarısızlık, 1930'larda devletin eliyle sanayileşmenin başlatılmasında role sahiptir.

II. Dünya Savaşıyla planlı sanayileşme çabaları aksamıştır. Savaş ertesindeyse, hem iç hem dış şartların zorlamasıyla Türkiye genel itibarıyla iktisadi devletçilikten, özeldeyse planlı sanayileşmeden uzak ve iktisadi devletçilikle karşılaştırıldığında daha "liberal" arayışlar içine girmiş, uluslararası ekonomik kuruluşların üyesi olmuştur. Truman Doktrini ve Marshall Yardımıyla Amerika'nın finansal yardım ve desteğini de kazanmıştır.

A. PETROL ARAMA ÇALIŞMALARI

Kimya ve enerji sektörlerinin ana hammaddelerinden olan petrolü yerin altından çıkarmak, işlemek, ticaretini ve taşımacılığını yapmak birbirinden farklı alt dalların gelişmesine yol açmıştır. Farklı süreçleri içeren petrol işletmeciliğinin temelleri Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılın ikinci yarısında atıldı. Aynı dönemde çeşitli kişiler elde ettikleri petrol arama imtiyazlarıyla petrol işletmeciliğine başladılar. Ancak sanayi ve ulaştırma sektörlerinin henüz gelişim aşamasında olması nedeniyle İmparatorluğun son döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında petrolün ülke içindeki kullanım alanı hayli kısıtlıydı. Mevcut talep de Kafkaslar ve Romanya'dan getirilen petrolle karşılanıyordu¹³⁸. 27 Mayıs tarihinde yayımlanan 2189 sayılı Altın ve Petrol Arama ve İşletme İdareleri Teşkiline Dair Kanun'la birlikte arama faaliyetleri başlamış, 1935 22 Haziran tarihinde Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA)nün kurulmasıyla, Altın ve Petrol Arama ve İşletme İdareleri kaldırılarak bütün görevleri MTA'ya devredilmiştir¹³⁹.

1935'in içindeki en dikkate değerilerlemelerden biri de firmaya uygun maden ocağı alanlarının belirlenerek bunların daha yararlı bir biçimde işletilmesini sağlamak, bunun için gereken arama faaliyeti, teknik ve bilimsel faaliyetlerle ilgilenmek, madencilikte çalışacak mühendis, fen memuru, uzman işçi yetiştirmek için, 14 Haziran 1935 tarih ve 2804 kanunla Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü kurulmuştur. 2804 Sayılı kanununun 24. maddesine göre Altın ve Petrol Arama ve İşletme İdareleri'nin tüm hak, borç ve varlıkları MTA Enstitüsü'ne devredilmiştir. Kurumun tesisleriyle beraber petrol arama çalışmaları

¹³⁸ KORALTÜRK, ... 80 Yıl, ss. 16.

¹³⁹ KORALTÜRK, ... 80 Yıl, ss.248.

sistemli hale gelmiş somut belirtiler olmasa da ülkede petrol çıkarma umudubir miktar da olsa artırmıştır. MTA Enstitüsü'nün tesisiyle beraber petrol arama çalışmalarının başladığı ilk bölge Trakya Bölgesi olmuştur.MTA Enstitüsü'nün petrol arama faaliyetleriyaptığı2. bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmuştur.MTA Enstitüsü'nün petrol aradığı3.bölge Van'dır.MTA Enstitüsü çalışmaya başladıktan sonra petrol aramalarında bulunulan 4.bölge Adana'dır. Adana'nın 12 km. güneydoğusunda jeolojik ve sismik (deprem dalgası) etütleri yapılan Hocalı köyünün etrafında 99, 318 ve 161 metrede 3'ü test, 1'i de 456 metre derinde olmak üzere 4 sondaj yapılmış, doğalgaz bulunamamıştır¹⁴⁰.

M. T. A. Enstitüsünün Faaliyeti:Adana Bölgesi: Amerika'dan getirilen 2 büyük sondaj makinesiyle ve malzemeleri 1949 Eylülünde, Adana'da Hocaali ve Kozan dolaylarındaAğzıkara bölgelerinenakledilmiş; 2noktadan, 1'i 3000 metre derinlikte olmak üzere sondaj yapılmıştır.Petrol Jeolojisi: Raman sondaj kuyularının jeolojik gözetimsürdürülmüş, Adana'da, Hocaali'nindetaylı jeolojisiyle, Hocaali ve Ağzıkara'nın 1: 10.000, 1:25.000 jeolojik haritaları tamamlanmıştır. Adana'nın 1: 100;000'lik genel jeoloji etütleriyle, Raman'da Ekinoidhorizonu Sünni deresine dekincelenerek haritalandırılmıştır¹⁴¹.

MTA'nın 1954 yılına kadar gerçekleştirdiği çalışmalar ile Güneydoğu Anadolu'da petrol bulunduğu, ayrıca Trakya'yla Adana havzalarının da petrol potansiyelinesahip olduğu saptanmıştır. 1935-1950 döneminde MTA personeli,faaliyetlerini çok zor şartlardagerçekleştirmiştir. İlk dönemlerde yol olanaklarının yeterli olmamasından dolayı ulaşım konusunda binek hayvanlar tercih edilmiş, çadır ve köy evlerinde ikamet edilmiştir. Daha sonra Türkiye'nin her yanında maden arama çalışmaları sürdürülmüş, bugün kurulan birçok sanayi tesisinin temel girdisi olan hammadde kaynakları, MTA'nın özverili faaliyetlerinin ardından ortaya çıkmıştır. Bütün dünyada rekabet yapabilen DemirÇelik, Alüminyum, Ferro-Krom, Cam Seramik, Kağıt, Çimento gibi sanayi tesislerinin temel girdisi olan hammaddelerin neredeyse tümünün aranması, bulunması ve etütlerinde MTA katkı vermiştir.Petrol aramaları konusunda kuvvetli sayılacak belirtilere rastlandığı ifade

¹⁴⁰YURTOĞLU, Nadir, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Petrol Arama Politikaları (1923-1950)", *Akademik Bakış Dergisi*, 2017, C:10, S:20 ,s.145-168, ss.151.

¹⁴¹Umumi Maden Durumu, Türkiye Madenciliğinin 1949 Bilançosu,1939 Senesinde Madencilik, *MTA Enstitüsü Dergisi*, S. 18, Ankara, 1940, s. 11.

edilerek Mardin, Adana, Trakya ve Van civarında on kadar kaynağın tespit edildiği, sondaj çalışmaları sonucunda petrol bulunup bulunmadığı hakkında doğru bir bilgi verileceği açıklanmıştır. Bayar'a göre petrol bulabilmek için sondajları çoğaltmak ve MTA Enstitüsü'nün teçhizat ve elemanlarını takviye etmek gerekmektedir¹⁴²demirMadencilikve Osmaniye'de Krom Üretimi

MTA, ülkemizdeki yeraltı servetlerini araştırmak ve bu araştırmalar sırasında tespit edilen kaynakların büyüklük ve niteliğini tanımlamak ve değerlendirmek amacıyla gelişmiş, modern ve sistematik etüt, arama ve değerlendirme yöntemlerini çalışmalarına uygulamıştır. Kuruluşundan itibaren MTA, ülkedeki hemen hemen bütün maden yatakları üzerinde çalışmalar yapmıştır. MTA, Elazığ Maden ve Artvin Murgul'daki çalışmalarda yüksek oranlı bakır cevheri tespit etmiştir. Ayrıca Sivas Divriği, Adana Mansurlu, Malatya'da demir cevherlerinin işletmeye müsait olduğu sonucuna varılmış ve Karabük Demir-Çelik tesisinin kurulmasına öncülük etmiştir. Kurşun ve çinko, krom, manganez, alüminyum, bor, fosfat, manyezit, uranyum ve linyit yatakları gibi birçok madenin tespitinde MTA'nın büyük çalışmaları olmuştur. Bu çalışmaların sonucunda ülkede birçok endüstri tesisinin kurulmasına katkı sağlamıştı. 1935-1950 arasında esas olarak Türkiye'nin temel gereksinimi olan petrol hususuyla ilgilenilmiş ve MTA tarafından Trakya, İskenderun, Adana ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde sondajlı etütler yapılmıştır. 1933'te Güneydoğu'da, Bitlis-Muş uzantısının güneyinde uzanan sahada başlayan aramalar bu bölgenin jeolojik yapı itibariyle petrol çıkarmaya elverişli bir alan olduğunu ortaya çıkarmıştır. MTA'nın 1954 yılına kadar yaptığı çalışmalar ile Güneydoğu Anadolu'nun bir petrol bölgesi olduğu, ayrıca Trakya ve Adana havzalarının da petrol potansiyeli taşıdığı saptanmıştır.¹⁴³

¹⁴² BİLGİN, Can, Türkiye'de ve Dünyada Madencilik... ss. 61.Akt. DEMİR, Özkan, *Cumhuriyet Dönemi Madencilik Politikaları ve Etibank'ın Rolü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ,2017, .ss.51.

¹⁴³ DEMİR, " ... Etibank'ın Rolü " ss.40.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMANİYE'DE 1923-1950 YILLARI ARASINDA

I. OSMANİYE'DE 1923-1950 YILLARI ARASINDA ULAŞIM VE HABERLEŞME OLANAKLARI

Osmaniye, ulaşım olanakları açısından oldukça avantajlı bir konuma sahiptir. İlden geçen Adana-Gaziantep, D-400 karayolu gidişgeliş, çift şeritlidir. Ayrıca Pozantı-Adana-Gaziantep ve İskenderun (TEM) otoyolları Osmaniye'den geçmektedir. İskenderun Limanı'na yakınlığı ile Güneydoğu ve Doğu Anadolu'yu batıya bağlayan demiryolu Osmaniye'den geçmektedir.

Cebel-i Bereket Vilâyeti Halk Fırkası Merkez Şubesi tarafından hazırlanan ve 1925 yılında Adana'da ki Türk Sözü Matbaası'nda basımı gerçekleşen “Türkiye'nin Sıhhi İçtimai Coğrafyası/Cebel-i Bereket (Osmaniye) Vilayeti”adlı eserde cumhuriyetin ilk yıllarında ki ulaşım imkanlarını ayrıntılı görebiliriz. Esere göre birebir alıntıda şu şekilde anlatılmaktadır:

“Arazi engebeleri Amanos (Cebel-i Bereket) dağları ile arazilenen ilin güneydoğu ve kuzeybatı dağ yamaçlarının son noktaları ile doğal bir sınıra sahiptir. Önemli bir düşüş ve yükseliş oluşturan dağlar insanların her şekilde faydalanabilecek bir durumdadır. Özellikle öyle tatlı eğriliklerin düzeltilmesi için seyrek genişlikler vardır ki bu duruma Anadolu'da fazla tesadüf edilmez. Kuzey ve kuzey doğu eğimi üzerinde Islâhiye, Keferdiz, Düziçi (Haruniye Nahiyesi) ovaları hem konumu ve manzarası, hem de tarım yeteneğinden dolayı önem kazanmaktadır. Doğal engeller il içinde herhangi bir yönetsel duruma, ekonomik açıdan güçleştirecek doğal bir engel yoktur. Her açıdan ili doğal sınırlarla Ceyhan nehri ile Maraş'tan ayıran ve Amanos'un en zor sıradağları olan Düldül dağları olsa da bunlar ili sınırlayan doğal hatlardır. İklim, Cebel-i Bereket Dağları eğimli yamaçları uçlarıyla halkın ve doğal yasaların sınırladığı bölgedir ki ilin şu anki yönetsel sınırları dışında kalan Ceyhan ve Ayas kazaları da bu bölgeye dâhildir. Genellikle rakım farklarının mecbur bıraktığı dereceli ve düzenli sıcaklık derecelerindeki fazlalıkla birlikte düzenli havaya sahiptir. Sıcaklığın derecesi bakımından ılımlı bir bölgeyle çok sıcak bir bölge arasındadır. İlimiz için yaratılışın çizdiği sınır içinde egemen ve faydalı rüzgarlar ile yağmur yönleri, sıcaklık derecesi, kuruluk ve nem aynı vasıflar ve şartları içermektedir. Ulaşım ve doğal yollar bugün ili kuzey, kuzeybatı ve batı yönlerinden doğal olarak saran ve sınırlayan Ceyhan Nehri basit araçlarla kullanılabilir. Bu nehrin denize karıştığı yerden itibaren Harûniye nahiyesinin batı bölümüne kadar genişleyen boylam

üzerinde şu anda da nakliyat işleri yapılabilir ve zaten kereste nakliyatı yapılmaktadır. Bununla birlikte rüzgarın kesilmesi, rüzgarın yönü, rüzgarın hızı bakımından sunulan meridyen üzerinde bazı nehirler vasıtaların çalışabilmesi için müsaittir. Özellikle bu nehrin denize karıştığı Yumurtalık gibi doğal bir liman ile ilişki vardır ki Yumurtalık Limanı kıtanın ile verdiği bir denize açılım alanıdır . Geçmişte olduğu gibi gelecekte de ilin gelişme nedenlerinin en önemlisi bu liman olacaktır. Yumurtalık'la Payas arasında ve İskenderun Körfezi için tahmini olarak 50 kilometre genişliğinde bir deniz yolu vardır. Sanayi yolları ve demiryolları ilimizde büyük Bağdat hattından 130 kilometrelik kısmı ile Toprakkale-İskenderun hattının 40 kilometrelik kısmı bulunmakta ve uzamaktadır. Her iki hat, ilimizi ziraat ve ormanlık alanlar olmak üzere iki uygun parçaya bölmüştür. Başlangıç Haydarpaşa olmasına göre Toprakkale-İskenderun hattının sağ, Bağdat hattının solu ilimizin ziraat arazilerinde 12 istasyon bulunmaktadır. Toprakkale-İskenderun hattının solu ve Bağdat hattının sağ da Payas'tanEkbez İstasyonu'na (Kilis-Çobanbeyli arası) kadar Cebel-i Bereket ormanlarını çevrelemiştir. Şoseler 1- 91 kilometre uzunluğunda Toprakkale-Osmaniye, Hasanbeğli-Kellerİslâhiye-Meydan-ı Ekbez [güney sınırının son ucu] 2- Keller-Maraş şosesinin ilimizdeki 12+500 kilometrelik kısmı; 3-Keller şosesinin ilimizdeki 000+32 kilometrelik kısmı; 4- 35 kilometre genişliğinde -Osmaniye-Çardak Köyü-YarbusNahîyesi Bunlardan Toprakkale-Osmaniye- İslâhiye şosesi Bağdat hattı inşa edilmeden önce pek önemli idiye de hattın inşa edilmesinden sonra eski önemini kaybetmiştir. Çünkü demiryoluna pek yakın, hem de paraleldir. Keller-Maraş ve Keller-Ayıntab yolları bugün ekonomik olarak çok fazla öneme sahiptir. Türkiye-Suriye sınırının yakınlığından dolayı Bağdat hattı ile doğu illeri arasındaki askerlikle açısından bu iki yolun hayati önemini anlatmaya gerek yoktur. Çardak-Yarbus yolu; Cebel-i Bereket'in en verimli ve yoğun orman bölgesini, Osmaniye ve Ma'mûre istasyonlarına bağladığından ilin şu anda ve gelecekte inkişaf alanı olmaktadır ve olacaktır. Bağdat hattına ait önemli bir kısmın Suriye sınırı içinde kalmasından dolayı doğu illerinin ekonomisi bugün en önemli nakliye bölgesi Keller İstasyonu olmuştur. İlimizdeki ürünler de ihraç merkezi olmaya başlayan Kellerin taşımacılık görevi, askeri önemi Suriye sınırının devlet tarafından emniyet içinde bir şekilde sahip olması kadar tabii olarak devam edecektir. Askeri ve ekonomik işler bakımından ilimizin sadece Keller bölgesi devletin bir dönüş noktasıdır. Mersin-Keller ve Haydarpaşa-Keller vasıtası ile doğu illerine yönelmiş, ekonomik bağlantılar ve karşılığında doğu illerine her açıdan Anadolu'nun içinde önemli merkezlerine bağlayan Keller-Mersin ve Keller-Haydarpaşa yönlerindeki ekonomik hareketlilik, ağırlık merkezini Kelerde ve bundan dolayı ilimizin içinde bulundurmaktadır. Siyaseten bölgenin önemi ve nezaketi şöyle dursun, sadece askeri ve ekonomik önemi, Cebel-i Bereket'in en büyük bütün bir mülki idare halinde yani il halinde kalmasını gerektiren ve yer altında bulunduran idari kuvvetlerin sebebidir. Vatanın şu andaki ve gelecekteki durumu devlet tarafından genel bir ahenk içinde ve genel bir nazar görüleceği için açık olduğundan lüzum ve gerekliliğin ve genele ayrıntılı özel işlerinin bölgesinden bildirilmesi ve bu suretle bilimsel belgelenmesiyle vatan parçalarının en uygun teşkilata sahip olmaları mümkün olduğu kadar delil gösterilmeye çalışılması gerekli olmasının üzerine ilimizin, devletin genel ekonomisi açısından sahip olduğu önem ve özel konumu

üzerinde fazlaca durmakla geçmişte olan şeylerde mecburiyet görülmüştür. Köken durumu ve dağılımı ilimizde ikamet edenlerin büyük ekseriyetini Türkler oluşturmaktadır. Şu andaki Türk unsurunun parçası olan birçok aşiret bulunmakta olup bunların bir bölümü Selçuklulardan önce bir bölümü de Selçuklular zamanında, bir kısmı da Osmanlı döneminde Türkistan'dan gelmiştir.”¹⁴⁴

II. OSMANİYE'DE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE BAYINDIRLIK VE İSKÂN FAALİYETLERİ

Osmaniye'de iskân faaliyetlerini anlamak için Osmanlı son dönemi uygulamalarına bakmak gerekir.

Bilindiği üzere Çukurova bölgesi İbrahim Paşa'dan sonra Osmanlı Devleti'nin atadığı mutasarrıflarca yönetilmiştir. Ancak bu mutasarrıflar, merkezi otoritenin zayıflamasına bağlı olarak başına buyruk hareket eden derebeyler yüzünden bölge üzerinde denetim kurmakta zorlanmışlardır. Bu nedenle Osmanlı devlet adamları bölgedeki otorite boşluğunu ortadan kaldırmak, isyancı aşiretleri zorunlu iskâna tâbi tutarak bölgedeki asâyişsizliğe son vermek amacıyla Fırka-i İslâhiye adında bir ordu kurulmasına karar vermişlerdir. Ordunun kumandanlığına 4. Orduyu Hümayun Müşiri Derviş Paşa, teftiş memurluğuna da Meclis-i Vâlâ azası Cevdet Efendi (Paşa) getirilmiştir. 1865 yılında harekete geçen ordu Halep, Adana ve Kozan bölgelerindeki ayaklanmaları kısa sürede bastırmıştır. 1890'a kadar süren zorunlu iskânla birlikte bölgedeki asayiş sorunu ortadan kalktığı gibi yerleşik Türkmenlere dayalı önemli bir iş gücü potansiyeli de ortaya çıkmıştır. Fırka-ı İslâhiye bölgede kaldığı süre içerisinde isyancı aşiretleri kontrol altına aldığı gibi bunları zorunlu iskâna tâbi tutarak Hassa, İslahiye, İzziye, Kadirli ve Osmaniye gibi yeni yerleşim yerlerinin oluşturulmasını da sağlamıştır. Ayrıca bu yerlerde devlet teşkilatının kurulması görevini de üstlenmiştir. Bu kapsamda resmî binalar ve kışlalar inşa ettirmiş, vergilerin düzenli toplanabilmesi ve askere almaların düzenli hale getirilmesi amacıyla nüfus sayımı yaptırarak, zorunlu iskâna bağlı olarak tahrirlerin yeniden yazılmasını sağlamıştır.

¹⁴⁴Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası “... Muavenet-i İctimaiye Vekâleti”, , s.3,4,5,6,7,8.

A. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TOPRAK REFORMU VE OSMANİYE

Atatürk'ün "milletin efendisi" dediği Türk köylüsü, aşar vergisinin kaldırılmasıyla maddi ve manevi olarak bir desteğe sahip olmuştur. 1920'ler boyunca aşar vergisinin kaldırılmasının yanında köylüyle ilgili farklı düzenlemeler de yapılmıştır. Bu düzenlemelerden en önemlisi topraksız çiftçinin topraklandırılmasıdır. 1923-1934 yıllarında muhacirlere ve toprağı olmayan çiftçilere toplamda 6.787.234 dönüm arazi dağıtılmıştır¹⁴⁵.

Cumhuriyet'in ilanının ardından farklı tarihlerde özellikle mübadeleyle ve dışarıdan gelen göçmenleri yerleştirmek ve bu insanlara toprak vermek için farklı çıkarılmıştır. Fakat bu kanunların sorunu ülkenin tümünde çözmeye yeterli değildi. Bunlar daha çok günün acil gereksinimlerini karşılamak üzere çıkarılan yasalardı. Buna karşın yasaya dayanılarak dağıtılan topraklar küçümsenmemesi gerekendüzeyde idi. Ancak muhacirlere verilen topraklar, işlenerek bakımını yapılmasının ardından sahibi olduğunu iddia edenlerin ellerindeki tapuları göstermelerinden sonra çoğu geri alınmıştır. Bu durum toprak mülkiyet haklarının hukuki bağlarla dayanılarak kurulmadığını ortaya koyar. Ülkenin toplumsal ve iktisadi bünyesinde köklü bir değişikliğe yönelen ilk yasa tasarısıysa 1935'te ele alınmıştır. İçişleri Bakanlığınca hazırlanan ve İskan-Toprak Kanunu büyük idare amirlerine geniş yetkiler vermekteydi. Daha sonra bu kanun tasarısı İçişleri Bakanlığında alınarak Tarım Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık da zirai ıslahat kanunu projesini ilgililerin incelemesine sunmuştur. Atatürk'ün 1 Kasım 1936'da meclisin açılışında yaptığı konuşmadan sonra bu konuda çalışmalar hızlanmıştır. Bu dönemde Ankara'daki yabancı gözlemciler de liderlerin bir toprak reformu uygulaması düşüncesi ile ciddi bir şekilde ilgilendiğini, yöneticilerin bu konuyla ilgili olarak yoğun bir çalışma içerisinde olduğunu ifade etmişlerdir. Toprak reformuna kanuni yolu açmak üzere anayasada yapılması gereken değişiklik 1937 Şubatında gündeme gelmiştir. 1936'lardan başlayarak başlatılan ve 1945'lere dek süren toprak düzenini tekrar tespit etmeye dönük reform faaliyetleri kağıt üstünde kalmıştır. Fakat Atatürk'ün ölümü ve araya giren II. Dünya Savaşı reformun savaşın sonuna bırakılmasına yol açmıştır. Atatürk, bu hususta barışçı bir yol takip etmiş ama ağalık düzenini de yok edememişti. Hükümet 1945'in Mayıs ayında çiftçiye toprak

¹⁴⁵KORALTÜRK, ... Ekonominin Türkleştirilmesi, ss. 68.

dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulması hakkındaki kanun tasarısını Meclis'e sunmuştur. Yasanın amacı toprağı olmayan veya az toprağı bulunan çiftçilerin ailelerini geçindirecek ve işgücü potansiyellerini değerlendirecek kadar toprağın sahibiyapmaktır. Ayrıca toprak dağılan aileler ile toprağı olanlara topraklarını verimli işleyebilmeleri için kredi, araç gereç, canlı hayvan ve tohum yardımı yapılmaktaydı¹⁴⁶.

Tablo 16: Osmanlıye Dağıtılan Toprak Sayıları

Yıllar	Aile Sayısı	Dağıtılan Toprak	Aile Başına Düşen Toprak
1947	1.427	49.085	34,40
1948	4.313	238.656	55,33
1949	8.359	389.211	46,56
1950	18.589	820.194	44,12

Cumhuriyet döneminde devlet; nüfusun artırılması, üretim gücünün yükseltilmesi, topraksız nüfusun topraklandırılması, dağılan Osmanlı devletinin eski topraklarından kopup gelen, göçmen ve sığınmacıların yerleştirilip iş gücü sahibi yapılması, gezginci aşiretlerin ve çeşitli unsurların iskân edilerek çağdaş toplumun bireyleri hâline getirilmesi gibi sorunlar üzerinde durmuştur. Cumhuriyetten sonra hayatını konargöçer olarak devam ettiren Yörüklerle zorunlu iskân yasası çıkmıştır. 1933'te Honamlı ve Karaevli aşireti Yörükleri Saimbeyli'nin Beypınarı köyüne iskân edilmişlerdir. Köyün ilk mührünün verildiği Honamlı aşireti İç Anadolu Bölgesi'ne göç etmiştir. Karaevli aşireti Yörükleri de bu bölgeyi yaylak olarak kullanmışlar, kışın Çukurova bölgesine göç etmişlerdir. Türkiye'nin temel iskân yasası 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Yasası'dır. Yasa dışarıdan gelen göçlerin yanında iç göçlerle de ilgilidir. 5/2/1948 tarih ve 3-6992 sayılı Bakanlar Kurulu'nun tespit ettiği (İskân Programının 3. maddesinde şu hususlar belirtilmektedir: (3 A) Hiçbir yerde süreli ikamet etmeyen, hep konargöçerliği yaşam biçimi hâline getiren Türk soyundan ve ana dili Türkçe olan göçebeler İçişleri ve Sağlık ve Sosyal Yardım bakanlıkları tarafından belirlenecek yerlerde toplu veya dağınık bir şekilde

¹⁴⁶BAŞER, Kadir, 1923-1950 Yılları Arasındaki Türkiye'de Toprak Dağılımı ve Toprak Reformu Politikasının Sonuçları, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 38, 2013, ss.203-216.

iskân edilirler. (3 C) Göçebelerin işlemleri kendilerinin öteden beri yaşamları, iklim ve geçim koşulları göz önünde tutulmak şartı ile yapılır. Buna göre; Karatekeli aşiretinin bir kolu Çukurova'ya iskân olur. Günümüzde Osmaniye Merkez ilçede ikamet eden Yörüklerin bir kısmı Şam'dan Kudüs'ten geldiklerini ifade etmektedir. Çukurova'ya gelen Yörüklerin bir kısmı "Evveli Şam, ahiri Şam" diyerek geldikleri bölgelere geri dönmüşlerdir. Orada kaldıkları süre içerisinde mallarının bir kısmı Araplar tarafından yağma edilmiş, bir kısmı selde telef olmuş. Cumhuriyet ilan edildikten sonra Şam ve Kudüs'te kalan Yörükler geri dönmüşler ve Düziçi'nin Kaledibi (eski adı Çakıroğlu) köyüne iskân edilmişlerdir. İskân edilirken ovalık yerler sinekli olur düşüncesiyle yüksek, serin yerleri tercih etmişlerdir. Böylelikle 1864'te Kafkasya, 1877'de Balkanlardan gelen muhacirler, yoğun olarak yerleşmeye başlayınca; yaylalarla kışlak olarak kullanılan ovalar da zamanla elden çıkmış, bunun üstüneyörükler kendi yaylalarına ve kışlaklarına yerleşmek durumunda kalmışlardır. İskân olayı bu şekilde 1950 yılına kadar sürmüştür.

Muhacirlerin iskânı meselesi özellikle uygun yerlere yerleştirilmeleri için arazii temini konusunda arşiv belgelerinde yer almıştır. Osmaniye'ye muhacirler sevk edilmeden önce uygun arazinin olup olmadığı sorulmuş ve bu şekilde uygun sayıda sevk yapılmıştır¹⁴⁷.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman, her alanda olduğu gibi bayındırlık hizmetlerinde de çok büyük eksiklikler bulunuyordu. 10 milyon civarında tahmin edilen nüfusun 6 milyonunun kadın, 4 milyonunun erkek olduğu ve bu nüfusun yüzde 80'inin köylerde yaşadığı ifade edilmiştir.

¹⁴⁷BCA2720012, 45 77 12, 2720012, 55 139, 27200 12, 55 139 8.

Tablo 17: Seyhan Vilayet Nüfusu Kazaların şehir Merkezi, Nâhiye ve Köy Esaslı Dağılımı

İlçeler	Şehirde	Nahiye veya Köylerde	Toplam	Şehirde	Nahiye ve Köylerde	Toplam
Adana	76.473	53.998	30.471	168.628	72.766	241.394
Bahçe	881	16.974	17.855	1.133	30.524	31.657
Ceyhan	10.177	44.049	54.226	23.408	69.892	93.300
Dörtiyol	3.832	20.176	24.028	-----	-----	-----
Feke	610	11.463	12.073	2.303	13.823	16.126
Kadirli	2.554	25.387	27.941	7.122	46.220	53.342
Karaisalı	885	40.598	41.843	1.549	43.098	44.647
Kozan	5.040	26.111	31.151	11.356	52.584	63.940
Osmaniye	8.584	15.535	24.119	19.108	28.562	47.670
Saimbeyli	784	19.155	19.938	1.811	24.633	26.244

Bu nüfusun gıda, güvenlik, eğitim, sağlık hizmetlerinin yetersizliği yanında bayındırlık hizmetlerinde de çok ciddi sıkıntılar yaşadığı Bütün bu mağduriyetler, yeni cumhuriyet idaresinin bayındırlık alanında da ciddi çalışmalar yapmak mecburiyetinde olduğunu göstermektedir. Zira cumhuriyet ilân edildiği zaman Türkiye’de toplam 18.300 kilometre karayolu, 4138 kilometre demiryolu ağı bulunmakta idi. Denizyolu taşımacılığı genellikle yabancı şirketler eliyle yapılmakta ve yıllık kapasitesi 35.000 ton civarında idi. Havayolu taşımacılığı ancak Cumhuriyet’in 10. Yılında başlayacaktır. İşte devralınan bu tablo üzerine Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren karayolu ve demiryolu inşaa ve tamiri, deniz ve hava yolu taşımacılığı, yeni limanların inşaa ve mevcutların genişletilmesi, posta hizmetlerinin artırılması, bataklıkların kurutulması, sulama ve içme suyu tesisatı, devlet binalarının yapılması gibi pek çok alanda çalışmalar yapılarak halkın ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışılmıştır¹⁴⁸. Bu uygulamalardan biri de Osmaniye’ye açık olarak gelen suyun genel sağlığı temin edecek şekilde kapalı olarak içme suyu isale hattının temininin sağlanmasıdır¹⁴⁹. İçme suyu isale hattıyla ilgili yapım çalışmalarının devam ettiği belgelerde görülmektedir. Son olarak Osmaniye içme suyu tesisatı için Amerika'dan satın

¹⁴⁸EVSİLE, Mehmet, Cumhuriyet Döneminde Bayındırlık Faaliyetleri (1923-1950), *History Studies*, 2018, Cilt:10, Sayı:4, s. 81-102, ss.82.

¹⁴⁹ BCA, 493 1984 2

alınacak boruların pazarlıkla satın alınması kararlaştırılmış ve yapımı başlanan bu tesisat 1944 yılına kadar devam etmiştir¹⁵⁰.

Tablo 18: 1927 Yılı Osmaniye ve Çevre İlleri Ev ve Bina Sayıları

Vilayet	İkamete Mahsus Evler	İkamete Mahsus Olmayıp Meskun Olan Evler	İkamete Mahsus Olmayan Diğer Binalar	Toplam
Adana	42146	1341	6477	49964
Cebelibereket	18517	262	3032	21811
Maraş	28722	2500	241	314463
Mersin	18691	1634	2957	23282

Tablo 19: 1927 Yılı Osmaniye ve Çevre İller Çeşitli Kurum Sayıları

Vilayet	Okul	Camii	Resmi Daire	Hamam	Diğer Binalar	Toplam
Adana	169	286	142	8	7213	7818
Cebelibereket	78	152	90	5	2969	3294
Maraş	57	240	39	11	2394	2741
Mersin	128	149	50	8	4256	4722

B. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ YOL VE ULAŞIM (KARAYOLU, DEMİRYOLU) OLANAKLARI

Cumhuriyet'in ilanından sonra ulusal menfaatler çerçevesinde yapılandırılan ve kendine yeten ulusal ekonominin yaratılması hedeflenerek demiryollarıyla ülkenin kaynaklarının harekete geçirilmesi amaçlanmıştır. Cumhuriyet'in daha ilk dönemlerinden başlayarak idareciler ulaşım sorununu, özellikle demiryolu sorununu çözmeye çalışmışlardır. Bu durumu Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilk resmi belgesi olan "Dokuz Umde"de görmek mümkündür. Bu belgede, "*müstacelen muhtaç bulunduğumuz demiryolları için hemen teşebbusat ve fiiliyata başlanacaktır*" denilmektedir. Bu dönemde öne çıkan özellik, 1932 ve 1936 arasında hazırlanan 1. ve 2. Beş Yıllık Sanayileşme Planlarında, demir-çelik, kömür ve makine gibi temel sanayilere ve turizme öncelik verilmesidir. Büyük yükleri ucuz bir şekilde taşımak ve turizmi geliştirmek için demiryolu üzerine yatırım yapılmıştır.

¹⁵⁰ BCA 301812, 10679 3

“Bir Türk şirketi olan, oysa perde arkasında Deutsche Bank tarafından yönetilen Anadolu Demiryolu Şirketi...1901 yılında da Konya-Ereğli-Bulgurlu hattı ile Anadolu hattına bağlanan ve Bağdat Demiryolu adıyla anılan 2400km’lik Konya-Bağdat-Basra hattını inşa etme ruhsatını aldı. İnşa işleminin gerçekleştirilmesi için eski şirket tarafından yeni bir anonim şirket kuruldu. Bu yeni şirket de Bulgurlu’ya kadar olan hattın inşasını Frankfurt’da kurulmuş olan bir inşaat şirketine devretti...1907’de verilen ruhsat ile Karaviran Gölü’nün kurtarılması ve Konya ovasında sulama işlemleri şirkete havale edildi. Şözleşmeye göre bu işler hükümet hesabına yapılacak ve en geç altı yıl içinde tamamlanacaktı. Bu tesislerin (burada sözü edilen tesisler sulama tesisleri) inşası için şirket Frankfurt’da 135 milyon Frank sermayeli “Konya Ovası Sulama Şirketi” adlı bir yan şirket daha kurdu. Osmanlı Hükümeti, işin başından beri, özellikle Bağdat Demiryolu için amacın ekonomik olduğu kadar askeri olduğunu da belirtmişti. Nitekim 1903 imtiyazında, isyanların bastırılması, askeri manevralar ve savaş halinde, seferberlik konularında çeşitli maddeler bulunmaktadır. Ayrıca Osmanlı askeri makamları, demiryolunun yapımı sırasında askeri gereklerin de göz önünde tutulmasında ısrar etmişlerdir. Söz gelişi, Bağdat Demiryolu’nun Adana ile Halep arasındaki bölümünün Akdeniz kıyılarından geçirilmesi çok daha kolay iken, hat büyük güçlüklerle ve masraflara rağmen dağlardan aşırılmıştır. O zaman düşünülmüştür ki, kıyıda uzanacak bir demiryolu, Akdeniz’deki bir düşman filosunun bonbardımanına hedef olacak, Türk Ordusunun can damarı kesilecektir. İktisadi bakımdan, hattın bu kesimindeki tüneller, bütün projenin en pahalı yapıları olmuşlardır. Oysa stratejik bakımdan bu tünellere hiç gerek yoktu. Bu gereksizlik, 1908 yılında belirtildiği ve hat kıyıda geçirmek istendiği zaman Osmanlı Genelkurmayı buna şiddetle karşı koymuş, hattın dağlardan aşırılmasında ısrar etmiştir”¹⁵¹.

Konya-Adana-Toprakkale-Nusaybin-Bağdat, Konya Bulgurlu inşaatı 1904’te tamamlanan hattı hükümet 1928’de satın almıştır. 1939’da Türkiye’yle Fransa arasındaki anlaşma uyarınca Bağdat demiryoluyla şebekelerinde 830 km yol, Meydanekbez-Halep-Çobanbey ve Payas-İskenderun hattı, Türk topraklarına verilmiş, hattın 170 km’lik bölümü Suriye topraklarında kalmıştır. 1939’da Payas-İskenderun hattı Hatay’ın Türkiye’ye katılmasının üzerine DDY’ye geçmiştir. Toprakkale, İskenderun 1902 Toprakkale-Payas-İskenderun ve Fevzipaşa-Meydanekbez hatları, güney hattına düşey olarak bağlanan hatlar Bağdat hattının imtiyazına dahil olmuştur. Söz konusu hatların imtiyazı, 1932 tarihli kanunla CENUP Demiryolları Türk Anonim Şirketine 15 yıl süreyle verilmiştir.

¹⁵¹YILDIRIM, ... Binaları Tip Projeler,ss.79.

Çobanbey-Nusaybin ve Derbesiye-Mardin hatlarının da işletme hakkı aynı süreyle bu şirkete verilmiştir. Bu hatlar 1948'de Devlet Demiryolları şebekesine bağlanmıştır¹⁵².

Adana'nın XIX. yüzyılın sonuna doğru hızlı bir biçimde büyümesinde katkısı olan öteki etken de demiryolu ve denizyolu ulaşımındaki gelişmedir. 1888'e dek Anadolu'da demiryollarının uzunluğu toplamda 600 km.'dir. Çukurova'daki hat dışında bunların neredeyse tümü batıdaki zengin vilayetlerdedir ve tamamıyla ekonomik amaçlara hizmet etmektedir. Demir ve denizyolu ağlarının gelişmesi, hem taşınan yükü arttırmış hem de taşıma süresini kısaltmıştır. Bundan dolayı Anadolu'da katır, eşek, deve ve at sırtında yapılan taşımacılık biçimi ve ulaşım ağları da giderek önemini yitirmiştir, bu durum geçmişte önemli kervan yolları üzerinde bulunan illerde yerine yeni tarım alanlarında bulunan illerin gittikçe önem kazanmasında etkili olmuştur. Osmaniye de bu yeni gelişmelerden pozitif ve negatif bakımdan etkilenmiştir¹⁵³.

¹⁵²YILDIRIM, ... Binaları Tip Projeler,ss.80.

¹⁵³SÖNMEZ, ... Meydana Gelen Değişimler, 2012, ss.62-63.

SONUÇ

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren başlayan siyasi ve sosyal reformun, Osmaniye'deki izlerini süren bu çalışmada, elde edilen bulgular daha çok sosyal alanda yoğunlaşmıştır. Tarihin yeniden keşfedildiği ve yazıldığı bu dönemde, Osmaniye toprakları; Türk tarihinin yalnızca Osmanlı tarihinden ibaret olmadığı ve Anadolu Coğrafyasının kadim medeniyetler izinde yeniden keşfedilmesi konusunda, önemli bir katkı sunmuştur. Binlerce yıl yerleşim görmüş olan Osmaniye'nin, ilk çağlardan başlayarak Hitit, Asur, Pers, Grek, Roma, Bizans gibi devletlerle farklı milletleri barındırdığı ortaya çıkmıştır. Bu açıdan Osmaniye; Türkiye'nin Turizm Coğrafyası içerisinde, Anadolu da ortalama bir turizm konumuna sahip olan Osmaniye'nin, 3000 yıllık tarihi yerleşim geçmişi ile tespit ve tescili yapılmış birçok tarihi ve kültürel esere sahiptir. 26 kale, 113 sit alanı, 8 ören yeri, 30 höyük alanı ve ülkemizin ilk açık hava müzesi olan Karatepe-Aslantaş Müzesi ile kültürel zenginliğini kanıtlayan birçok tarihi esere sahip olan Osmaniye'nin; doğal güzellikleri de turizm açısından önemli unsurlar barındırmaktadır. Bu unsurların tespit edilmesi ve bir kültürel değer olarak tanımlanması sürecinde cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan kültürel faaliyetlerin büyük önemi vardır. Özellikle yabancı bilim adamlarının desteğiyle yapılan envanter çalışmaları erken cumhuriyet döneminin en önemli faaliyetlerinden biridir. Bu sayede birçok kültürel varlık kayıt altına alınmıştır. Hâlet Çambel, HelmuthTh. Bossert, Muhibbe Darga bu faaliyetleriyle Osmaniye ve Türk tarihinde önemli bir görevi üstlenen bilim insanlarıdır.

1933-1950 yılları arasında, ikinci dünya savaşına rağmen, Türkiye çok önemli bir kalkınma hamlesi gerçekleştirmiştir. Bu kalkınma, topyekûn, ekonomik, sosyal ve kültürel bir kalkınmadır.

Cumhuriyet Dönemi'nde devlet; nüfusun artırılması, üretim gücünün yükseltilmesi, topraksız nüfusun topraklandırılması, dağılan Osmanlı devletinin eski topraklarından kopup gelen, göçmen ve sığınmacıların yerleştirilip iş gücü sahibi yapılması, konar-göçer aşiretlerin ve çeşitli unsurların iskân edilerek çağdaş toplumun bireyleri hâline getirilmesi gibi sorunlar üzerinde durmuştur.

Osmaniye’de cumhuriyetin ilk yıllarındaki iskân ve bayındırlık faaliyetlerinin özeti muhacirlerin iskânı, topraksız köylülere ve muhacirlere toprak reformu sonrasında toprak verilmesi ve kentin imarı şeklindedir. Tarihi seyir içinde incelendiğinde cumhuriyetin kurulmasından az önce Fırka-İ İslahiye’nin bu bölgede iskânı sağlamaya çalıştığı görülmüş ve cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren 1928, 1933 ve 1948 yılında çıkarılan iskân yasalarıyla bu bölgede konar-göçer aşiretlerin iskânının sağlanmaya çalışıldığı görülmüştür. Osmaniye bölgesi Fırka-ı İslâhiye’nin faaliyet sahası olması bakımından siyasi anlamda da önemli bir örneklem teşkil eder.

Yapılan bu çalışmada Osmaniye’de halk kültürü temalarının bölgede önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Özellikle halk ağızları ve halk müziği önemli bir yere sahiptir. Ağız sınıflandırmasında 24 Oğuz boyundan Kınık boyunun yerleştiği ağız grubu içinde ismen adı geçen “Düziçi Ağızı” bölgenin tarihi kökleri ile ilgili de önemli bilgiler vermektedir. Halk müziği ise bir müzikolog olan Bela Bartok tarafından daha ilk duyulduğu andan itibaren büyük bir merak uyandırmış ve araştırılmaya başlanmıştır. Türk-Macar halk müziği adına büyük benzerliklerin bulunduğu tespit edilmiş olmasına rağmen, günümüzde yapılan tespitlerin geliştirilmediği üzerinde durulmadığı görülmüştür. Bu konunun özellikle Türkiye dışındaki Türklerin yaşadıkları bölgedeki kültürel etkileşime katkıları adına, sosyal ve kültürel tarihçiliğe önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Osmaniye’nin 1923-1950 yılları arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerinin ele alındığı bu çalışmada genel olarak bölgedeki diğer illere kıyasla Osmaniye’nin ilgili alanlardaki gelişiminin zayıf olduğu görülmüştür. Osmaniye ile ilgili yapılan yerel tarih araştırmalarında Osmaniye’ye özellikle bölgesel dengesizlik vurgusunun yapıldığı görülmüştür. Bunun sebepleri arasında özellikle vurgulanması gereken durum cumhuriyetin ilk yıllarında “il” iken daha sonra ilçeye dönüştürülmüş olmasıdır. Bu durum Osmaniye’nin idari yapılanmasını geç tamamlamasına neden olduğu gibi tarihi ve kültürel değerleriyle de geç tanınmasına neden olmuştur. Yakın il ve ilçelerin idari yapıları ile ilgili yapılan değişiklikler de buna eklenince, Osmaniye uzun yıllar farklı kültürel dokuya sahip olmasına rağmen Adana vilayetinin gölgesinde kalmıştır. Osmaniye’nin yakın il ve ilçelerden tamamen ayrı olarak müstakil bir demografik yapıya, kültüre ve tarihe sahip olduğunun vurgulandığı bu çalışma ile bölgenin yerel tarihine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan araştırmalarda özellikle

Osmaniye ilçelerinin önemli bir yere sahip olduğu görölmüştür. Köy Enstitüsü ile Düziçi, Karatepe Höyüğü ile Kadirli hem Cumhuriyet Tarihi adına hem de İlkçağ Anadolu Medeniyetleri adına sahip olduğu geçmişle önemli bir yere sahip olduğu görölmüştür.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BCA Belge No 117 819 6

BCA Belge No 117 819 3

BCA Belge No 130 16 13 2

BCA Belge No 736 2388 1

BCA Belge No 736 2388 2

BCA Belge No 736 2388 3

BCA Belge No 736 2388 4

BCA Belge No 736 2388 5

BCA Belge No 736 2388 6

BCA Belge No 736 2388 7

BCA Belge No 736 2388 8

BCA Belge No 736 2388 9

BCA Belge No 736 2388 11

BCA Belge No 736 2388 12

BCA Belge No 736 2388 13

BCA Belge No 736 2388 14

BCA Belge No 736 2388 15

BCA Belge No736 2388 16

BCA Belge No736 2388 17

BCA Belge No736 2388 18

BCA Belge No736 2388 19

BCA Belge No736 2388 20

BCA Belge No736 2388 21

BCA Belge No736 2388 22

BCA Belge No736 2388 23

BCA Belge No736 2388 24

BCA Belge No736 2388 25

BCA Belge No736 2388 26

BCA Belge No736 2388 27

BCA Belge No736 2388 28

BCA Belge No736 2388 29

BCA Belge No736 2388 30

BCA Belge No736 2388 31

BCA Belge No736 2388 32

BCA Belge No736 2388 33

BCA Belge No130 16132

BCA Belge No743 24 22

BCA Belge No743 24 25

BCA Belge No743 2433

BCA Belge No 556 1356 10,

BCA Belge No 556 1356 11

BCA Belge No 556 1356 12

BCA Belge No 556 1356 13

BCA Belge No 556 1356 14

BCA Belge No 556 1356 15

BCA Belge No 556 1356 16

BCA Belge No 556 1356 17

BCA Belge No 556 1356 18

BCA Belge No 556 1356 19

BCA Belge No 556 1356 20

BCA Belge No 556 1356 21

BCA Belge No 556 1356 22

Kurultay Zabıtları, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, A/3558

Türkiye İstatistik Kurumu Arşiv Belgeleri

T.C. B.İ.G.M. Meyve İstatistiği (1938-1942), Ankara, 1944

T.C. B.İ.G.M. Meyve İstatistiği (1941-1945), Ankara, 1947

T.C. B.İ.G.M. Meyve İstatistiği (1946-1952), Ankara, Doğuş Limited O. Matbaası,
1954.

T.C. B.İ.G.M. Meyve İstatistikleri (1937-1939), İstanbul, Hüsnü Tabiat Basımevi,
1942.

İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1927-1943 Ankara

1938-1939 Maarif İstatistiği, İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı.

1939-1940 Maarif İstatistiği, İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı.

1940-1941 Maarif İstatistiği, İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı.

1941-1942 Maarif İstatistiği, İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı.

1942-1943 Milli Eğitim İstatistikleri, İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı

1943-1944 Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri, İstatistik
Umum Müdürlüğü Neşriyatı

1944-1945 Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri, İstatistik
Umum Müdürlüğü Neşriyatı.

1945-1946, 1946-1947 Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim
İstatistikleri, İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı.

1947-1948 Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri, İstatistik
Umum Müdürlüğü Neşriyatı.

1927 Umumi Nüfus Tahriri, İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 1927

Seyhan Vilayeti 20 İlkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı, İstanbul, 1937.

Sürelî Yayınlar

Adana Ticaret Gazetesi

Başak Gazetesi

Görüşler Kültür Dergisi

Hürsöz

Umumi Maden Durumu, *Türkiye Madenciliğinin 1949 Bilançosu, 1939 Senesinde Madencilik*, MTA Enstitüsü Dergisi, Ankara, 1940.

Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası: ” Cebel-i Bereket (Osmaniye)” Büyük Millet Meclisi Umur-ı Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâleti, Türk Sözü Matbaası, Adana, 1341/1925.

Kitap,Rapor, Tez ve Makaleler

AŞCI,Elif, *Darbe Sonrası Karikatürlerde Menderes Ve Demokrat Parti İmajı*, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, Cilt 2. ,Ankara 2018.

AKÇAÖZOĞLU, Emine Yılmaz, *Osmaniye İlinin Kültürel Coğrafyası*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum,2018.

AYTEKİN, Hakan; *1914-1924 Yılları Arasında Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimleri*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006

BALTACAN, Mehmet, *Ahmet Adnan Saygun'nun Özsoy Operasının İncelenmesi, Reji Çalışması ve Sahnelenmesi*,2006, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.

BAŞARAN, Sinan,” Cumhuriyet Döneminde Rize Türk Ocakları (1924-1931)”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Sonbahar 2017, C: 9, S: 2, s. 63-81.

BAŞER, Kadir, “1923-1950 Yılları Arasındaki Türkiye’de Toprak Dağılımı ve Toprak Reformu Politikasının Sonuçları”,*Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 38, 2013,s.203-216.

BAŞGÖZ, İlhan ve UĞURLU, Serdar, “Türkiye’de Folklor Çalışmaları Ve Milliyetçilik”, *TurkishStudies*, Cilt:6, Sayı:3,1535-1547.

CAN, Sadık, *Cumhuriyet Dönemi’nde Adana’da Eğitim (1923-1950)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin,2006.

ÇANAK, Erdem, “Akgünler Gazetesi ve Gazetede Adana Halkevi”,*Atatürk Araştırma Merkezi(ATAM) Dergisi*,2013, S:85,s.1-45.

ÇANAK, Erdem,*Cumhuriyet Döneminde Tarihi, Sosyal, Siyasal Ve Ekonomik Yönüyle Seyhan (Adana) Şehri (1923-1956)*,(Yayınlanmamış Doktora Tezi),Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa,2013.

ÇANAK, Erdem, “Çukurova: Adana Halkevi Dergisi”,*Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,2013, C:22, S:1,s.139-156.

ÇANAK, Erdem,“Cumhuriyet Döneminde Adana (Seyhan)’Da Meydana Gelen Seller ve Alınan Önlemler (1930-1956)”,*CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:13, Sayı:1, 2015, 296-341.

ÇANAK,Erdem ve **YEŞİL,** Ahmet,“Atatürk Döneminde Adana (Seyhan) Vilayetinin Demografik Yapısı”,*Tarihin Peşinde*, Sayı:14,s.101-128.

ÇAPA, Mesut, Ankara Radyosu’nda Halkevleri Sanat ve Folklor Saati ve Trabzon Halkevi Programı, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*: Yıl 8, Sayı 15, Güz 2013,131-145.

DERMAN, Meral Taner, **BAŞAL** Handan Asude, Cumhuriyetin ilanından Günümüze Türkiye’de Okul Öncesi Eitim ve İlköretimde Niceliksel ve Niteliksel Gelimeler,*Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 11, 2010.

DEMİR, Özkan, *Cumhuriyet Dönemi Madencilik Politikaları ve Etibank’ın Rolü*,(Yayınlanmamış Doktora Tezi),Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ,2017.

DEMİR,Şule ve **SEVİNDİ**,Cemal, “Toprakkale Kasabası’nın (Osmaniye) Kuruluş ve Gelişimi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Eylül 2017 21(3):1139-1165

DEMİRCİ, Metin, Osmaniye, Düziçi Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar-2, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,2017,Cilt: 19, Sayı: 33,s. 36-44.

ERDOĞAN, Celaleddin, Adana Halkevi (1933-1951), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir,2017.

ESİN, Funda, “Bela Bartok’un Perspektifinden Türk ve Macar Halk Müziği Değerlendirmesi”, *İdil Dergisi*, 2017, Cilt: 6, Sayı: 33, 1581-1595.

EVSİLE, Mehmet, Cumhuriyet Döneminde Bayındırlık Faaliyetleri (1923-1950),*HistoryStudies*, 2018, Cilt:10,Sayı:4,s.81-102.

GÖK, Selhadin, *Tek Parti Döneminde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya Yönelik İskân Politikaları*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir,2005.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *Cebeli Bereket*, DİA, C.7, 1997.

İNAN, Burak, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Turizmi ve Bir Turizm Modeli Önerisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İzmir,2009.

İPEK, İsmet, “Osmaniye BélaBartók Müzesi”, *Güney Mimarlık Dergisi*, Mart 2012, Sayı:7,s.70-74.

KARA, Ömer Tuğrul, “Geçmişten Günümüze Osmaniye'de Tiyatro”,*Okuntu Dergisi*, 2008,C:3 S:2/3,s.34-36.

KOCA, Nusret,*Doğal ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri Açısından Osmaniye Yaylaları*, 2011,Pegem Akademi Yayınları:Ankara.

KOÇTÜRK, O.Murat ve **GÖLALAN**,Meryem, “1923- 1950 Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi”,*Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, 2010, C:45, S:2.

KORALTÜRK,Murat; Enerji Dolu 80 Yıl, Turcas Kültür Yayınları No: 2013/1, Şubat 2013.

KORALTÜRK Murat, Erken Cumhuriyet Döneminde Ekonominin Türkleştirilmesi, İletişim Yay. İstanbul 2011.

KOZ, Mehmet Sabri, *1940'larda Çukurova'da Derlenmiş Türküler ve Âşık Değişleri*, I. Uluslararası Karacaoğlan ve Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, 1990, Adana.

KURT, Yılmaz, “Osmaniye”, *DİA*, C.33, 2007

KUTLU, Mustafa Muhtar, Göç, Nostalji ve Festival. Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu, 1987.

ÖNDER, **Mustafa**,*Toplumsal Değişim Sürecinde Düziçi Köy Enstitüsü*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya,2012.

ÖNSOY, Rifat; Cumhuriyetten Bugüne İlk Ve Orta Öğretimimiz ve Bazı Meseleleri,*Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1991, Sayı: 6/ 1- 23.

ÖZTÜRK, Gülin, “Tasfiye Talepnameleri Işığında Mübadillerin Yerleştirilmesi”,*Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt:31, Sayı:1, 2016, 247- 276.

PAYASLI, Volkan, “Belleklerde Bir Çınar: Düziçi Köy Enstitüsü”, *Tarih Okulu Dergisi*, 2015, Cilt: 8, Sayı:21, s. 319-356.

PAYASLI, Volkan,“Fransız İşgalinde Osmaniye (Cebel-İ Bereket) ve Rahime Hatun Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 61, Güz 2017, s. 269-308.

POÇULU, Umut, *Osmaniye/Bahçe Köyü’nde Sosyal Kültürel Değişme: Etnolojik Bir İnceleme*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Mustafa Kemal Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Hatay,2012.

SARIKÖSE, Selma Turhan,*XIX. Yüzyılda Çukurova’da Doğal Afetler Ve Salgın Hastalıklar*,(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya,2013.

SÖNMEZ, Mehmet Emin, “Adana Şehrının Alansal Gelişimi ve Yakın Çevresinin Arazi Kullanımında Meydana Gelen Değişimler”,*Türk Coğrafya Dergisi*,İstanbul 2012,Sayı:57,s.55-69.

ŞAHİN, Havanur, *Osmanlı Son Döneminde Dariüleytamlar*(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya,2019.

ŞENESEN, Refiye,“Osmaniye/Düziçi’nde Dünden Bugüne Yaylacılık Ve Varsak Türkmenlerinin Yayla Göçü”,*Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,Adana 2011, Cilt 20, Sayı 1, s. 267-286.

ŞİMŞEK, Gülsüm, “Geçmişten Günümüze Osmaniye’de Yerel Basın”, *The Online JournalOf CommunicationAndMedia*, İletişim Çalışmaları, Eylül 2018,158-174.

ŞİMŞEK, Gülsüm, *2014 Yerel Seçimlerinde Osmaniye’de Yerel Basının Siyasal Partilere ve Adaylara Yaklaşımı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,2015.

TIRAŞ, Mehmet ve **BESNEK,** Ferhad, Osmaniye İlinin Turizm Potansiyeli,*Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Haziran 2017, Cilt: 21, Sayı:2, s. 757-777.

TUĞLUOĞLU, Fatih,Türkiye’de Sıtma Mücadelesi (1924-1950),Türkiye Parazitoloji Dergisi, 2008, Cilt:32 Sayı:4, s.351 – 359.

TUNÇAY, Çağlar,*Atatürk Döneminde Müzik Alanında Yapılan Çalışmalar*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir,2009.

TÜLEK, Füsun,“Osmaniye Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanter Çalışması 2006”,*Tüba-Ked Dergisi*,2007, Sayı:6,s.63-76.

UYGUR, Haluk,“Dünya Tarihini değiştiren Kadın”, *Altın Şehir Adana Dergisi*, Mart-Nisan 2012, Sayı:7, s.16-20.

ÜÇEÇAM, Döndü ve **HAYLİ,** Selçuk,*Kadirli’nin Etki Sahası ve Merkezi Yer Olarak Önemi*, Osmaniye Folkloru ve Halk Kültürü Sempozyumu, Osmaniye,2003.s.154-171.

ÜÇEÇAM, Döndü ve **HAYLİ,** Selçuk,“Kadirli’nin Kuruluş ve Gelişmesi”,*Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,Elazığ 2003,Cilt: 13, Sayı: 2, s. 67-89.

ÜÇEÇAM KARAGEL, Döndü, *Kadirli İlçesi’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*,(Yayınlanmamış Doktora Tezi),Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ,2008.

ÜNAR, Şükrü,*Atatürk Döneminde (1923-1938) Eski Eser Politikaları ve Türkiye’de Yapılan Kazı Çalışmaları*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya,2013.

YALMAN, Ali Rıza, Cenupta Türkmen Oymakları, Haz:Sabahat Emir, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1977.

YALGIN, Ali Rıza,”Uludağ Türkmen Etnoğrafyası”, Türk Folklor Araştırmaları, No:9,1950, s. 1-140.

YAVUZOĞLU ATASOY, Nazan, “Arkeoloji Delikanlısını Yitirdi: A. Muhibbe Darga (1921 - 2018)”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, S: 27, 2018, s.319-331

YILDIRIM, Sercan Özgencil, Anadolu ve Bağdat -C.F.O.A- ve Bağdat- Halep- Nusaybin -B.A.N.P- Demiryolu Şirketleri Yolcu Binaları Tip Projeler, Beykent University Journal Of Science And Engineering Volume 5(1-2), 2012, 69-93.

YILDIZ, Nuran, Demokrat Parti İktidarı ve Basın (1950-1960), *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C 51, S 1, 1996.

YURTOĞLU, Nadir, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Petrol Arama Politikaları (1923-1950)”, *Akademik Bakış Dergisi*, 2017, C:10, S:20, s.145-168.

YURTOĞLU, Nadir, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de İpek Böcekçiliği (1923-1950)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2017, Cilt:17, Sayı:34, s.159-189.

YÜKSELSİN, İbrahim Yavuz, “Etnomüzikoloji Açısından Ahmed Adnan Saygun”, *Bilig Dergisi*, 2011, Sayı:57, s.247-277.

<https://osmaniye.ktb.gov.tr/TR-60829/kaleler.html>, Erişim Tarihi: 21.09.2019

<https://www.govserv.org//363816067285106/Osmaniye-DSİ-64.Şube-Müdürlüğü> Erişim Tarihi: 21.09.2019

. <http://www.altinsehiradana.com/index/sayi-7-mart-nisan-2012/40/> Erişim Tarihi: 21.09.2019

ÖZGEÇMİŞ

Elif HASKÖY 1989'da Osmaniye'nin Düziçi ilçesinde doğmuştur. İlköğretimini J.Şehit Üsteğmen Yusuf TUNABOYLU İ.Ö.O'da , Ortaöğretimini Düziçi ÇEAŞ Anadolu Lisesinde tamamladı. Gaziantep Üniversitesi Tarih Bölümünden 2014 yılında mezun oldu. 2016 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında Yüksek Lisansa başladı. 2019'da Yüksek Lisansı tamamlayacak. Özel bir eğitim kurumunda tarih öğretmeni olarak çalışmaya devam etmektedir.

VİTEA

Elif HASKÖY was born in 1989 in Düziçi Osmaniye. She studied primary/secondary school at J.Şehit Üsteğmen Yusuf TUNABOYLU and high school at ÇEAŞ Anadolu Lisesi. She graduated from Gaziantep University at the department of History in 2014. She started to study master degree at History in the Social Science Institute of Gaziantep University in 2016. She is working in a private institution as a teacher of History since she finished her master degree in 2019.